

BİLİM ve SANAT

70

AYLIK KÜLTÜR DERGİSİ

EKİM 1986

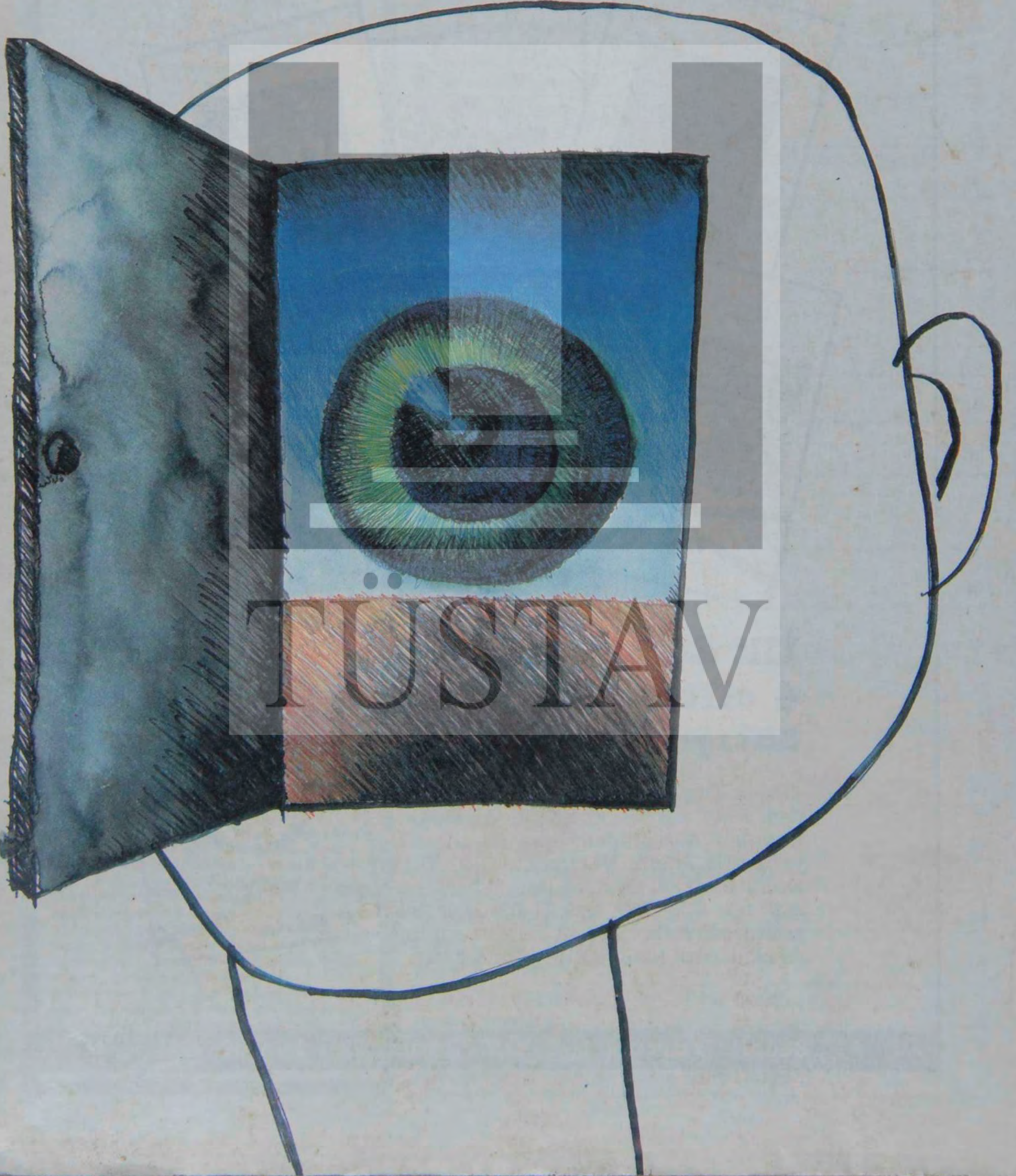
(KDV Dahil)

400 TL.

Aziz Nesin: **“Örgütlenmenin Yollarını Açmaya Çalışıyoruz”**

“Ekmek ve Hak Dilekçesi” Tam Metin

Örsan Öymen: **“M. Kemal Darbecilere Karşıdır”**

TOPLUM DÜŞÜN SANAT

**İlk 24 sayımız
4 cilt halinde
satışa sunuldu.**

Ciltler, **Düşün Dergisi** Nuruosmaniye Cad. Atay Ap. No. 5 Kat 3, Cağaloğlu-İstanbul adresinden ödemeli olarak, ya da De Basım Yayın Ltd. Şti. Yapı Kredi Bankası Çemberlitaş Şubesi, hesap no. 2558.5'e bedeli gönderilerek temin edilebilir. Beşinci cildin sonunda ek olarak konu dizini verilecektir.

Bedeli: Yurt içi 10.000 TL., yurt dışı 15.000 TL.

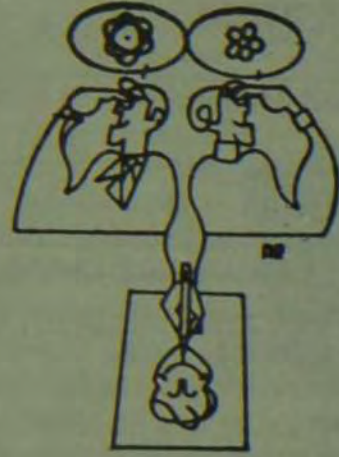
BİLİM ve SANAT

Sahibi
BİLSAN Basım-Yayın Ticaret
ve Sanayi A.Ş. Adına:
İLHAN ALKAN
Genel Yayın Yönetmeni
VARLIK ÖZMENEK
Genel Yayın Danışmanı
GÜNEY GÖNENÇ
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
İRFAN AYDIN

Yazışma Adresi Sömer Sk. 36/1-A Kızılay-ANKARA
Tel: 305945 Posta Çeki No: 12526-1 • İstanbul Temsilcisi:
Av. Kutlukhan KAYNAKÇIOĞLU Tel: 1460122 • İzmir
Temsilcisi: Haluk DÖLENEKEN • İsviçre Temsilcisi: Gürkan
UÇKAN Box 38 045 100064 Stockholm • F. Almanya Tem-
silcisi: Duran TAŞAN Alemanden Str. 1.404 Neuss • İsviç-
re Temsilcisi: Hasan DEMİRCAN Postfach 56 5614 Sar-
menstorf • İngiltere Temsilcisi: Mustafa YAŞACAN 77/A
Wilberforce RD. N4 Finsbury Park/London • Kıbrıs Temsilci-
si: Sevgül ULUDAĞ 19 Necmi Alkiran Sk. Lefkoşa/Kıbrıs •
Dizgi: Bil Ofset Tel: 301851 • Film: Arsu Ofset • Baskı:
Sanem Matbaacılık A.Ş. • Dağıtım: ETKİN Tel: 5276011
(İst.) • Abone: Yıllık 3000 — Altı Aylık 1600 TL - Avrupa Yıl-
lık 40 DM — ABD (Uçakla) 30 Dolar, Avustralya 35 Avustral-
ya Doları.

EKMEK VE HAK	4
Bilim ve Sanat	
"TOPLUMSAL ÖRGÜTLENMENİN YOLLARINI AÇMAYA ÇALIŞIYORUZ"	
Aziz Nesin/B.S.	6
EKMEK VE HAK DİLEKÇESİ	7
HUKUK DEVLETİ SOYUT BİR İDEAL DEĞİLDİR	
Mahir Can Ilıcak/İ. Aydın	11
ÖZEL YAŞAM VE AİLE DOKUNULMAZLIĞI	
Halit Çelenek/T. Aydın	12
HUKUK-DIŞI UYGULAMALAR VE TEMEL NEDEN	
Akın Birdal/T. Aydın	14
BİREYSEL BAŞVURU HAKKI VE DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ	
M. Semih Gemalmaz	16
"M. KEMAL DARBEÇİLERE KARŞIDIR"	
Örsan Öymen/B.S.	18
GÜNEY AFRİKA'DAKİ MÜCADELENİN ULUSLARARASI ÖNEMİ	
Francis Meli	20
MANDELALAR'IN BAYRAKLAŞAN MÜCADELESİ	
TESLİM OLMAK YA DA SAVAŞMAK	
Tahsin Usluoğlu	22
İSVEÇ, TÜRKİYE, G. AFRİKA...	
COĞRAFYADA UZAKLIK-DUYGU VE DÜŞÜNCEDE YAKINLIK	
Gürhan Uçkan/V. Özmenek	26
SORUYAR VE YÖK'TEN AÇIKLAMA BEKLİYORUZ	30
YÖK'ÜN "BAŞARDIKLARI"	
Rüştü Şahin	32
"BÜYÜK ÜSTADIN ÜNİVERSİTESİ"	
Ahmet R. Bilgen	36
"YÜKSEK ÖĞRETİM YASASI" NDA BİR GERİ ADIM	
Ali S. Gitzmez	38
BİLİM ORTAMI VE KÜÇÜKLÜK DUYGUSU	
Kadir Yerci	40
ÜNİVERSİTE DEDİKLERİ...	
Ali Demir	43
"ERDAL İNÖNÜ İLE NÜKLEER BİR SÖYLEŞİ" ÜZERİNE	
Reha İsvan	44
BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI ÖNCESİ VE SONRASI BARIŞ HAREKETLERİ	
Adnan Cemgil	46
KARABASAN	
Ali Taygun	48
"BİR HALK DÜŞMANI"/KÜÇÜK-BURJUVAZİ/ SOSYAL-DEMOKRASİ	
Muzaffer İlhan Erdost	50
İKİNCİ KANALIN ÇİVİSİ	
Mahmut T. Öngören	53
LEIPZIG BELGESEL FİLM ŞENLİĞİNE ÇAĞRI	
Roland Trich/B.S.	56
ÇİZGİLERİYLE Ferruh Doğan	
FOTOĞRAFLAR Gürhan Uçkan, Larry Lindberg	

Ekmek ve Hak

BİLİM VE SANAT'ın Ağustos sayısındaki "Sunuş" yazısında, "ulusal bağımsızlık ve demokrasi sorunuyla koparılmaz ilişkileri olan" ekonomi sorununa değinmiş, o günlerde hazırlanmakta olduğu ilan edilen "Ekmek ve Hak" dilekçesinin demokrasi ve ulusal bağımsızlık mücadelesine çok şey katacağından söz etmiştik.

Şimdi, değerli yazar Aziz Nesin tarafından basına açıklanan ve imzaya açılan "Ekmek ve Hak Dilekçesi" önümüzde duruyor. Dergimiz sizlere ulaştığı zaman dilekçe de büyük bir olasılıkla önünüze gelmiş, hatta belki de sizler tarafından imzalanmış olacak.

Bugüne dek, ekonomi konusu, sanki büyük sermaye çevrelerinin, holding sahiplerinin parsellenmiş alanıydı. Ve sanki, ellerinden sayısız paranın geçmekte olması, ülke ekonomisi konusunda onlara eşsiz bir uzmanlık sağlıyormuş gibi, televizyonu açtığınızda karşınıza onlar çıkmakta, gazeteler onların görüşlerine yer vermek üzere sıraya girmekteydi. Tekel sahipleri ekonomi konusunda halka günde üç öğün ders verirken, çalışma yaşamının öteki ucunu oluşturan işçilerin önderlerine ekonomi konusundaki görüşlerini açıklamak üzere yalnızca mahkeme kürsüleri kalmıştı.

Büyük sermaye sahiplerinin "pazarlama" konusunda uzman oldukları yadsınamaz; ve ekonomi konusu da bunun bir istisnası değildir. Tekelci sermaye çevrelerinin örgütü olan TUSİAD'ın eski başkanlarından Ali Koçman, geçtiğimiz günlerde ekonomi ve demokrasi konusundaki görüşlerini şöyle "pazarlıyor"du: **"Daha önce de söyledim, kapitalistleşme sürecini yaşamadan, siyasal bakımdan liberalleşme hadisesini beklemek bence doğru değildir ve bunu yerleştirmek mümkün değildir. İki birbiriyle bağlı olan hadisedir. Buna tahammül göstermek lazımdır."** (8 Aralık 1985, Cumhuriyet Gazetesi)

Görüldüğü gibi, Ali Koçman da "ekonomi" ve "demokrasi" sorunları arasındaki yakın ilişkiyi görmekte, ancak bu vahşi "kapitalistleşme" süreci tamamlanmadan "anti-demokrasi" konusunda "tahammüllü" olmamızı istemektedir. Ali Koçman'ın "bilimsel", "çağdaş", "uygar", "Batılı" görüşleri bu kadarla sınırlıdır. Koçman'ın demokrasi anlayışına göre, tersine görüşleri olan varsa mahkeme kürsüleri de ona sonuna dek açıktır.

Koçman'ın ve benzerlerinin "Batılı ve çağdaş ambalajla" pazarladıkları görüşlerin hiç kimseyi etkilemediği söylenemez. Nitekim ekonomi konusundaki pek çok tartışma, onların getirdiği "liberalizm" ve benzeri kavramlar çerçevesinde yürüyor, ekonomik liberalizmin utangaç ya da açık taraftarları boy göstermeye başlıyordu.

Şimdi ise, Aziz Nesin'in öncülüğündeki aydınlarımızdan, çalışan kesimlerin temsilcilerinden değişik bir ses yükseliyor. Bizim de gönülden katıldığımız gibi,

"Ekmek ve Hak Dilekçesi", halkımızın sesidir. Kendimizi bu sesin yükselmesinin sağlayanlara teşekkür etmekle yükümlü sayıyoruz.

"Ekmek ve Hak Dilekçesi" tekelci sermaye çevrelerinin "ekonomi ve demokrasi" konusundaki yalın görüşlerinin karşısına, gene aynı yalınlıktaki bir "seçenek" ile çıkmaktadır. Ekonominin ulusal çıkarlar ve halkın istemleri doğrultusunda yeniden düzenlenmesi ve demokratik hak ve özgürlüklerin alabildiğine genişletilmesi yalınlığında olan bu "seçenek", Dilekçede ifadesini şu sözlerde bulmaktadır: **"Ülusun bunalıma düştüğü dar günlerde, halkımız, maddi ve manevi her türlü özveride bulunmaya, her zaman hazır olmuştur. Ne var ki, ekonomik bunalımın, yalnızca halkın omuzlarına yüklenmesi, buna karşılık, çalışanların emeğinden koparılan gelirin, sermaye, servet ve mülk sahiplerinin kazançlarına aktarılması, hele bu gelirin 'işbilir' işbitiricilerin kısa zamanda büyük servetler yığmasının kaynağını oluşturması, toplumsal gelişme ve sosyal adalet ilkeleleriyle bağdaşmayan bir tutumdur... Bu açık soygun ve sömürüyü sürdürmek ve kurumsallaştırmak için, anti-demokratik yasalar ve yasadışı baskılar uygulanmaktadır. Çağdaş insanın vazgeçilmez temel hak ve özgürlükleri yok edilerek, kitleler, kişisel ve örgütsel olarak EKMEK VE HAK arama araç ve olanaklarından yoksun bırakılmaktadır."**

Bu noktada değerli yazar İlhan Selçuk'un şu sözlerini anımsamalıyız: **"Sermaye iktidarlarına beğenecekleri alternatifi hazırlamak için çalışan çevreler elbette vardır. Buna karşın Türkiye'nin emekçi halktan yana uzmanları, aydınları, ekonomistleri, bilim adamları için böyle bir sorun yoktur."**

İlhan Selçuk'un net bir biçimde ifade ettiği gibi, "seçenek" sorunu gerçekte son derece yalındır. Bir yanda ekonomiyi ve demokratik yaşamı yangın yerine çevirmiş olan tekelci sermaye çevrelerinin yukarıda özetlediğimiz seçeneği, diğer yanda ise "Ekmek ve Hak Dilekçesi"nin yaklaşımı vardır. Hangisinin "çağdaş", "uygar" ve "bilimsel" olduğu ise tartışma götürmeyecek denli açıktır.

Sözlerimize şunu da eklemek istiyoruz. "Ekmek ve Hak Dilekçesi"ni kimi yönlerden eksik bulanlar çıkabilir. Bunu anlayışla karşılamak ve "doğal" saymak olanaklıdır. Buna karşın, ağaçları değil de, ormanı görmek gerektiğini hiç kimse-nin akıldan çıkartmadığını ve çıkartmayacağını da biliyoruz. Dilekçenin kitleselleşmesi büyük ölçüde bu bilince bağlı olacaktır.

"Halkımızın ortak katılımıyla pekişen görüşleri ilgililere duyurmayı, bir yurtseverlik görevi" sayan bu coşku verici girişime sonsuz saygı ve selam...

Sevgiyle, dostlukla...

BİLİM ve SANAT

"Toplumsal Örgütlenmenin Yollarını Açmaya Çalışıyoruz"

Aziz Nesin/B.S.

□ 17 Eylül günü basına ve kamuoyuna açıkladığınız ve imzaya açtığınız "Ekmek ve Hak Dilekçesi", "Aydınlar Dilekçesi" olarak nitelenen belgenin bir devamı mı? Bu girişim nereden kaynaklanıyor, ne hedefleniyor?

■ Ekmek ve Hak Dilekçesi, Aydınlar Dilekçesi'nin bir süreğidir. 1980'den sonra Türkiye'de geline, görünen, en belirgin durum, toplumun örgütsüz duruma gelmesiydi; kopuk tespih taneleri gibi... Bunun, özellikle ve bilinçli olarak yapıldığı kanısındayız. Yaşamın bütün alanlarında çalışanların örgütsüzlüğüne gidildi. Böyle olunca biz büyük toplumsal potansiyelin eylemlerle canlı tutulmasını düşündük. İlk olarak da Aydınlar Dilekçesi'ni ortaya koyduk. Bu kez de Ekmek ve Hak Dilekçesi ile Türkiye'deki ekonomik durumu ve bu ekonomik durumun toplumsal yaşamın her alanına nasıl yansıdığını anlatmaya çalıştık.

□ Bu özelliğiyle Ekmek ve Hak Dilekçesi, ülkemizde 6 yıldır izlenen ekonomik politikaların topluma getirdiği sonuçların bir saptaması mı oluyor?

■ Hem saptaması görünümünde, hem de nedenlerini ortaya serme çabasında. Aslında 6 yıldan önce de bu ekonomik politikalar güdülmüyordu Türkiye'de. Fakat sonuçlar 6 yıldan bu yana çok kesin, çok belirgin, çok çarpıcı biçimde ortaya çıktı. İşte bizler buna karşı bir tavır almak gerektiğini duyduk.

□ Bu girişimlerin ikincisi, üçüncüsü de gelecek mi? Gelecekse

hangi alan ve konuları kapsayacak?

■ İlk başta en ivedi sorun olarak insan haklarını, demokratik özgürlükler konusunu görmüştük. Onun için Aydınlar Dilekçesi'ni hazırladık. Ekmek ve Hak Dilekçesi'ni de ekonomik durumla ilgili olarak veriyoruz. Cumhuriyet tarihinin ekonomik açıdan en kötü dönemini yaşıyoruz. Doğaldır ki, sorun, ekonomi ile sınırlı kalmıyor; yaşamın bütün dallarına sığıyor, toplumsal yaşamı kavıyor. Bu nedenle ekonomik durumu öne almanın ivediliği var. Bundan sonra başka dilekçeler de hazırlayacağız; başka eylemler de yapacağız. Tasarladığımız iki eylem var yakın zamanda. İlk Eğitim ve Kültür. Bunlara ilişkin sorunları ve görüşlerimizi, dilekçe olarak ya da başka bir adla sunacağız kamuoyuna. Biliyorsunuz bu yıl Barış Yılı. Yıl sonundan önce bir Barış Dilekçesi hazırlayacağız ya da Barış hakkındaki düşüncelerimizi kamuoyuna yansıtabilecek bir eylemde bulunacağız. Daha sonra başka çalışmalarımız da olacak. Ancak henüz konuları belirlemedik. Toplumda hangi konu ivedi olarak öne çıkıyorsa onu ele alacağız.

□ Aydınlar Dilekçesi ile Ekmek ve Hak Dilekçesi kaç kişinin katılımıyla hazırlandı? Bundan sonrakilerde de aynı yöntemler mi izlenecek?

■ Aydınlar Dilekçesi, İstanbul, Ankara, İzmir, Eskişehir ve Samsun illerindeki arkadaşlarımızın katılımıyla hazırlandı. Ekmek ve Hak Dilekçesi ise İstanbul, Ankara, İzmir'deki arkadaşların katılımıyla düzenlendi. Aslında bu bizim eksikliğimizdir. Bu belege-

rin bütün Türkiye yüzeyindeki aydınların katılmasıyla ortaya çıkması gerekirdi; doğrusu buydu. Ancak, biz bir örgüt değiliz. Böyle olunca da kimi eksikliklerimiz oluyor. Bundan sonraki çalışmalarımızda daha çok aydının katılmasını sağlamayı düşünüyoruz; daha çok il'i kapsayan çalışmaları tasarlıyoruz.

□ 6 yıldan bu yana, çalışanların örgütleri kapatılıp, etkisizleştirilirken, sözünü ettiğiniz çalışmalar yapıldı. Bu çalışmalar, demokratik toplumsal muhalefetin, bir direnişin, bir hak ve özgürlük savaşımının gereği sayılabilir mi?

■ Elbette. Daha önce de söylediğim gibi 1980'den bu yana Türkiye'de çok planlı olarak, çok sistemli olarak toplum örgütsüz kılınmaya çalışıldı. Tek sesli bir toplum yaratılmaya çalışıldı. Buna karşı bir direnme gerekiyordu. Biz bunu yapmaya çalıştık. Örgüt olmadığımız halde, büyük bir örgütün yapabileceği eylemi başardık Aydınlar Dilekçesi ile. Ekmek ve Hak Dilekçesi ile de aynı şeyi yapabileceğimize inanıyoruz. Ve böyle, eylemlerin sürekli ve sık yapılmasından yanayız. Böylece insanlarımızı, toplumumuzu örgütlenmeye doğru götürmenin yollarını açmaya çalışıyoruz.

□ Bu çalışmaların bir örgüte dönüştürülmesi düşünülüyor mu?

■ Bu çalışmalarımızı parti önderlerine, parti ileri gelenlerine söylediğimiz, açtığımız zaman onlar da bu soruyu sordular. Hatta biraz da kuşkulananarak Ekmek ve Hak Dilekçesi'nin sonuçta bir parti oluşumuna doğru gitmek gibi bir işareti var, dediler. Olabilir. Olmaz diye bir şey yok. Bir toplumsal eylem sürerse bir örgüte doğru gidebilir. Arkadaşların adına yanıt verme hakkım yok. Ama kendi adıma ben, bir partileşme olsun diye bu eylemlere katılmıyorum. Ancak bu eylemlerin gelişerek bir siyasal örgüte doğru yol almasından memnun olurum. Doğal olarak gereği de budur. Elbette ki, bu geniş kadronun içersindeki aydınlardan siyasal bir örgütü yaratacak, kuracak, götürece, sürükleyecek insanlar vardır. Toplumda sürekli eylemler varsa ve bu eylemler birbirini doğuruyorsa, bu, sonuçta siyasal bir örgüte dönüşebilir. □

Ekmek ve Hak Dilekçesi

ÜLKEMİZ, CUMHURİYET TARİHİNDE GÖRÜLMEMİŞ BOYUTLARA VARAN EKONOMİK BUNALIM İÇİNDEDİR. Özellikle 1980'den bu yana giderek artan bunalım, yaşamın tüm alanlarına yayılmıştır. Geniş halk yığınları, tüm çabalarını, günlük geçim sorunlarını çözmeye harcamakta, ekonomik bunalımın ağırlığı, yığınların yalnızca yoksullaşmasına değil, tüm toplumsal ahlak değerlerinin çürümesine de neden olmaktadır. Rüşvet yaygınlaşmakta; fuhuş, intihar, cinnet, cinayet olayları hızla artmaktadır. Ahlak değerlerinin çürümesi toplumu öylesine sarsmıştır ki, yalnızca yoksul halkımız değil, zengin ve varlıklı çocukları da, bu çürümenin kaskacından kendilerini kurtaramamaktadır.

Halk yoksulluk ve umarsızlık içerisinde kıvrılırken, holding sahipleri, dünyanın en zenginleri sıralamasında ilk sıralarda yer almaktadır. Türkiye'de 94 şirketli bir holdingin yıllık cirosu, Türkiye Cumhuriyeti bütçesinin beşte birini aşmıştır. Yani Türkiye'nin beş zengininin para gücü, devletin para gücünün üstündedir. Bu zenginler arasında, servetini, üç yılda 56 kat artıranlar vardır.

Bu açık soygun ve sömürüyü sürdürmek ve kurumsallaştırmak için, anti-demokratik yasalar ve yasadışı baskılar uygulanmaktadır. Çağdaş insanın vazgeçilmez temel hak ve özgürlükleri yok edilerek, kitleler, kişisel ve örgütsel olarak EKMEK VE HAK arama araç ve olanaklarından yoksun bırakılmaktadır.

Ekmek ve Hak Dilekçesi, halkımızın sesidir. Halkımızın ortak katılımıyla pekişen bu görüşlerimizi ilgililere duyurmayı, bir yurtseverlik görevi sayıyoruz.

24 OCAK KARARLARI, EKONOMİK BUNALIMI AŞMAK GEREKÇESİYLE, EMEKÇİ SINIF VE KATMANLARIN ÜCRET VE GELİRİNİ AZAMI ÖLÇÜDE AŞAĞIYA ÇEKMEYİ SİYASAL İKTİDARA DAYATAN, BİR IMF MODELİDİR.

Sendikal özgürlükler, bu arada grev ve toplu sözleşme hakları kaldırılmadan, memurların örgütlenme hakkı kısıtlanmadan, köylülüğün ekonomik savaşım araçları demokratik kooperatiflerin etkinliği kısıtlanmadan, "genel oy" hakkı askıya alınmadan, 24 Ocak Kararlarını uygulama olanağı bulunamazdı. Bu politikanın sonucu olarak, Türkiye gelirinde, tanrının payı, 1979'da %24,33 iken, 1985'te %20,11'e, ücret ve maaşların payı %32,79 iken, %19,50'ye düşmüştü; buna karşılık, kâr, faiz ve rantların payı, aynı yıllarda, %42,88'den %58,40'a yükselmiştir.

İşçi, köylü, memur, öğretmen, esnaf, emekli ve öteki çalışanların gelirlerindeki azalma, emekçi yığınların sürekli yoksullaşmasına yol açarken, onlardan sızdıran değer, ulusal ölçekte, toplumsal gönenci sağlayacak

yatırımlardan çok, küçük bir azınlığın artan kâr, faiz ve rantlarına aktarılmaktadır.

Emeğiyle geçimini sağlayanların aleyhine olan böyle bir ekonomi politikasına süreklilik kazandırmak, kuşku yok ki, 12 Eylül ile başlatılan demokratik hak ve özgürlüklerin kısılmasını süregenleştirecek siyasal baskının kurumsallaşmasıyla olanaklıdır. Bugün, sendikal özgürlükler, grev ve toplu sözleşme hakları yeteri ölçüde sağlanmıyorsa; ilerici, demokrat ve yurtseverlerin meslek, kitle ve siyasal örgütlenmesi sıkı bir denetim ve baskı altında bulunduruluyorsa; toplumsal barışı sağlayacak olan genel af çıkarılmıyorsa; işkencecilerin cezalandırılması, idam cezalarının kaldırılması gündeme getirilmek istenmiyorsa; yurtdışında kalmak zorunda bırakılan ve yurttaşlıktan çıkarılan nice değerli insanımızın yurda dönmelerine olanak sağlanmak istenmiyorsa; 1402 ile görevlerinden alınmış öğretim üyeleri, bilim adamları, doktorlar, öğretmenler ve memurların göreve başlatılması engelleniyorsa; geleneksel yaşam biçimlerinin ağır bastığı Güneydoğu Anadolu'da, insan onurunu ve aile kavramını derinden yaralayan ve "cinsel kontrol" a dek uzanan uygulamalar devletin "araştırma" yöntemleri olarak benimseniyorsa, tüm bunların nedeni, çalışan halkın ücret ve gelirlerini baskı altında tutma, dolayısıyla çalışanların ekonomik haklarını sağlamanın koşulu olan demokratik ortamın gelişmesini geciktirme ve önleme amacını taşımasıdır.

Ulusun bunalıma düştüğü dar günlerde, halkımız, maddi ve manevi her türlü özveride bulunmaya, her zaman hazır olmuştur. Ne var ki, ekonomik bunalımın, yalnızca halkın omuzlarına yüklenmesi, buna karşılık, çalışanların emeğinden koparılan gelirin, sermaye, servet ve mülk sahiplerinin kazançlarına aktarılması, hele bu gelirin "işbilir" işbitiricilerin kısa zamanda büyük servetler yığmasının kaynağını oluşturması, toplumsal gelişme ve sosyal adalet ilkeleriyle bağdaşmayan bir tutumdur.

ULUSAL EKONOMİ KAVRAMI, MODASI GEÇMİŞ BİR MODELİMİŞ GİBİ, EKONOMİ POLİTİĞİN HURDALIĞINA ATILMAK İSTENMEKTEDİR

Toplumun tüm maddi ve manevi üretim güçlerini harekete geçirmeyi, üretimi artırmayı, ekonominin temeli almak yerine, paracı politikalar ekonomiyi esas alınmış, ülke, adeta, yalnızca para alınıp para satılan bir "borsa"ya dönüşmüştür. Oysa, esas olan üretimdir, üretimin artırılması ve adaletli bölüşümüdür.

"Ulusal Ekonomi" kavramı, adeta modası geçmiş bir modelmiş gibi, ekonomi politığın hurdalığına atılmak istenmektedir. Bilginin, bilimin, teknikbilimin uluslararası nitelik kazandığı bir çağda, biçimsel bakımdan bazı

değişmelere uğraması doğal olan "ulusal ekonomi" kavramı, özü ve içeriği bakımından tam anlamıyla yozlaştırılmış, ekonomiye ulusal özerklik kazandırmak yerine, gelişmiş kapitalist ülkelere bağımlı finans kuruluşlarının amaçları doğrultusunda, ülke, bir çeşit hammadde ve yarı-hammadde üretim alanı ve tüketim malları pazarına dönüştürülmüştür.

Bir ülke, tüketim malları üretiminden ayrı olarak, toplumsal üretimin belirleyici kesimini oluşturan üretim araçları üretimine yönelmeden özerk bir ekonomiye, kendine yeterli bir ekonomik düzeye kavuşamaz; ekonomik bağımlılıktan, borçlarını artırmaktan kurtulamaz. Onun içindir ki, Kemalizmin ekonomik bağımsızlık ilkelerinden sapıldığı ve ülke, emperyalist sisteme altbasamaklardan bağlanarak onun bir pazarına dönüştürülmeye başlandığı yıllardan bugüne, yurdumuz, sürekli kan kaybediyor. Toplumsal olarak yaratılan maddi değerlerin önemli bir bölümü, yabancı kuruluşların kâr ve faizleri olarak, sürekli dışarıya akıyor. Bilimde, teknikte, uygulamada üretim bilgi ve becerisi kazanmış gelişkin beyinler, ya dışarıdan emilerek ya da içeride yabancı sermayenin hizmetine çekilerek, ülke, manevi yönden de yoksullaştırılıyor.

Gerek nüfus artışından, gerek sistemin özelliğinden ve gerek dış sömürü sonucu üretimin yetersiz gelişmesinden kaynaklanan işsiz nüfus, hızla artıyor ve bugün faal nüfusun % 17'sini oluşturuyor. Küçük bir iş bulabilmek için herhangi bir sosyal güvence aramadan en düşük ücrete razı olmaya hazır işsiz yığınlar, çalışanlar üzerindeki olumsuz baskısını giderek artırıyor.

Bugün ülkenin en önemli gelir kaynağını işçi dövizlerinin oluşturması, sistemin ve izlenen ekonomik politikanın utanç verici tablosunu oluşturuyor. Toprağından, yurdundan, yuvasından koparılan nice genç insanımız, geçimini sağlamak, üçbeş kuruş biriktirebilmek için, markın hanedanlığından riyalin sultanlığına, riyalin sultanlığından dolanın karborsasına sürükleniyor.

Kaldırımları dolduran küçük seyyar satıcılar, bulvarlara sarkmış karborsacılar, uyuşturucu pazarlayıcılar, kısaca sefaletle sürüklenmiş yığınlar, büyük enerjilerini küçük işlere ve kimi zaman toplumsal anlamda olumsuz yönlerle harcayarak, günlük geçimlerini en zor koşullarda sağlamaya çalışıyor. Devasa değerler üretecek koca bir kitle, üretmeden tüketiyor; toplumsal gövde milyonlarca el tarafından kemiriliyor.

KAMU İKTİSADİ KURULUŞLARI, HALKIN ZARARINA YERLİ VE YABANCI TEKELLERE PAZARLIK KONUSU YAPILMAKTADIR.

Kamu İktisadi Kuruluşları, Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın yıkıntıları arasında, ulusal ekonomik bağımsızlığımızı ve devletin, dış karşı ekonomik yönden güçlenmesini sağlayan kuruluşlar olarak doğmuştur. Bunun içindir ki, Kamu İktisadi Kuruluşlarına karşı, yabancı ve giderek yerli tekeller, düşmanca bir tutum takınımlar ve her fırsatta, bu kuruluşların varlığını, pazarlık konusu yapmışlardır. Bugüne değin, halkın gerekli giderlerini ulusal pazardan kolaylıkla sağlayabilmesi ve geçim yükünü hafifletmesi amacıyla daha etkili olarak çalıştırılabilecek Kamu İktisadi Kuruluşları, halkın ekonomik yükünü hafifletici araçlar olmaktan çıkılıp, yerli ve yabancı özel sermayenin sömürü mekanizmasının araçları haline getirilmek isteniyor. Bu nedenle de, Kamu İktisadi Kuruluşlarının, yerli ve yabancı tekellere kiralınmasının ya da devredilmesinin yasal yolu açılıyor.

Ulusal bağımsızlık döneminin son ekonomik "kale"leri olan Kamu İktisadi Kuruluşları yerli ve yabancı tekellerin eline geçtiği zaman, yoksul

halk, gerekli geçim nesnelerini daha pahalıya almak, bir de bu yönden daha fazla sömürülmek durumuyla karşı karşıya kalacak, bunun yanı sıra, burada çalışan binlerce işçi özel sermaye sahiplerinin elinde, işsizliğe ve baskıya maruz bırakılacaktır. Tütün ve çay işletmelerinde, devlet tekeli kaldırılarak, geniş bir pazar, özel sermayenin eline geçecek, buna karşılık, burada çalışanların önemli bir bölümü, işsizler ordusunun saflarına sürülecektir.

KIRSAL KESİM EMEKÇİLERİ HIZLA YOKSULLAŞMAKTA, AÇLIKLA SAVAŞMAKTADIR.

Türkiye gelirinde tarımın payının 1979'da % 24.33 iken, 1985'te % 20.11'e düşmüş olmasının nedenini, ürünlerin fiyatının, sınav ürünlerine göre, sürekli düşürülmüş olmasında aramak gerekir. Köylü, 1979'da 100 litre motorini, 179 kg buğdayla alırken, 1985'te aynı miktarda motorini 292 kg buğdayla alabilmiştir. 1979'da gene 100 litre motorini, 632 kg pancar karşılığında alırken, 1985'te, ancak 1421 kg pancar karşılığında alabilmiştir. Aynı yıllar içerisinde, banka kredi faizleri, % 18'den % 35'e çıkarılmış; makine, gübre, motorin, ilaç, tohum fiyatları, yabancı para kuruluşlarının dayattığı doğrultuda devlet desteğinden yoksun bırakılarak, hızla artırılmış, tarımsal ürünlerin gerçek fiyatları, devletin denetiminde, giderek düşürülmüştür. Dolayısıyla, tarımsal alanda köylülüğün yarattığı kaynaklar, sermayenin artan kârlarına aktarılmış, küçük bir azınlığın hızlı zenginleşmesi amacıyla, köylülük de hızla yoksullaşmaya sürüklenmiştir.

Kırsal alanın nüfusu, 1980'de, toplam nüfusun % 62'sini oluştururken, 1985'te bu oran % 45'e düşmüştür. Bu, özünde, yeni istihdam alanları yaratmaktan yoksun sınav merkezle emilen bir nüfus değişiminin değil, yoksullaşmış ve umarsız kalmış köylülerin, kırsal alandan kentlere itilmiş olmasının sonucudur.

Cumhuriyet döneminde, köklü bir toprak reformunun yapılamaması, kırsal alanın demokratikleşmesini sürekli geciktirmiş, toprak dağılımındaki eşitsizlik kadar, geri ve geleneksel ilişkiler, gerici ideolojilerin barınma ve yeniden gelişme alanları olarak kalmıştır. Kemalizmin laik eğitim ilkelerinden uzaklaşmaya başlandığı yıllardan bugüne, köylülük, kimi bölgelerde bir yandan toprak ağalarının sömürü ve baskısı altında, bir yandan tarikat şeyhlerinin etkisi altında ezilmiştir. Buna karşılık yoksul ve küçük köylülerin demokratik ve ekonomik savaşım örgütü olan demokratik halk kooperatifleri çalışamaz duruma getirilmiştir.

DIŞA BAĞIMLI EKONOMİK POLİTİKALAR, BİLİM VE TEKNOLOJİ ÜRETİMİNİ DURDURMUŞTUR.

İlk dış borçlanmalar dönemine geçildiği, yabancı sermaye yatırımlarının yolu yasal olarak açılmaya başlandığı dönem, aynı zamanda, köylülüğün bağından gelerek, köye, çağdaş yaşamın gerektirdiği tekniği ve düşüncüyü götürülecek olan ve bireyin zihinsel-bedensel-üretimsel yönden dengeli gelişmesini ilk deneyen eğitim kurumları Köy Enstitülerinin, ağır bir saldırıya uğradığı dönem oldu. Bununla yetinilmedi. Laik ve bilimsel eğitim kurumları, gericiğin içten içe beslendiği kurumlarla kuşatılmaya başlandı; giderek, ilköğretimden üniversiteye dek, düşünen, araştıran, kişiliğini özgürce geliştiren insan yerine, çağdışı inançlarla boğulmuş, dogmatik insan yetiştirmeye ağırlık verildi. İçeriği boşaltılmış bir "Atatürkçülük", her türlü gericiği gizleyen bir maske oldu, olmaya devam ediyor. Bugün de, üniversiteler, özgürce bilim üreten, teknikbilim üreten, deney üreten kurumlar olmaktan çıkıyor, çağdaş ekonomi biliminin, felsefenin, sanatın, yazının dışlandığı, bilimin ve teknikbilimin yalnızca ithal edildiği kurumlara dönüş-

Aziz Nesin, Ekmek ve Hak Dilekçesini açıklıyor. Fotoğrafta görülenler soldan sağa, Sami Alptekin, Muzaffer İhan Erdost, Akın Birdal, Aziz Nesin, Cevat Geray, Haluk Gerger.

türülüyor. YÖK, bilimsel düşünce arayışını olduğu kadar, kişiliğini serbestçe gelişmesinin dışı vuran gündelik yaşam biçimlerini, "kışla disiplini" anlayışıyla baskı altına alıyor; dışı bağımlı ekonominin gereksindiği teknolojik pazarın genişlemesine olanak sağlayacak ucuz ve uysal kafalar yetiştirmeyi amaçlıyor.

Kaynağını halkın ilk toplumsal biçimlenmelerinden alan, ulusal kültürü evrimleşen ve kollarını evrensele açan kültürümüzün canlı, dinamik ve devingen özüne, TRT, "cam"ı kapıyor; camını, ölmüş ortaçağ kültürü ile çürümüş kozmopolit kültürün yozlaşmış örnekleriyle boyuyor. Tommiks ve Mızraklı İlmihal, kozmopolit kültür ile ortaçağ kültürü, taze beyinleri, kendine, halkına, çağına yabancılaştırıyor.

Çağdaş dünyaya ve çağdaş düşüncelere pencere açan binlerce kitap, yasal kısıtlılığı bulunmayan, yargının akladığı, aklanmış onadığı binlerce kitap toplatıldı ve bu kez, alanlarda değil, sessizce yakıldı, imha edildi. Düşünce özgürlüğü üzerindeki baskılar, onu bütünleyen basın üzerindeki baskılarla sürüyor. Basının tekelleşmesi, bir yandan, basının "basın olarak" görevini, lotaryaya dönüştürürken, öte yandan, toplu işten çıkarmalar hızlanıyor ve yaygınlaşıyor.

İŞÇİLERİN ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜNE YÖNELİK KISITLAMALARIN YANI SIRA BAŞTA KIDEM TAZMİNATI VE ASGARİ ÜCRET OLMAK ÜZERE TEMEL KAZANIMLARA YÖNELİK SALDIRILARIN ARDI ARKASI KESİLMEMEKTEDİR.

Sendikalar ve sendikali işçiler üzerinde yoğun ve çoğu kez de yasadışı baskı uygulanmakta, yargı kararı bile olmadan sendikalar kapatılmakta,

malları elinden alınmakta, doğal hakları olan etkinliklerinden alıkonulmakta, sınıf ve kitle sendikacılığını savunanlar yargılanmaktadır. Sendika çalışmaları, sendika kurma, yönetici olma ve özgür irade ile sendika seçme konularında üyesi olduğumuzu iddia ettikleri hiç bir Batı ülkesinde görülmemiş sınırlamalar uygulanmaktadır. Grev yasaklarını ve sınırlandırmalarını alabildiğine yaygınlaştıran iktidar, toplu pazarlık düzenine işveren lehine karışmaktadır. Günümüzde sendikalaşması gereken her dört kişiden ancak biri sendikalıdır. Buna karşılık sendika görüntüsü altında bir yabancı ülke kuruluşu en geniş serbestlik içinde etkinliklerini sürdürmektedir. Memurların sendikalaşması yasaklanmıştır. İşçilerin örgütlenme özgürlüğüne yönelik kısıtlamaların yanı sıra, başta kıdem tazminatı ve asgari ücret olmak üzere, temel kazanımlara yönelik saldırıların ardı arkası kesilmemektedir.

TOPRAKLAR YABANCILARA SATILMAKTA, SERBEST BÖLGELERLE YURT TOPRAKLARI BÖLÜNMEKTEDİR.

Türkiye'de bir yandan ülkenin bölünmezliği edebiyatı yapılırken, öte yandan da topraklarımız yabancılarla satılarak ve Serbest Bölgeler kurularak ülke toprakları fiilen bölünmektedir. Serbest Bölgelerde birtakım TC yasaları geçerli olmayacak, yerli ve yabancı sermayedarların çıkarları doğrultusunda yeni düzenlemeler yürürlüğe konulacaktır. Serbest Bölgelerin altyapıları halkın ödediği vergilerle yapılacak ve buralardaki işadamlarının kullanımına verilecektir. Emekçiler buralarda demokratik hak ve özgürlüklerini korumanın aracı olan grev yapma hakkından yoksun bırakılacaktır. Yabancı sermaye ile onların işbirlikçisi yerli tekeller daha çok sömürüp kazansınlar diye yoğun bir soygun düzeni kurulacak, her türlü yasadışı işler ve kaçakçılık kol gezecektir.

DIŞ BORÇLAR SON ALTI YILDA BİR KAT ARTMIŞ, 13 MİLYAR DOLARDAN 26 MİLYAR DOLARA ÇIKMIŞTIR.

Ülkemiz, tarihinde görülmemiş ölçüde dış borçlar altına sokulmuştur. Döviz bunalımı kalmadı diye iktidarcı övünülen bu dönemde son altı yılda dış borçlar bir kat daha artarak 13 milyar dolardan 26 milyar dolara, faizlerle birlikte 30 milyar dolara üstüne çıkmıştır. Bugün Türkiye'nin dış borcu bir yıldaki dışsatımdan elde ettiği paranın üçbuçuk katıdır. Türkiye, her yıl satın aldığı mal ve hizmetlerin bir milyar dolarlık bölümünü borçlanarak satın alabilmektedir. Bundan da önemlisi, yurdumuz, borçlarını yeniden borçlanarak ödeyebilmektedir. Her yıl vadesi gelen borçların anapara ve faizleri yabancı ülkelere yeniden borçlanarak ödenebilmektedir. Dış borçlarla ilgili yalnızca faiz ödemeleri tutan yabancı ülkelere çalışan işçilerimizin yurda gönderdiği dövizle eşittir. Türkiye, her yıl daha çok borç ödediği halde, her yıl borcu daha da artan bir kısır döngü içerisine girmiştir.

ASKERİ VE SİLAH HARCAMALARI, BESLENME, EĞİTİM
VE SAĞLIK HARCAMALARININ ÇOK ÜSTÜNDE
OLUP, ULUSLARARASI SIRALAMADA BAŞLARDA YER
ALMAKTADIR.

Yurdumuz beslenme, barınma, eğitim, sağlık gibi temel gereksinimlerin bölüşümünde uluslararası sıralamada sonlarda yer alırken, silah altında tutulan asker sayısı bakımından dünya beşincisidir. Türkiye'deki askerî harcamalar, eğitim ve sağlık harcamalarının çok üstündedir. Bir asker

İçin bütçeden ayrılan para, yaklaşık 300 sivil yapılan harcamaya denk düşmektedir. Bir jet uçağının satın alındığı parayla 50 bin traktör ya da 50 yataklı 75 hastane kurulabilmektedir. Oysa Türkiye'nin jeopolitik konumu, asker sayımızı ve silahlanmamızı artırmayı değil, tam tersine Atatürk zamanında olduğu gibi asker sayısını ve silahlanmayı sınırlandırmamızı gerektirmektedir. Yoksul ülkemiz, silahlanma ve askeri harcamalarda, dünya ortalamasını, hatta NATO ülkeleri ortalamasını bile geçmiştir. Askeri harcamalar 1983 yılında 2,8 milyar dolar, yani 2 trilyon TL olmuştur. Kısacası dönemde askeri harcamalar yaklaşık dört kat artmıştır. Uluslararası tekelleşmeye, yaşayabilmek için zorunlu olarak silah satışını giderek artırmak amacıyla yurdumuzu ve kimi komşularımızı silahlanma yarışına itmiştir. Buna karşılık önem olarak yurt içinde özel girişimciyle silah fabrikaları kurulması; ulusal değil, tersine ulusallığı ayrı bir girişimdir. Çünkü, silah fabrikaları kuracak olan büyük sermaye, niteliği ve doğası gereği, dışa bağımlıdır. Bu, Türkiye'nin askeri ve siyasal kararlarında yerli ve yabancı büyük sermayeyi söz sahibi kılacak demektir.

SAĞLIKLI YAŞAM HAKKIMIZ, DOĞUŞTAN
KAZANILMIŞ VE VAZGEÇİLMEZ BİR HAKTIR.

Bütçesinde sağlık işlerine % 2,5 pay ayrılmış bir ülkede sağlıklı yaşam hedefine ulaşmak olanaksızdır. Her 10 çocuğumuzdan biri daha bir yaşına gelmeden ölüyor, sağlık muayeneleri hastanelerde bir-iki dakika içerisindedir; doktorlar yarım günde 80-100 hastaya bakmak zorunda bırakılıyor; temiz su, sağlıklı konut, yeterli besin gibi temel gereksinimlerimiz sağlanmıyor; aşı kampanyaları gösterişli gösterilere dönüştürülüyor; yoksul halk ilaç parası bulamıyor. Buna karşılık iktidar, halk sağlığını bile sermayenin yeni birkazanç alanı haline getirmek için, sağlık hizmetlerini daha çok özelleştirme tasarıları hazırlıyor. Sağlık işlerinin ülke düzeyine dağılımı her bakımdan olağanüstü dengesizdir. Devlet, yurttaşlarına ruh ve vücut sağlığının sağlanması sorumunu özel girişime devretmemelidir. YÖK uygulamasından sonra tıp fakültelerinde de öğretim ve öğrenimin niteliği hızla düşmektedir. Sağlık bakımından devletin temel görevi, hem hastaların tedavisini sağlamak, hem de koruyucu sağlık hizmetini yapmaktır. Bunun için de sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi göstermelik olmaktan çıkarılmalıdır.

SONUC

TOPLUMUN VE ÜLKENİN YARARINA OLMAYAN BU EKONOMİK DÜZEN ELBETTE DEĞİŞECEKTİR. VE ELBETTE, HALKIMIZ KENDİSİNİN VE ÜLKESİNİN GELECEĞİNDE SÖZ VE KARAR HAKKINI ELDE EDECEKTİR. EKONOMİK-DEMOKRATİK HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİNİN ÖNÜNDEKİ ENGELLERİ, KENDİ BİLİNCİYLE VE KENDİ GÜCÜYLE AŞACAKTIR. BUNUN İLK KOŞULUNUN DA, HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİ SÜREKLİ GELİŞTİREN GERÇEK BİR DEMOKRASİYİ KURMAK OLDUĞUNU BİLMEKTEDİR. TÜM DÜNYADA, İNSANLIĞIN ONURLU TARİHİNİ HALKLAR YARATMIŞTIR. ÜLKEMİZDE DE, HALKIMIZIN KENDİSİ YARATACAKTIR. BUNDAN KİMSENİN KUŞKUSU OLMAMALIDIR.

NOT:“Ekmek ve Hak Dilekçesi”ni imzalamak isteyen okuyucularımız, ilgili sayılarımızın fotokopisini çektilirip, altına ad ve soyadlarını, mesleklerini, adreslerini yazıp imzalayarak aşağıdaki adrese gönderebilirler.

BİLAR A.Ş. Gazi Mustafa Kemal Bulvarı, Onur İşhanı, Kat 6 No
148 Kızılay/ANKARA

Hukuk Devleti Soyut Bir İdeal Değildir

Mahir Can Ilıcak/İ. Aydın

İnsan hakları ihlallerinin günlük, sıradan olaylar olması tehlikesine karşı kamuoyunu duyarlı kılmak gereği ortada. Bu konuda Ankara Barosu Başkanı Mahir Can Ilıcak, Av. Halit Çelenk ve İnsan Hakları Derneği Genel Sekreteri Akın Birdal'ın görüşlerini sunuyoruz.

□ Bildiğiniz gibi 3 yıldır demokratikleşme süreci içinde olduğumuz sürekli vurgulanıyor. Ama bir ara seçim döneminde bile demokrasi, insan hakları ve hukuk devleti ile bağdaşmayan bir çok olayla karşılaşıyoruz. Yürütme ve buyruğundaki valiler yasadışı oldukları açıktan savunabiliyorlar. Yasaalar buna cevap mı veriyor? Örneğin, Tunceli’de bir kadının kocası ile cinsel ilişkide bulunup, bulunmadığının anlaşılması için muayene yapılıyor, (yapılabilir), ilin en büyük mülki amiri de, “Bunda yadırganacak ne var?” diyebiliyor. Ovacık İlçesi Hakimi polisçe sokak ortasında dövülebiliyor. Baro Başkanı olarak, başına da yansıyan bu somut örneklerden çıkarak bir genel değerlendirme yapar mısınız?

■ Geçtiğimiz günlerde somut örneklerini verdiğiniz olaylarla, temel hak ve özgürlüklerin zedeleniği bir gerçektir. Tunceli’de bir kadının kocası ile cinsel ilişkide bulunup bulunmadığının saptanması için muayeneye sevk edilmesi; insan onurunu, kişi hak ve özgürlüklerini derinden yaralayan bir olaydır. Ne amaçla yapılmış olursa olsun hoşgörü ile karşılanamaz ve onaylanamaz.

10.Aralık.1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirisinin 12. maddesinde: "Bir kimsenin özel hayatında, ailesinde, ikâmetgâhında, haberleşmesinde keyfi muamelelere maruz bırakılmıyacağı" beyan olunmuştur.

Mahir Can Ilıcak

4.Kasım.1950 tarihli İnsan Hakları ve Temel Hürriyetler Avrupa Anlaşmasının 8. maddesinin 1. fıkrasında : *Her şahsın özel ve aile hayatına, ikâmetgâhına, haberleşmesine saygı gösterilmesini istemek hakkı bulunduğu...*" belirtilmiştir.

T.C. Anayasasının, "Kişinin dokunulmazlığı maddi ve manevi varlığı" başlığını taşıyan 17. maddesi aynen şöyledir: "*Herkes yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. Tıbbî zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbî deneylere tabi tutulamaz.*"

Yukarıda değindiğimiz bildirge-
lere ve Anayasanın 17. maddesinin
açık hükmüne rağmen anılan kadın,
cinsel ilişkide bulunup bulunmadığı-
nın saptanması için muayeneye sev-
kedilmiştir. Açıkça görüldüğü üzere;
Anayasa bu davranışa cevaz verme-
mektedir. Ortada yasaya aykırı, keyfi
bir uygulama, keyfi bir davranış var-
dır. O halde somut örneklerini verdiğimiz
bu sorunlar nasıl çözülür? Önce-
likle Anayasada yer alan bu temel
hak ve özgürlüklerin yaşama aktarıl-
ması, uygulanması sonra da bu hak-

ların kullanılmasının yargı denetimiyle güvence altına alınması gerekmektedir. Başka bir anlatımla, Hukuk Devleti düşüncesinin soyut bir ideal olmaktan çıkarak gerçekleşmesiyle bu sorunlar çözüme ulaşır.

Anayasa Mahkemesi, 25.2.1966 gün ve 751 sayılı kararında Hukuk Devletini şöyle tanımlamıştır: "*Hukuk devleti demek, insan haklarına saygı gösteren ve bu hakları koruyucu adil bir hukuk düzeni kuran ve bunu devam ettirmeğe kendisini yükümlü sayan, bütün davranışlarında hukuk ve Anayasaya uyan, bütün işlem ve eylemleri yargı denetimine bağlı bulunan bir devlet demektir.*" Bu tanımlamada yer alan ilkelerin gerçekleşmesi tüm hukukçuların dileğidir.

☐ Güvenlik soruşturmasının genişletilmesi ve fişlenme konusundaki düşüncelerinizi de öğrenebilir miyiz?

■ Güvenlik soruşturması ve bu soruşturmanın yaygınlaştırılarak vatandaşların işlenmesi ile ilgili uygulamayı, insan onuruyla, temel hak ve özgürlüklerle bağdaştırmaya olanak yoktur. Somut bir örnek vermek gerekirse: Binden fazla hakim ve savcının görev yerlerinin değiştirilmesiyle ilgili kararname, Başbakanlıkta, güvenlik soruşturması nedeniyle uzun zamanlar beklemektedir. Yıllardır "Türk Milleti" adına karar veren hakimın görev yeri değiştirilirken güvenlik soruşturmasına tabi tutulmasını anlamak mümkün değildir. Halen bulunduğu yerde görev yapan ve sakıncalı görül-meyen bir hakim ve savcının atanacağı yerde sakıncalı olacağını düşünmüyorum. Anayasal bir kuruluş olan Yüksek Hakimler ve Savcılar Kurulunun verdiği kararın, Başbakanlığın denetimine tabi tutulması, hakim ve savcılarının polis aracılığıyla soruşturulması onur kırıcı ve ayrıca çok sakıncalıdır. □

Özel Yaşam ve Aile Dokunulmazlığı

Halit Çelenk/T. Aydın

□ Sayın Çelenk, Tunceli'de bir kadının, aranan eşi ile cinsel ilişki kurup kurmadığının belirlenmesi amacıyla, kolluk kuvvetlerince muayene ettirilmesini, insan hakları ve hukuk açısından irdeler misiniz?

■ İnsan hakları ve demokrasi, ülkemizin siyasal ve toplumsal gündeminde ön sıradaki yerini koruyor. "İnsan hakları ihlalleri" yoğunluğunu sürdürüyor. İçinde yaşadığımız dönem, insan hakları açısından daha da bunalmış bir dönem. Baskıcı, yasakçı, otoriter ve suskun bir toplum yaratıcı bir anayasa yürürlükte. "İnsan hakları" bir yana, bu hakların bir bölümünü kısıtlayarak, sınırlandırarak, kullanılamaz hale getirerek düzenleyen bu anayasa bile uygulanmamakta; değişik yörelerde, yerlerde, değişik biçimlerde biteviye ihlal edilmektedir.

Tunceli'de meydana gelen ve sorunuza konu olan son "cinsel ilişki ve gebelik muayene olayı" ile insan hakları ihlalleri zincirine önemli ve ilginç bir halka daha eklenmiştir. Basına yansıyan haberlere göre olay şöyle gelişmiştir:

Mehmet Yüce, PKK'lı olduğu kuşkusu ile iki yıldan beri aranmaktadır. Mehmet Yüce'nin 7 yıllık eşi 23 yaşındaki Necla Yüce evinden alınarak karakola götürülüyor. Kendisine eşi Mehmet Yüce'nin nerede olduğu soruluyor. Bilmediğini ve uzun zamandan beri de görmediğini söylüyor. Necla Yüce'ye kocasından boşanması için baskı yapılıyor. Bir boşanma dilekçesi yazılarak baskı altında imza ettiriliyor. Daha sonra da Necla Yüce, önce bir sağlık ocağına sonra da Tunceli'de hastaneye gön-

derilerek yakın zamanda cinsel ilişki de bulunup bulunmadığı ve hamile olup olmadığının saptanması isteniyor. Necla Yüce'nin hamile olmadığı anlaşıyor. (Yeni Gündem, 14-20 Eylül 1986.)

Kendisi ile görüşülen Tunceli Valisi olayı doğruluyor. Necla Yüce'nin eşi Mehmet Yüce'nin evine gelip gelmediğinin anlaşılabilmesi ve bulunabilmesi için bu işlemlerin yapıldığını söylüyor. (Cumhuriyet, 3.9.1986)

ULUSLARARASI ANTLAŞMALAR AÇISINDAN

Altında ülkemizin de imzası bulunan ve TBMM'nin onayı ile yasa niteliği kazanan İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin beşinci maddesine göre: "Hiç kimse işkenceye, zalimane, gayri insani, haysiyet kırıcı cezalara ve muamelelere tabi tutulamaz."

Evli bir kadını, kocasının yokluğunda, rızasına aykırı olarak, zorla muayeneye tabi tutma, bir "işkence"dir, bir "haysiyet kırıcı muamele"dir. Yine böyle bir işlem, insan haklarının başında gelen ve bu hakkın bir uzantısı olan "kişinin beden tamlığı" ilkesine de aykırı bir davranıştır. Kişinin "beden tamlığı" ve "haysiyeti" hukukun ve yasaların güvencesi altına alınmıştır. Bunlara dokunmak suç oluşturur. Olayımızda bu durum açıktır.

Yine İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 12.maddesine göre, "Hiç kimse özel hayatı, ailesi, meskeni veya yazışması hususlarında keyfi karışmalara, şeref ve şöhretine karşı tecavüzlere maruz bırakılamaz."

Necla Yüce'ye yapılan işlemler,

özel yaşamına, ailenin şeref ve şöhretine bir karışma niteliği taşıdığı gibi, özel yaşama ve aile dokunulmazlığına da bir tecavüz oluşturmaktadır.

1982 ANAYASA'SI AÇISINDAN

Bu anayasanın 17.maddesi de yukarıda sözü edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 5.maddesini aynen kabul etmiştir. (Fıkra 3)

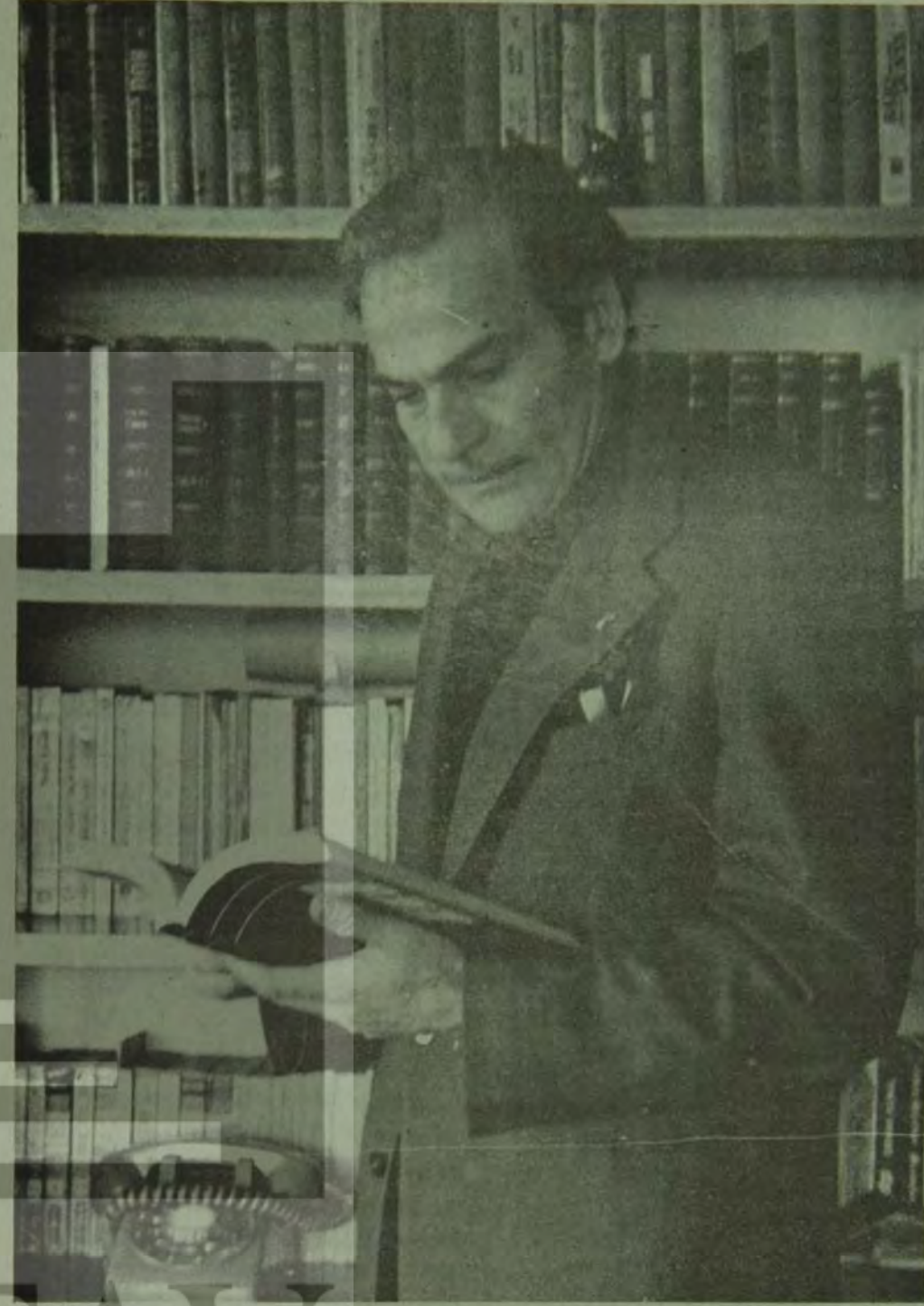
Bu maddeye göre de, "kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyeti ile bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz."

Bu maddenin kabul nedenini açıklayan gerekçesinde şöyle denilmiştir:

"Maddenin 2.fıkrası işkence, eziyet veya insan haysiyeti ile bağdaşmayan ceza ve muamele yasağı koymaktadır. Uzun açıklamaya gerek yoktur ki, işkence, eziyet yahut insan haysiyeti ile bağdaşmayan ceza veya muamele, bugün ulaşılmış bulundumuz uygarlık düzeyinde hem insani duyguları rencide eder niteliktedir, hem de kişinin vücut bütünlüğüne bir tecavüzdür."

CEZA YASASI AÇISINDAN

Necla Yüce, aranmakta olan bir kişinin eşidir. Aranan kişiyi yakalamak, devletin görevidir. Polis, jandarma ve öteki kolluk görevlileri bu görevi yapmakla yükümlüdür. Ancak devletin, bu konuda aranan kişinin eşine baskı yapması, onu gözaltına alması, eşinden boşanmasını istemesi, onu gebelik muayenesine tabi tutması hem uluslararası hukuk kurallarına,

Halit Çelenk

hem de ülkemizde yürürlükte bulunan anayasa ve yasa hükümlerine aykırıdır.

Necla Yüce'nin; kendi eşini saklamak, bulunduğu yeri haber vermek yasal hakkıdır. Bu hakkı ona yasalar tanımıştır. Türk Ceza Yasası 296.maddesinde "yataklık" suçunu düzenlemiş, hakkında yakalama ya da tutuklama kararı bulunan kişileri saklamayı, saklandığı yeri bildiği halde kolluk görevlilerine haber vermemeyi suç saymıştır. Ancak bu yasa maddesinin 2.fıkrasında "bu fiili usul veya fûruğun, karı veya kocasının yahut kardeşinin lehine olarak işleyen kimseye ceza verilmez" denilerek eşler için böyle bir suçun oluşamayacağı kabul edilmiştir. Aile kavramı da,

aile anlayışı da bunu gerektirir. Yasalar da, aile anlayışına, eşlerin sadakatına, birbirlerini koruma ve kollama görevlerine göre hümanist bir değerlendirmeye bu düzenlemeyi yapmıştır. O halde eşler için, birbirleri açısından "yataklık suçu" söz konusu değildir. Bu duruma göre Necla Yüce, neden bu baskılara tabi tutulmuştur? Bu vatandaş, eşinin bulunduğu yeri bilse bile, onu saklasa bile yasalara göre bunu haber vermek, bildirmek ve açıklamak mecburiyeti bulunmadığına göre neden bu insanlık dışı ve yasa dışı işlemlere tabi tutulmuştur?

Basına yansıyan haberler yalanlanmamıştır. Bu hallerde, bir hukuk devletinde yapılacak iş, yasalara aykırı olan bu işlemleri yapan ve baskı

uygulayan görevliler hakkında kovuşturma açmaktır.

□ Tunceli Valisinin olay karşısındaki tutumu, böylesi davranışları olağan görme ve gösterme ve tasvip etme biçimindedir. Valinin bu tutumu Olağanüstü Hâl Yasasından mı kaynaklanıyor?

■ Olağanüstü Hal Yasası, bu konuda, devlet memurlarına ve valilere anayasanın ve ceza yasasının yukarıda açıklanan hükümleri dışında herhangi bir yetki tanımamıştır. Kaldı ki hukukun temel ilkelerine göre yasalar, anayasalara aykırı hükümler taşıyamaz, yetkiler veremez. Olağanüstü Hal Yasası illerde valilere kimi önlemler almak yetkisini tanımıştır. Ancak bu yetkiler içinde, suç işlememiş, ceza yasasına göre suçlu kabul edilemeyecek olan evli bir kadını, aramakta olan eşini bulabilmek için cinsel ilişki ve gebelik muayenesine tabi tutmak gibi bir yetki bulunmamaktadır. Zaten yasa böyle bir yetki veremez ve tanıyamaz. Olağanüstü Hal Yasası'nda böyle bir yetki olsaydı, bu uluslararası antlaşmalara ve yürürlükte bulunan anayasa hükümlerine aykırı düşerdi.

□ Bu tür olayların kamuoyu ve halk üzerindeki etkileri neler olabilir?

■ Bu olay halkımız ve kamuoyu üzerinde büyük bir tedirginlik yaratmıştır. Devlet ve kolluk kuvvetleri suçluları arayabilir, bu konuda kendisine yasaların verdiği yetkileri kullanabilir. Bu, devletin ve kolluğun öncül görevidir. Ancak suç zanlısını ararken, suç işlememiş olan kimseleri, örneğin onun eşini, yakınlarını baskı altına almaya, onları yasadışı uygulamalara tabi tutmaya hakkı yoktur. Suç ve cezalar kişiseldir. Suçu kim işlemiş ise sonuçları onu ilgilendirir. Bunun hesabı suçluların yakınlarından sorulamaz.

Bu kuralların dışına çıkıldığı, yasa dışı uygulamalara başvurulduğu zaman, halkta ve kamuoyunda tedirginlik doğar. Halkın ve vatandaşın devlete ve yasalara olan güveni sarsılır. Vatandaş kendini güvenlik içinde duymak durumundan uzaklaşır. Kolluk kuvvetleri bir güvenlik ögesi olmaktan çıkar, bir güvensizlik kaynağı haline gelir. Bu da toplumsal düzen bakımından ağır sakıncalar ve tehlikeli sonuçlar yaratır.

Hukuk-dışı Uygulamalar ve Temel Neden

Akın Birdal/T. Aydın

□ İnsan haklarının korunması demokrasinin temel kavramlarından bir tanesidir. Günümüz Türkiye'sinde ise sık sık insan haklarının ihlali tanık oluyoruz. Bu konuda İnsan Hakları Derneğinin Genel sekreteri olarak görüşlerinizi öğrenebilir miyiz?

■ İnsan hakları eksiksiz ve özgürce kullanılmadığı sürece demokrasiden söz edilemez. Günümüzde "demokrasi adına" hak ve özgürlüklerin daraltılması, kimi hak ve özgürlüklerin yok edilmesi söz konusu. Demokrasinin en önemli ve vazgeçilmez kazanımlarından olan kurumları kapatarak demokrasi olmaz. Sanırım, bugünlerde demokrasi diyenlerin demokrasiden ne anladıklarının tartışılması ve açıklanması gerekiyor.

Aynı toplumda yaşayanların hak ve özgürlük anlayışları bile, demokrasi anlayışlarına göre değişiklik göstermektedir. İnsan hak ve özgürlükleri, kimileri için çağdaşlığın gereği, insanca yaşayabilmenin özlemi iken, kimileri için de başkaları üzerindeki egemenliklerini pekiştirmeye yaradığı sürece ve yaradığı kadarıyla istenen bir şeydir. Böylesine, başkaları için de demokrasi ve insan hakları bir fantezi olabilir. Aslında, bu değişik yaklaşımın nedeni, o rejimin ve sistemin kendisinde aranmalıdır. Kimlerin hangi özgürlüklerden yararlanabileceğini tayin eden budur. Nitekim, günümüzde sermayenin tekelleşen örgütlü sömürü gücünün insan emeğine ve kişiliğine üstün kılınmaya çalışılması, insan haklarının ve demokrasinin doğrudan bu güçlerce kuşatılmasına ve ihlali nedeniyle olmuştur ve olmaktadır.

□ Dolayısıyla da hukuk devleti ve insan haklarına ilişkin konular gazete ve dergilerde ön sırayı alıyor.

Akın Birdal

■ Evet, Türkiye'de olup bitenler doğal olarak insan haklarını, demokrasi ve hukuk devletini gündemin başlarına çekmiştir. Gün yok ki, insan haklarının ve hukuk devletinin öngördüğü temel hak ve özgürlükler çiğnenmemiş olsun. İşkencelerin sürmesi, cezaevleri uygulamalarının eziyete dönüşmesi, olağanüstü hal yasalarına dayandırılarak uygulanan hukuk-dışı işler, çıkarılmak istenen yeni ceza yasa, işleme ve izleme yönetmeliği, tüm bunlar, sosyal hukuk devleti ve insan hakları açısından üzerinde ciddi olarak durulması gereken kaygılar yaratmaktadır. Bu nedenlerle, insan haklarının gündemin ilk sırasını alması rastlantı değildir. 1961 Anayasasının gerek başlangıç bölümünde, gerek ikinci maddesinde anlatımını bulan insan hakları 1982 Anayasası ile kısıtlanmış olmakla birlikte, aynı Anayasa, kişinin, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve özgürlüklere sahip olduğunu belirle-

mekte. Kişinin Temel Hak ve Ödevleri Bölümünde de kimseye işkence ve eziyet edilemeyeceği yer almaktadır. Anayasalar, temel toplumsal sözleşmelerdir. Herkesin, yöneten ve yönetilenlerin, karşılıklı uymakla zorunlu oldukları yükümlülükler belgesidir. İnsan haklarının ihlali, temel sözleşmede belirlenenler ile uygulamalar arasındaki çelişkilerden doğmaktadır.

Bir de gücünü, bilimden ve halkın tarihsel birikiminden almayan metinlerin her dönem ve her zaman tartışma konusu olması kaçınılmazdır. İnsan hakları savaşımının birinci yolu kazanılmış hakların sonuna dek kullanımı ise, ikincisi de yeni hakların kazanılması ve genişletilmesi uğraşdır.

□ Peki sizce hak ve özgürlüklerin boyutu ne olmalıdır?

■ Ne olması gerektiğinin yanıtı, uluslararası sözleşmelerde vardır. İnsanların siyasal, ekonomik ve toplumsal haklarının eksiksiz kullanılmasını öngören İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi giderek aşılmakta; kişi hak ve özgürlüklerine günümüz koşullarına uygun nitelikler kazandırılmaktadır. Bu bağlamda halkların ve ulusların haklarını geliştirme yolunda aşamalar kaydedilmektedir.

Türkiye, önce, imzaladığı uluslararası sözleşmelerin yükümlülüklerini yerine getirmelidir. Bugünkü uygulamaların yasalığına sığınmak, hukuk-dışılığın gerekçesi olamaz. Yıllar geçse bile, her yerde, hukuk-dışı uygulamaları yapanlar yaptıklarının sorumluluğundan kurtulamamaktadırlar.

□ İnsan Hakları Derneği'nin amaçları doğrultusunda çalışabilmek için çalışma kurulları oluşturduğunuz biliyoruz. Bu kurulların görevi, işleyişi nasıl olacak?

■ Kurullar, uluslararası insan hakları

kuruluşlarının normlarına göre ve yöntemlerine göre çalışacak. Kurullarla ilk ortak toplantı yapıldı. Toplantıda ileri sürülen görüşler doğrultusunda, kurullar, hazırladıkları çalışma yönergelerini, öneri olarak, yönetim kuruluna sunacaklar. Çalışmalar, kimi zaman olay bazında, kimi zaman da

bölgesel bazlarda olacak. Konularının içiçeliği nedeniyle, kurullararası bir eşgüdüm sağlanacak. Kurullar, olayları birlikte saptayan, değerlendiren, öneri üreten ve kararları dernek yönetimiyle birlikte uygulayan bir demokratik kitle örgütünün organları niteliklerini taşıyacaklar. Kurullar, in-

sanca yaşamının koşulları için birlikte çalışma ve davranma isteği ile biraraya gelen kişilerden oluşmuştur.

Biz, şimdi, insanların ve haklarının korunması zamanı olduğuna inanıyoruz. Dernek ve buna bağlı kurullar, bu inancın ve gereksinimin sonucunu oluşturmuştur. □

İnsan Haklarını Gözetme Amacındaki

DERNEKLER ZORLUKLARLA KARŞI KARŞIYA

İnsan hakları ihlalleri gündemin başındaki sorun olma özelliğini sürdürürken, insan haklarını gözetmek amacıyla kurulmuş iki dernek zorluklar ve zorlamalarla karşı karşıya.

Dergimiz baskıya girerken öğrendiğimize göre İnsan Hakları Derneği'nin tüzüğünün inceleyen Ankara Valiliği "amaç" ve "yapacağı işler" maddelerini Dernekler Yasası'na aykırı bulmuştur.

Valilikçe "çok yönlü ve geniş boyutlu" olduğu gerekçesiyle "belirsiz" sayılan amaç maddesi şöyle;

"Derneğin amacı, ülkemizin imzaladığı uluslararası belgelerde yer alan, insanlığın özgürlük mücadelesi tarihinden ve insan olma onurundan kaynaklanan, uygar dünyanın benimsediği çağdaş özü ile belirlenen insan haklarının toplumumuzda tüm boyutlarıyla yaşama geçirilmesi için uğraş vermektir"

Bir de, Tutuklu ve Hükümlü Aileleri Yardımlaşma Derneği'nin başına gelenler var; kamuoyunca biliniyor ama olanları bir kez daha yinelemekte yarar var:

2908 sayılı Dernekler yasasının 4. maddesi "Medeni hakları kullanma ehliyetine sahip ve 18 yaşını doldurmuş herkes önceden izin almaksızın dernek kurabilir."

yine aynı yasanın 9. maddesi de;

"Dernekler, kuruluş bildirisini ve eklerini merkezlerinin bulunduğu mahallin en büyük mülki amirliğine vermek suretiyle tüzel kişilik kazanırlar" der.

İşte tutuklu ve hükümlü aileleri de biraraya gelerek "tutuklu ve hükümlülerin başta sağlık olmak üzere, ekonomik, sosyal ve kültürel sorunlarının çözümü için yetkili makamlar nezdinde girişimde bulunmak, cezaevinde bulunan aileler arasında yardımlaşmayı sağlamak" amacıyla bir dernek kurdular. Tutuklu ve Hükümlü Aileleri Yardımlaşma Derneği'ni.

Dernek kurucuları, 2908 sayılı Dernekler Yasasının aradığı koşullara uygun olarak, düzenledikleri dernek tüzüğü kuruluş bildirimini ve eklerini 3.2.1986 tarihinde dernek merkezinin bulunduğu yerin mülki amirliği olan Eyüp Kaymakamlığına vererek derneklerine tüzel kişilik kazandırmışlardır. Ancak aradan üç ay geçtikten sonra 5.7.1986 tarihinde dernek başkanı Mustafa Eryüksel Eyüp Emniyet Amirliğine çağrılarak derneğin kurulmasının sakıncalı bulunduğu kendisine sözlü olarak bildirilmiş ve dernek evrakı zorla iade edilmiştir. Üstelik de iade gerekçesini belirtir hiçbir yazılı belge verilmeyen.

Tutuklu ve Hükümlü Aileleri Yardımlaşma Derneği'nin faaliyetlerinin sonra erdirilmesi kararı da dernekler yasası hükümlerine tamamen aykırı-

dır. Dernek 3.2.1986 tarihinde tüzel kişilik kazanarak faaliyetlerine başlıyor. Yasaya göre dernek kuruluş evrakının 30 gün içinde incelenmesi gerekirken bu süre aşılarak, üç ay geciktiriliyor. Derneğin onaylanmaması halinde, valiliğin 3 gün içinde Cumhuriyet Savcılığı'na bildirerek mahkemeye vermesi gerekirken bu da yapılmıyor. Dernek bu arada faaliyetlerini sürdürüyor. Öyleki dernek başkanı İstanbul'da düzenlenen Avrupa Konseyi Mini Oturumu'na bile çağrılı olarak katılıyor. Dernek kurucuları onay için yasada belirlenen sürenin geçmesi üzerine derneğin onayına kesin gözüyle bakarken, kuruluş evrakı Eyüp Emniyet Amirliği tarafından iade ediliyor.

Bu olayda ilginç olan durum yalnızca bu da değil. Derneğin kapanmasıyla ilgili, Eyüp Em. Amirliği'nin gerekçe olarak gösterdiği yazıda; "Suç ve cezaların şahsiliği sebebiyle ailelerin değil, aile bireylerinin suç işleyenleri bağımsız yargı organlarında tutuklu olarak yargılanmaları, ya da yargılama sonunda mahkum edilmeleri söz konusu olduğundan kurulmak istenen derneğin ismi mana ifade etmemektedir, amacı tamamlanamakta ve amaca uymamaktadır." deniyor.

Derneğin kapatılmasında gösterilen bir diğer gerekçe ise "tutuklu ve hükümlülerin yargılanması her hal ve safhasında kanun yollarına başvurma hakları bulunduğu ve her türlü hakları, çıkarları ceza ve tutukevleri idarelerince sağlandığından kurulmak istenen derneğin amacının gerçekleşmesi imkânsız görülmüş olup, ceza ve tutukevi müdürlüklerinin işlerine müdahale ile adliye aleyhine suçları teşvik eder mahiyette olduğu... Suç işlemeyi teşvik veya telkin etmek amacıyla dernek kurulması yasaklandığından adı geçen derneğe kod numarası verilmediği, kütüklere kaydı yapılmayarak tüzel kişilik kazandırılmadığı..." şeklinde belirtiliyor.

Eyüp Emniyet Amirinin imzasını taşıyan bu yazıyı okuyunca insanın aklına bir değil, birçok soru takılıyor. Tutuklu ve hükümlülerin her durumda kanun yollarına başvurma hakları var da, bu kişilerin hak ve çıkarları ceza ve tutukevi idarelerince sağlanıyor da neden tutuklu ve hükümlülerin yakınları böyle bir dernek kurmaya gerek duyuyorlar? Neden hemen her gün gazete ve dergilerde işkencecilerin itirafı, işkence haberleri eksik olmuyor? Neden bunlara göz yumanlar suçlu görülüyor da insan haklarını savunmak için kurulan bir derneğin amacı suça teşvik olarak görülüyor?

Tutuklu ve Hükümlü Aileleri Yardımlaşma Derneği 5 Temmuz 1986'da Eyüp Emniyet Amirliği'nin dosyayı iade etmesinden sonra 11 Temmuz'da İstanbul Valiliği'ne bir kez daha başvurdu. Bu başvurusuna da karşılık alamayan dernek üyeleri İstanbul Valisi Nevzat Ayaz'a, Cumhurbaşkanı'na verdikleri dilekçeyle, başlatılan imza kampanyasıyla mücadelelerini sürdürüyor ve şöyle diyorlar: "Dernekler yasası'na bile ters düşen bu uygulama tüm kesimlerce kınanmalı ve yureği insanlık sevgisiyle donanmış, onurun savunucuları olarak tavrımızı belirtmeli ve çaba sarfetmeliyiz." □

Bireysel Başvuru Hakkı ve Düşündürdükleri

M. Semih Gemalmaz

Türkiye'nin, taraf bulunduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ndeki "bireysel başvuru hakkı" na ilişkin olarak Komisyon'un yetkisini tanıyacağı haberleri basına yansıdı. Güncel politikanın koşuşturması içinde bu haber yeterli yankı bulmadı. Oysa bu girişim, önemli iç ve dış gelişmelerin işaretiydi.

Bilindiği gibi AİHS, 1950'li yıllarda Avrupa'nın birleştirilmesi düşüncesi çerçevesinde, bloklar arası ideolojik rekabet, Soğuk Savaş ve kalkınma için ekonomik dayanışma zorunluluğu ortamında oluşturulmuştu. Siyasal örgütlenmenin Avrupa Konseyi ile kurumsallaşması, Sözleşme ile hukuksal boyutta bütünleniyordu. AİHS, temel siyasal ve kamusal (civil) hakları düzenlemekteydi. Yürürlüğe girişinden sonra çeşitli Ek Protokoller ve 1961 Avrupa Toplumsal Yasası örneğinde olduğu gibi müstakil sözleşmeler ile, AİHS'nin boşlukları tamamlanmaya çalışıldı. AİH Divanı, AİH Komisyonu ve Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, Sözleşmenin öngördüğü güvence sisteminin öğeleri olan başlıca üç organdır.

Bireysel başvuru (md.25), ancak, bu yetkiyi tanıdığını önceden resmen bildiren devlete karşı kullanılabilir. Bunu izleyen ikinci aşama, komisyonun, sözkonusu başvurunun sözleşmede öngörülen koşullara göre "kabul edilebilir" olup olmadığını incelemesidir. Yakınmada bulunan taraf, (md.26 ve 27)'ye göre, iç hukuk yollarını tüketmiş ve ulusal mahkemenin nihai kararından sonra en geç altı ay içinde Komisyon'a başvurmuş olmalıdır. Ayrıca, başvurular, a-)açıkça esastan yoksun, b-)sözleşme hükümleriyle bağdaşmaz nitelikte, c-) başvurma hakkının kötüye kullanılması kapsamında olmamalıdır. Ek olarak, başvurular, Komisyon'ca daha önce incelenmiş ya da başka bir

uluslararası soruşturma ve çözüm usulüne sunulmuş bir sorunla öзде aynı bulunmamalıdır. Dahası, davacı bireyin bir hukuka aykırılığın mağduru bulunması, başvurunun ise Sözleşmede açıkça korunmuş bir hakkın Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden sonra çiğnenmesi zorunluluğu söz konusudur. Bu uzun koşullar listesinde herhangi bir eksiklik, Komisyon'un, başvuru keskin biçimde reddetmesini getirir.

Usulün bu ilk evresi aşılabılırsa, uyuşmazlığın Divan'ın önüne getirilmesine dek süren, soruşturma, dostça çözüm, arabuluculuk, ihlal konusunda rapor hazırlama gibi uzun ve karmaşık ikinci usul evresi yaşanır. Kısacası, Sözleşme ile biçimlendirilen sistem, izlenecek usuller, organlar arası ilişki, vb. özellikleriyle, hantal bir yapının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Yine de, bireysel başvuru hakkı, AİHS'nin ayırd edici netiliğidir; çünkü kişiyi doğrudan Uluslararası Hukukun öznesi yapmakta, bunun gerektirdiği hak ve yetkiler bireye tanınmaktadır.

AİHS'nin ve onun ayrılmaz parçası olan bireysel başvuru hakkının, Türkiye'deki düzenlemesi bakımından temelde aykırı nitelikler taşımadığı, Komisyon'un taraf devletleri bağlayıcı karar veremeyeceği, Divan önünde bireyin taraf olma yetkisinin bulunmadığı ya da Bakanlar Komitesinin Komisyon'un görüşlerine uymak zorunda olmadığına ilişkin haklı saptamalar, her halde, resmi çevreleri girişim konusunda ürkütmemek amacıyla yapılmaktadır. Ancak, neresinden bakılırsa bakılsın, bireysel başvuru hakkı, potansiyel olarak her an kullanılabilme olanağını vereceği için Türk insanının elinde önemli bir hukuksal araç olacaktır. O halde, Sözleşmenin yapısına ve bugüne kadar ki başvuruların sonuçlandırılma-

sında düş kırıklığı yaratabilecek istatistiksel verilere karşın, bu hakkın tanınmasının asla küçümsememesi gerekir.

DRAMATİK KOŞUTLUK VE TÜRKİYE GÜNDEMİNİN AÇMAZI

Hükümetin yapacağı söylenen girişim, 1980 sonrasının Türkiye'sinde ilk bakışta yadırgatıcıdır. Acaba gerçekten o kadar yadırgatıcı mı? Sorunun yanıtını, önce, tarihsel bağlamda yapılacak saptamalar, ardından da iç ve dış oluşumların ışığında vermek olasıdır.

Türkiye AİHS'ne, içte anti-demokratik uygulamaların arttığı, dış ilişkilerde ise yoğun ABD yörüngesinde yer alma (NATO'ya girme) gibi siyasaların belirginleştiği dönemde taraf oldu. Siyasal, ekonomik ve askeri alanlarda kurulan bağlantıları pekiştirme kaygısı belirleyiciydi. Gariptir bu kez, 1980 sonrası rejiminin zorunlu ürünü olan mevcut siyasal erk döneminde Sözleşmeye eksiksiz taraf olmanın girişimi yapılmaktadır. Türkiye'de, klasik anlamıyla demokratik rejim ilke ve kurallarına bile aykırı, militer karakterli kurumsallaşma tamamlanmıştır oysa ki.

Sözleşme oluşturulurken, 1950 de, Türkiye temsilcisi, Uzmanlar Komitesine, "aşırı akımları" önlemeye yönelik 17. maddenin Sözleşmeye konması önerisini getiriyor ve özellikle (TCK, md. 141-142) vurgulanarak, anlatım özgürlüğünü kısıtlama olanağı, tabii bu Sözleşmenin kaldıracı olduğu biçimde, metne sokuluyordu. Türkiye'nin Sözleşmeye somut katkısı, işte bu Soğuk Savaş çığırtkanlığı doğrultusunda idi. 1980'li yıllarda ise, ilkin darbe ile kapatılmış parlamentonun temsilcileri, ardında da DM'nin ve seçim sonrasının parlamenterleri, kendi varlıklarını ortadan kaldıran darbe eyleminin zorunluluğunu, hemen aynı gerekçelerle meşruiyet kalkını yapmaya çalışıyordu. Bu dramatik koşutluk, Türkiye güncelinin açmazıdır.

Batı Avrupa ile bütünleşme, kendisini, siyasal, hukuksal ve entellektüel alanlarda saptanan ortak amaçlar ve bunların organlar eliyle işlevleş-

tilmesinde somutlaştırılabilecektir. Bu bağlamda bireysel başvuru hakkının kabulü, Avrupa Topluluklar Düzeni içerisinde atılan adımlar, gelişmeler karşısında zaten gecikilmiş bir girişimi tamamlamak anlamındadır. Sorun artık, "imzalamayan biz kaldık" ölçütü ile kavranması olanaksız bir noktadadır.* Kaçan treni yakalama sorunu aşamasına gelinmiştir.

Türkiye, mevcut yapılaşma içerisinde, siyasal erkin her şeye karşın bir demokrasi mücadelesi yapmasından ötürü, bireysel başvuru hakkını zorluyor değil. Üstelik, 12 Eylül rejiminin getirdiği hukuksal ve siyasal sistem, "bize özgü demokrasi" safsatasıyla meşru gösterilme çabalarına karşın, bir önceki anayasal düzene göre, bütünleşmenin önündeki engelleri artırmıştır. O halde adının arkasında, bir boyutuyla, yeni toplumsal dengelerin oluşması sürecini, değişik toplum katmanlarının eğilimlerinin yeni dengeler için çatışma ve uzlaşmalarını görmek olanaklıdır.

BATI'YA BAĞIMLILIK

Klasik azgelişmişlik çözümlemelerine prim vermeksizin saptanırsa, başta ekonomik yapı olmak üzere toplumsal ve kısmen entellektüel açıdan da Türkiye'nin Batıya bağımlı olduğu görülür. Siyasal-hukuksal boyutta da bu bağımlılık geçerlidir. Bu genel nitelik gözönüne alındığında toplumsal baskı noktaları açısından şu izleniyor: İmalatçı ve ticaretle meşgul kesim ile devlet aygıtı içerisinde yer bulan bürokratik bağlantılı kesim (küçük burjuvazi), genel olarak, ülkedeki büyük toprak sahipleri ile yabancı sermayenin işbirlikçisi komprador burjuvaziye göre, siyasal bağlamda görece anlamıyla daha liberal ve Avrupa ile bütünleşmenin tarafıdır. Öte yanda bilindiği gibi, emperyalist sermayenin güncel hareketliliğiyle belirlenerek ülkedeki siyasal rejimin temelinde yatan ekonomik siyasa da, sermayenin yoğunlaştırılmasına bağlanmış sanayi gelişimidir. Bu model, ucuz ve kural olarak vasıfsız emeği zorunlu kılar. İşte diğer toplumsal katman olarak işçi sınıfının, dağılımsılık ve çözölmüşlüğüne karşın, 1980 sonrasının bu evresinde belirginleşen eğilimi, haklar ve özgürlükler üzerin-

deki duyarlılığıdır. Genel olarak İnsan Hakları bütünü üzerindeki bu duyarlılık, konumuz olan bireysel başvuru hakkının da asıl anlamlandığı yer olarak gözükmetedir.

Keskin sınırlamalarla güdükleştirilmiş bir kişi hak ve özgürlükleri sistemi ve yoğun istisna alanlarla daraltılmış bir hukuk-devleti biçiminde gözükken sözde demokratik rejim içerisinde, toplumsal katmanların kimi noktalarda farklı saiklerle de olsa, tekelci sermayenin temsilcisi bir siyasal erki, genelde İnsan Hakları, özelde ise bireysel başvuru hakkı türünden girişimlere zorlaması doğaldır.

Kaldı ki, hukuksal boyutuyla değil ama pratikteki yansımasıyla, bu girişim bir iç hukuksal metin etkililiğinde olmayacağından, örneğin grev hakkının önündeki sınırlamaları kaldırmak biçiminde bir sosyal-devlet gereği faaliyete göre, siyasal erk açısından çok daha az ürkütücüdür. Üstelik adının atılmasını dış faktörler de zorlamaktadır; hem de risk payı küçük olarak.

İnsan Hakları, her ne kadar, giderek bir başına ideoloji olmaya soyunmakta, ulusal ve uluslararası kamuoyuna mal olmakta ve içeriği zenginleşmekte ise de, sadece tarihsel açıdan değil ama nitelik olarak kapitalist sistemle bütünleşmesi nedeniyle, temelinde ekonomik süreçlerle belirlenme özelliğini korumaktadır. Örneğin İnsan Haklarının siyasallaşması biçiminde beliren çağcıl sorunun kaynağı da budur.

TOPLUMA DAR GELEN ANAYASAL GİYSİ

Bu bağlamda düşünüldüğünde, Türkiye'de, ekonomik liberalizmin tamamlayıcısı olarak siyasal liberalizmi bütün kurumlarıyla aramaya yönelik bir dış baskının, zaman zaman arka yüze itilebilmesi daha anlaşılır oluyor. Son yıllarda, Türkiye'nin ABD ve daha yoğun olarak onun kendi yerine ikame ettiği konumunda Batı Avrupa (Avrupa Konseyi gibi) ile kurduğu ilişkilerde, Batılıların izlediği yeni siyasadaki bu açıkça gözlenebilmiştir. Türkiye'nin stratejik konumu nedeniyle ta-

şıdığı önem, gözardı edilemeyecek bir pazar olması türünden somut gerekçeler, İnsan Hakları konusundaki kaygılarda, Batının çifte standartlı bakış açısının araçları olabilmıştır. Hatta, Avrupa Konseyi ile yapılan ve beş Konsey üyesi ülkenin Türkiye hakkındaki savlarını geri almaları biçimindeki son Uzlaşmanın, ABD Dışişleri Bakanlığı üst düzey yetkililerinin geçen yıl Türkiye'de ve ardından Batı başkentlerinde Türkiye'nin önemine ve vazgeçilmezliğine ilişkin açıklamalarının hemen sonrasına rastlaması da dikkat çekicidir. Dahası, Türkiye'nin, toplantı gündeminden çıkarılması, dönem başkanlığına getirilmesi, mini oturumda ev sahipliği yapması gibi biraz olağan dışı hızla eski konumuna getirilmesi, bu çabukluğun arkasında başka beklentilerin bulunduğu izlenimini güçlendirmektedir.

Ne var ki, bütün bu ikili ölçütlere karşın, Batının İnsan Hakları alanında belirli standartları aramaktan vazgeçmediği de aşikardır.

Gerçekten de, Türkiye'de son elili yılın en yoğun idam cezası uygulamasının duralaması, işkence olgusuna daha duyarlı ve doğrudan tepkilerin oluşması, temel hak ve özgürlükler konusunda küçük fakat somut istemlerin ortaya konması, vb. adımlarda, görece anlamıyla, Batı kamuoyunun ve onun siyasal organlarının yadsınamayacak olumlu etkisi oldu. Şu da kuşkusuz ki, toplum da artık, yoğun depolitizasyona uğramakla birlikte, toplumsal uyanışın statükoyu aşmasını önlemeye, ekonomik darboğazi atlarmaya yönelik darbe arkası amaçları görüp saptayabilmektedir. 1982 Anayasal düzeninin giysisi, bu toplumsal bilince, kısa sürede dar gelme konumuna düşmüştür.

Bu nedenlerle, Türkiye'nin bireysel başvuru hakkı konusunda atması kaçınılmaz hale gelen adımına Türk aydınları ve kamuoyu sahip çıkmalı ve eğer düşecekse bir onur payı, bu onurun, kendi dirençli demokrasi mücadelelerine düştüğünü görmelidirler.

*AİHS'nin tarafı 21 devletten sadece 3'ü Bireysel Başvuru Hakkı'nı henüz tanımamıştır. Bunlar, Türkiye, Malta ve Kıbrıs'tır. Öte yanda Divanın yargı yetkisini henüz tanımamış sadece iki devlet kalmıştır: Türkiye ve Malta.

"M. Kemal Darbecilere Karşıdır"

Örsan Öymen/B.S.

"Bizimkiler"in Öyküsü..."

Şarkı güftesinden esinlenen bu söz, Örsan Öymen'in kitabına isim oldu. 1908'den 1980'e ihtilâlcilerle yazılan "Bir İhtilâl Daha Var" bugünlerde bütün Türkiye'de piyasaya çıkıyor.

1913 yılının bir kış günü, "Bir Enver iki yaver bir de kırat"la başlayıp yıllara uzanan "vatanı kurtarma, kollama, koruma" harekâtının öyküsü, bu kitapta Örsan Öymen'in kendine özgü sürükleyici anlatımıyla sunuluyor.

Kitabın "sunuş"unda Mustafa Kemal'in pek bilinmeyen şu sözü var: Ordunun siyasete karışması işi artık bitmelidir. Asker kışlasına, siyasetçi siyaset sahnesine dönmezse herşey mahvolur. Halbuki bizimkiler..."

Bir İhtilâl Daha Var'ın son satırlarında ise şu ifadeleri okuyoruz: 12 Eylül'e ilişkin birinci el anılar henüz yazılmadı. Onlar da tamamlanınca belki biz de, kitabımıza bir ikinci cilt ekleriz. Tabii 'son cilt' olması dileği ile..."

İşte bu "sunuş" ile bu "bitiş" arasında "bizimkiler" var. "Ne olacak bu memleketin hali?" sorusuyla yola çıkıp, kimi zaman üç kişilik baskınlarla hükümet deviren, kimi zaman bir sucuklu yumurta sahanının başında gizli örgüt kuran, kimi zaman da cellatın yağlı ilmiğinde can veren ihtilâlcilerimiz bu kitapta birer birer geçiyorlar "bir ihtilâl daha var" diyerek. "Müzmin ihtilâlciler" için ihtilâlin zamanı da pek farketmiyor. Seçimden önce, seçimden sonra, yemekten önce, yemekten sonra... Birbirlerinin burnundan düşmüşçesine benzer özellikler gösteriyorlar, aynı kaygı ve kuşku yollarından geçiyorlar ve Öymen'in bir eski ihtilâlciden aktardığı gibi, aynı "övnme, sövünme, dövünme" aşamalarını yaşıyorlar.

Bir İhtilâl Daha Var, konusunda farklı yaklaşım getiren ilk kitap olması özelliğiyle de dikkati çekiyor. İhtilâllerin "takdiri ilahi" olmadığını, silah, yemin ve "sabaha karşı"ların arkasındaki esrarengiz tiplerin gerçekte tanidik, bildik insanlar olduğunu gözler önüne seriyor.

Seksen yıllık tarihimizde damgasını vuran ihtilâller, darbeler, karşı darbeler, baskınlar ve darbe girişimlerini ele alan Bir İhtilâl Daha Var'da bir anlamda bir soru işareti çıkıyor karşımıza:

Örsan Öymen'in deyimiyle "Saatlî İhtilâl Takvimi"nin her yaprağında aynı şey mi yazıyor?

Hikmet BİLÂ
(Kitabı yayına hazırlayan)

□ Sizi "BİR İHTİLÂL DAHA VAR"ı yazmaya iten nedenlerin başlıcası nedir?

■ Bir kez otuz yıllık gazetecilik yaşamımdaki birikim. Bu otuz yıl içinde üç

kez askeri müdahale ile karşılaşmışız. Sadece biz olsak neyse, demokratik rejimimiz de bunun sıkıntılarıyla bunalmış.. Üç kez az değil. Ama en az bir o kadar, hatta daha fazla da müdahale girişimi var. Biz, bu müdahaleleri

gazeteci olarak yaşadığımız halde, şimdi arşivleri karıştırıp belleğimizi tazeledikçe, hayretler içinde kalıyoruz. «Yahu, biz bu olayları gerçekten yaşadık mı» demekten kendimizi alamıyoruz. Eh, bizler tüm bu müdahalelerle içiçe yaşamış gazeteciler olarak unutkan olursak, okur ne yapsın? Bu kitabı yazmaktaki birincil amacım, belleklerinizi tazelemeye yönelik. Bellekleri tazeledikten sonra da, şapkalı öne koyup düşünme zamanının geldiğini, karınca karınca hatırlatmaya yönelik... Bence artık asker, miğferini ya da kasketini, sivil de fötrünü ya da takkesini önüne koyup ortaklaşa düşünmeli.. Ama sessiz değil, sesli düşünmeli ve birbirini kırmadan, suçlamadan, "bu niye böyle oluyor, demokrasi katarı neden ikide bir raydan çıkartıyor" sorusuna ortak bir yanıt arayıp akılcı bir çözüm bulmalı. Oysa biz ne yapıyoruz? Katar on yılda bir raydan çıkıyor, sonra oturtulduğu yerden yola devam ediyoruz, arkamıza hiç bakmadan. Sanki hiç bir şey olmamış gibi... Raydan çıkma yerine kolun eklem yerinden çıkması belki daha uygun bir örnek -çünkü bu kolları eleştirmeye, irdelemeye kalktığınız zaman, hemen bazı sesler yükselir: "efendim, kol kırılır yen içinde kalır, fazla ırgalama" derler. İyi ama kol da, ha bire kırılıyor, kırılmasa bile çıkıyor, her seferinde yen içinde bırakarak, neredeyse yeni cami avlusundaki çolak Nuri'ye benzetiyoruz demokrasimizi!

□ Kitabınız bir ölçüde Silahlı Kuvvetlerin eleştirisi mi?

■ Hayır. Silahlı Kuvvetler eleştirisi değil. Silahlı Kuvvetler içinde, meşruiyetten bu yana süregelen, "cuntacılık" ve "siyasete müdahalecilik" eğilimlerinin bir eleştirisi. Adına ne dersiniz deyin, ister "inkılap", ister "devrim", ister "ihtilâl" isterse son yılların deyimiyle "Koruma ve Kollama harekâtı", askeri darbelerle askeri yönetimlerle ülke sorunlarına çözüm getirilmediği, aksine sorunların daha da karmaşılaştığı konusunda hemen herkes hemfikir... Ama bunun nedenlerini araştırıp da askeri müdahaleleri caydırıcı, önleyici önlemleri tartışmaya gelince herkes suskun... Suskunluk sürdükçe de müdahaleler kanıksanır hale geliyor. Ondan sonra da

Örsan Öymen: "Tartışmaya gelince herkes suskun... Suskunluk sürdükçe de müdahaleler kanıksanır hale geliyor. Ondan sonra da: Bir İhtilâl daha var!.."

şarkı sözü aklı geliyor: Bir ihtilâl daha var!..

□ Şimdiye kadarki askeri müdahalelerin "kaçınılmaz" ve "zorunlu" olduğu yolunda bir görüş ileri sürülüyor.

■ "Bir İhtilâl Daha Var" kitabı sanıyorum bu görüşün her zaman geçerli olmadığını, bizzat müdahaleci subayların anılarına dayanarak belgeliyor. 27 Mayıs'ı ele alalım: 27 Mayıs'ın ilk cuntalaşması 1954 yılına uzanıyor. Hatta müdahaleciler bir ara 1957 seçimlerini bile beklemeden darbeyi gerçekleştirmek istiyorlar. Oysa 27 Mayıs'ın resmi gerekçesini oluşturan, "İktidarın anayasayı ihlâl etme eylemi" ise ünlü "tahkikat" encümeninin kabulü ile 1960'ın nisanına rastlar. Demek ki, müdahaleciler önce müdahaleyi kafaya koyuyorlar, programa alıyorlar, ondan sonra da kendilerine gerekçe yaratacak tırmanmayı bekliyorlar. İşte her müdahalede suçlanan politikacı bu aşamada sahneye çıkıyor.. Müdahalecinin ekmeğine yağ sürerek... 27 Mayıs'tan sonra "Silahlı Kuvvetler Birliği" adı altındaki cuntanın müdahale protokollarına gelince... Bunlar için "zorunluluk" ve "kaçınılmazlık" gerekçesi bulmak oldukça zor. Bu protokollara imza atan ve atmışlı yılların başındaki cuntalarda görev alanların 10 yıl sonraki takvimde muhtıralı müdahalelerde gene baş rol almaları da olaya bir başka boyut kazandırıyor...

Demek ki, ordunun içinde taa İttihat Terakki döneminden kalma «elitist» bir gelenek var; Cumhuriyet dönemine de ister istemez sıçramış. Atatürk'ün ölümünden sonra çok partili yaşama geçişle birlikte bu «elitist müdahaleci» gelenek de uyanışa geçiyor. İşin ilginç yanı, her seferinde, ilerici, demokratik ve özgürlükçülük adına örgütleniyor. Örneğin 1946-1950 arası cuntalaşmaları CHP'nin iktidarı bırakmama olasılığına karşı... Yani Cunta Demokrasiyi kollama ve koruma amacına yönelik... 1954-60 cuntalaşmaları da bu kez, DP'nin iktidar bırakmaması olasılığına karşı... Bu cuntalaşmalarda aynı şahıslara da rastlıyorsunuz: Binbaşı Kenan Esengin gibi, Binbaşı Cemal Yıldırım gibi, General Cevdet Sunay gibi... Ama müdahaleciler ne denli iyiniyetli ve demokrat olurlarsa olsunlar, müdahaleden sonraki eylemleriyle demokrasiyi nasıl algıladıklarını da tüm çelişkileriyle ortaya koyuyorlar. 27 Mayıs 1960 sonrasında demokrasiye geçiş sürecindeki olaylar, kitabımızda somut örnekler ve belgelerle birlikte bu soruya ışık tutmakta. Daha sonraki müdahalelerde de benzerlerini gördüğümüz bu çelişkiyi aslında doğal karşılamak gerekir... Çünkü örgütleniş biçimi, yapısı ve eğitimi gereği demokrasinin kavramlarına ve çok seslilik ilkesine aykırı bir kurumun içinden sivil demokrasiyi yerleştirecek bir uygulama programı beklemek eşyanın doğasına aykırı...

□ Niçin Enver Paşa'nın Babiâli Baskını'ndan başladınız?

■ Tarihçiler somut bir Hükümet Darbesi olarak genellikle Babiâli Baskını üzerinde duruyorlar. Gerçi benim kitap ne bir tarih kitabı, ne de derinlemesine bir sosyolojik araştırma. Böyle bir iddiası yok. Babiâli Baskını başlangıç almamın bir nedeni Enverizm'le Kemalizm arasındaki yol ayrımını vurgulamak..

Başlangıçta İttihat Terakki içinde bulunan Binbaşı Mustafa Kemal, Babiâli Baskını karşısındaki tavrı ile darbeciliği karşı olduğunu da somut bir biçimde ortaya koyuyor. Gerçi Mustafa Kemal'in yolu Enverizm'den, daha meşruiyetin ilk yılında 1909 Kongresiyle ordu-siyaset içiçliği nedeniyle ayrılmıştır ama, bu ayrılık Babiâli Baskınıyla pekişerek somutlaşmıştır.

□ Mustafa Kemal'in darbeciliğe karşı olduğunu vurgulamak mı istiyorsunuz?

■ Bunu Mustafa Kemal'in kendisi vurguluyor. Kitabın ikinci meşruiyet dönemine ayrılan bölümünde somut örnekleri var.. Kaldı ki, Mustafa Kemal darbeciliğe karşı olmasaydı, İstanbul'dan Samsun'a çıkıp da Anadolu ihtilâlini örgütleyeceğine daha kestirmeden gidip İstanbul'da bir saray darbesi de örgütleyebilirdi.

□ Kitabınızda Cumhuriyet dönemi örneklerindeki müdahalecilerin hemen hepsi Atatürkçülük adına bu eyleme giriştiklerini ileri sürüyorlar. Bunu nasıl izah ediyorsunuz?

■ İşte bunu ben de izah edemiyorum.. Kendi izahlarından da doyurucu bir anlam çıkaramıyorum.. Ya da benim lâz kafam almıyor!

□ "İhtilâl, darbe, karşı darbe" gibi çatık kaşlı bir konuyu işlerken niçin mizaha kaçan bir üslup kullandınız?

■ Bu kitap, İhtilâlcilerimizin, daha doğrusu kendilerini kurtarıcı gören ve gösteren darbecilerimizin birinci el anılarını temel kaynak olarak alan bir kitap. Bu anıları okurken karşılaştığım üslubu bozmak istemedim.. □

Güney Afrika'daki Mücadelenin Uluslararası Önemi

Francis Meli

Francis Meli, Güney Afrika, Afrika Ulusal Kongresi'nin Ulusal İcra Komitesi üyesi ve Uluslararası İlişkiler Müdürü. Aynı zamanda "Sechaba"nın da editörü. Francis Meli, BİLİM ve SANAT için yazdı.

Güney Afrika'nın siyah derili insanlarının mücadelesi, hemen daima, Türklerin sömürgecilik, emperyalizm ve ırkçılığa karşı olan duygu-düşünce ve mücadelelerinden ilham alageldi. Bu yazı çerçevesinde yapmak istediğim, bizim farklı mücadelelerimizin ortak noktalarını göstermektir.

Yeryüzünün üçüncü ve en büyük su kitlesini oluşturan Hind Okyanusu, emperyalist ülkelerin Afrika ve Asya'yı sömürgeleştirme ve yeniden sömürgeleştirme stratejileri açısından çok önemlidir. Kuzeyi, Asya ve Afrika ana kara parçaları ile sınırlanan Hind Okyanusu derin deniz-yatağı altındaki petrol, bakır ve nikel rezervleri ile muazzam bir zenginlik kaynağı olarak bilinir. Hind Okyanusu, deniz

trafik ve ticareti açısından da önemlidir.

Hind Okyanusu'nun kıyı ve hinterlandında 50'den fazla devlet vardır. Kıyı devletleri Madagaskar, Maldiv Adaları, Mauritius, Seyşel Adaları, Rennion, Komor Adaları gibi Hind Okyanusu adalarını; hinterland devletleri ise Zambiya, Uganda, Afganistan, Lesotho gibi devletleri de içine alır. Bütün bu devletler dış ticaretlerini Hind Okyanusu yoluyla yapmaktadır.

Bu devletler, BM üyelerinin dörtte birini, sakinleri ise dünya nüfusunun üçte birini oluşturur. Bunlar "gelişmekte olan" ülkelerdir, yani sömürge yönetiminden henüz "çıkış" ülkeleridir. Etnik ve kültürel heterojenlik; acınacak derecede düşük yaşama standartları, eğitimde gerilik ve politik istikrarsızlık bu ülkelerdeki toplumsal ve politik hayatın karakteristikleridir. Teknoloji geridir ve verimlilik düşüktür. Bu durum, sözkonusu ülkeleri, sanayii gelişmiş Batı'ya bağımlı kılmakta ve Batı karşısında korunmasız bırakmaktadır. Emperyalizmle yakın ittifaklardan bağlantısızlığa kadar uzanan bir yelpazeye dağılan bağımlılık dereceleri, bu ülkelerin politik davranışlarını belirlemektedir.

Dünya petrol rezervlerinin % 60'ına sahip bulunan Arap (ya da İran) Körfezi, petrol ikmali ve uluslararası ticaret açısından önemli bir deniz yoludur. Bu körfez Uzak Doğu, Orta Doğu ve Avrupa arasındaki yol kavşağı konumundadır. "Hür dünyayı komünist tehdidine karşı" savunduğu yolundaki iddiasını sürdüregelen Güney Afrika, emperyalizmin, Hind Okyanusu'nu kendi egemenliği ve kontrolü altına almaya yönelik global stratejisi içinde, hayati bir rol oynamaktadır. Güney Afrika'nın, Durban, East London, Port Elizabeth, Cape Town ve Walvis Bay -Güney Afrika'ya devletler hukukuna aykırı olarak bağlanan Namibya'daki bir liman- deki limanlarını içine alan 1900 millik bir kıyı şeridi vardır. Güney Afrika, kıtanın en güney ucundaki bir ülke olarak, Hind ve Atlantik Okyanuslarında uzanır. Emperyalist telâkkiye göre bu ülke, Hind ve Atlantik Okyanusları arasındaki "kapı bekçisi" ya da "İkinci Cebelitarık"tır. Süveyş Kanalı'nın kapalı olduğu sıralarda Ümit Burnu'ndan dolanan gemilerin sayısı günde 70 civarındaydı; bu, yılda 25.450 gemi demektir. Bu rotayı izleyen gemilerin başlıca yükü ham petroldür. Mineraller bakımından söylersek, Güney Af-

rika, Batı'nın altın üretiminin yaklaşık % 77'sini oluşturan altın üretimi ve başka herhangi bir ülkedekinden daha çok olan elmas cevherleriyle dünyanın en zengin ülkeleri arasındadır. Irk ayrımı nedeniyle, Güney Afrika, yatırımcılara yüksek kârlar sağlamaktadır.

Geleneksel olarak bütünüyle beyazlardan oluşan, ama son zamanlarda siyahları da askere alan Güney Afrika ordusu ve ekonomi-yıkım içinde bulunmasına rağmen-giderek artan ölçüde militarize edilmektedir.

Şu sorulabilir: Bütün bu askeri harcamalardaki artış niye? Irk ayrımcılığını savunanlara göre, bunun nedeni, Güney Afrika'ya karşı sürdürülen "uluslararası komünist tertipler" diye tanımlanan "potansiyel tehdit" dolayısıyla ülkeyi savunmak için gereken ileri düzeydeki silahların fiyatlarındaki artıştır.

İşin gerçeği, Güney Afrika'nın, tıpkı Hitler Almanyası gibi bir "blitzkrieg (yıldırım harekati)" için hazırlık yaptığıdır. Hudutlarında herhangi bir ülke tarafından tehdit edilmeyen Güney Afrika'nın böylesine güçlü bir savunma kuvvetine sahip bulunması, şu garip paradokslardan, belki de tarihin garip cilvelerinden biridir. Güney Afrika yönetiminin en çok korktuğu, başını Afrika Ulusal Kongre'sinin çektiği özgürlük hareketidir. Gerçekte, Güney Afrika'nın askeri stratejistleri Siyah Afrika ile "çatışmak" için "kaşınıyorlar". Ama hâlâ 1976'daki Angola yenilgilerinin taze hatıralarını taşıyorlar.

Güney Afrika-Hind Okyanusu-Orta Doğu eksenini, Botha, Thatcher ve Reagan rejimleri arasında giderek gelişen ittifak içinde hayati bir rol oynuyor; bu ittifak, bir yandan ırkçı rejimi güçlendirirken, öte yandan da bu rejimin, Hind Okyanusu bölgesinde emperyalizmin kışkırtıcı planlarını etkinleştirecek politikalar uygulamasını mümkün kılıyor. Bu durum, işlevleri "iç düzensizlik"i, yani Güney Afrika'nın özgürlük hareketini önlemek ve bastırmak olan Güney Afrika'lı militaristlerin "savunma" felsefesi ve askeri kuramlarıyla sıkı sıkıya bağlıdır ve de siyah devletlerdeki problemin kaynağını kurutmaya ve Hind Okyanusu ile Atlantik Okyanusu'ndaki su yollarını emperyalizmin çıkarına kontrol etmeye yöneliktir.

Hind Okyanusu'nun militarizasyonu ile Hind Okyanusu'ndaki "Sovyet tehdidi"ni işleyen anti - Sovyet propaganda arasında doğrudan bir iç bağlantı vardır.

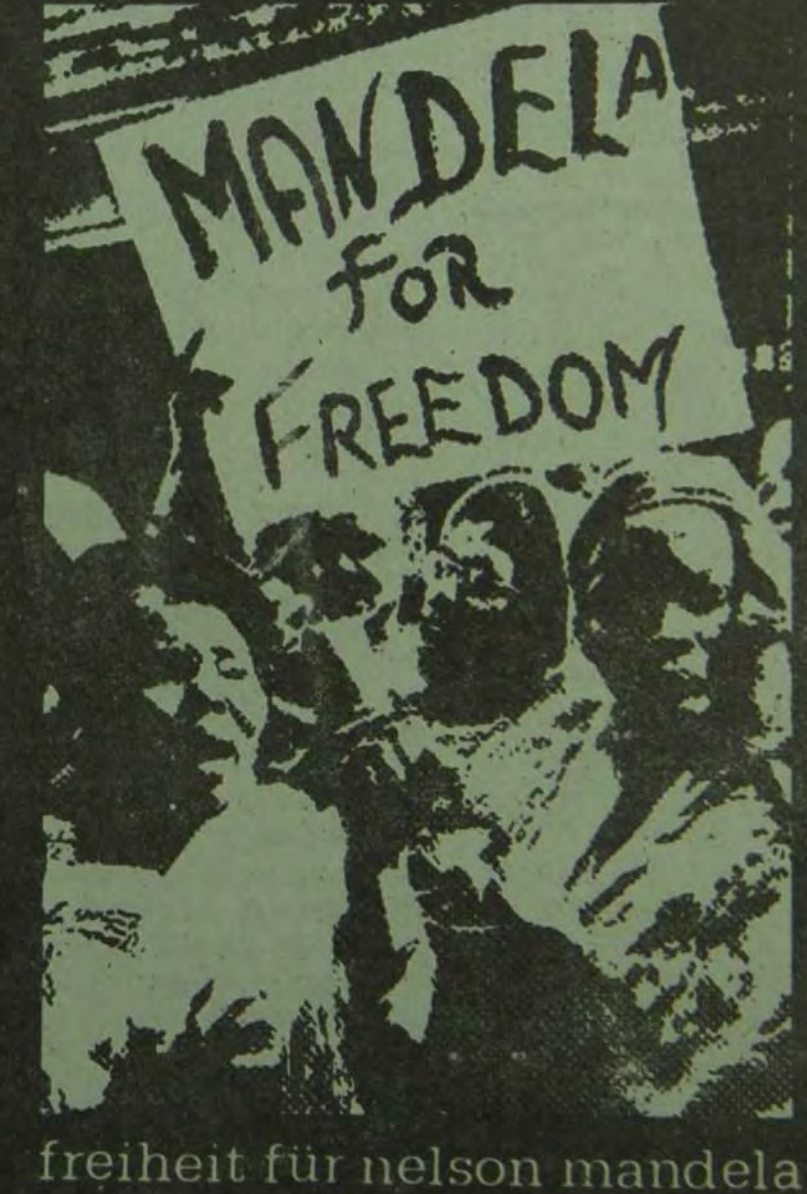
Bu propaganda kendini bir başka biçimde de göstermektedir: Buna göre, Hind Okyanusu'nda "süper güçler" in rekabeti, yani ABD ile Sovyetler Birliği arasında Hind Okyanusu'na egemen olma "yarış" ı vardır. Hind Okyanusu'nda "süper güçlerin rekabeti" tezi, emperyalizm açısından gerçeği saptırmaya yöneliktir.

Botha rejiminin "reformist" hâle geldiği ve bunun, bölgede her ne olur-

sa olsun barış havarisi konumunda bulunan Afrika Ulusal Kongresi'nce doğrudan desteklenmesi gerektiği yolundaki tehlikeli aldatmacalara karşı mücadele etme gereği vardır.

Bu, her ne kadar, bizim mücadelemizin desteklenmesi içinse de, uzaktaki insanların, Afrika'nın cangıllarındaki zavallı siyahların desteklenmesi olarak algılanmamalıdır. Bizler sizin amaçlarınız için -emperyalizme, sömürgeciliğe, ırkçılığa karşı- savaşıyoruz, ölüyoruz. Bizler ortak bir düşmana karşı savaşıyoruz. Bizim mücadelemiz Türkiye'de ve Güney Afrika'da birdir. □

solidarität

Mandela ile Dayanışma (G. Uçkan, Güney Afrika Cumhuriyeti, Yarıncı Yayınları)

Mandelalar'ın Bayraklaşan Mücadelesi

Teslim Olmak ya da Savaşmak

Tahsin Usluoğlu

"Yaşamı sizlerden daha az seviyor değilim. Ama doğumumla kazandığım bu hakkı, ne de halkımın bu hakkını, özgürlüğüm uğruna satacak değilim. Halkımın, ve sizlerin örgütü Afrika Ulusal Kongresi'nin bir temsilcisi olarak hapisteyim. Halkımızın örgütü kapalı dururken, bana ne özgürlüğü öneriliyor.. Ben ve sizler, halkım özgür değilken hiçbir söz veremem ve vermeyeceğim."

Nelson Mandela

Afrikalılar haklı olarak, terörün Güney Afrika topraklarına sömürgeci beyazlarca dışarıdan sokulduğuna inanıyor. Onlara göre herşey, 1652'de Jan van Riebeeck'in G.Afrika'ya ayak basmasıyla başladı. Yerlilerin elinden toprakları zorla alınıyor, yağmalanıyor ve insanlar acımasızca öldürülüyorlardı.

O yıla kadar kendi toprakları üzerinde uyum içinde yaşayan G.Afrikalı siyahlar, bu amansız soygun ve kıyıma yalnızca mızrakları ve kalkanları ile karşı koymaya çalıştılar. Şimdi de karşı koyuyorlar. Ve bunca yıldır, zaman zaman gerileyip yeniden güçlenen ve biçim değiştirerek süren mücadelelerinin sonucundan hiç kuşku duymuyorlar.

G.Afrikalı siyahlar çok acı çektiler. Binlercesi acımasızca öldürüldü, yokedildi, binlercesi uzun yıllarını hapislerde geçirdi. Bu bağlamda yaşamalarını acılarla özdeşleştirenler arasında Mandela'lar da var. Nelson ve Winnie Mandela, şimdi G.Afrika kurtuluş mü-

cadelesinin simgesi oldular. Çektikleri acılar değildi elbette onları yücelten. Her koşulda ödünsüz ve yılmadan direnebilmenin eşsiz örneğini verebildikleri için bayrak oldu Mandela'lar.

Nelson'u aralıksız 24 yıldır hapislerde tutan G.Afrika yönetimi, bu süre içinde eşi Winnie ile uğraşıp durdu. G.Afrika Kiliseler Konseyi Başkanı Manas Buthelezi, Winnie'nin bu eşsiz direniş gücünü şöyle vurguluyor: "Bayan Mandela'nın yaşamındaki bu acılar konusuna neden çok önem verdiğim belki de kimilerini şaşırtabilir. Veriyorum çünkü, ortalıkta, sonuç olarak bir fiyat ödemeyi düşünmeden yalnızca gevezelik eden birçok insan var. Bunlar bulundukları konumun gerçekleriyle sık sık yüzyüze geldiklerinde hemen çarkıtahta noktasına doğru titremeye başlayveriyor. Bayan Mandela ise son kurşununa kadar direniyor."

AFRİKA ULUSAL KONGRESİ VE AYRIMCI YASALARI PROTESTO

24 yıllık çileli hapis yaşantısını onurla geride bırakan Nelson, 1918'de doğduğu Umtata'dan Johannesburg'a geldiğinde 23 yaşındaydı. Savaş dönemi boyunca kerilere akan onbinlerce siyahtan biriydi. Öğrenci eylemlerine katıldığı gerekçesiyle Fort Hare Koleji'nden uzaklaştırıldıktan sonra öğrenimi yarıda kalmıştı. O yıllarda Afrika Ulusal kongresi (ANC) saflarına katıldı.

Beyaz Afrikalı milliyetçiler bile daha kendi partilerini kurmamışken temelleri atılan AUK, insancıl idealleri özümseyerek renk engelini ortadan kaldırılması için şiddete dönük olma-

yan eylemler gerçekleştiriyordu. Direniş hareketinin güçlendirilmesi gereği, Nelson'u 1944'te bir Gençlik Birliği oluşturma çabalarının içine soktu. Öncü arkadaşları ile birlikte geceler ve geceler boyu toplanıp tartıştılar, programlar oluşturdular.

1948'de beyaz Afrikalı milliyetçiler, apartheid (ırk ayrımcılığı) politikalarıyla iktidarı ele geçirdiler. Siyahları ayıran ve beseğmeye zorlayan çok daha ağır yasalar çıkarmaya başladılar. Nüfusun beşte dördünü oluşturan siyahlar, ülkenin yüzde 13'ünü meydana getiren "anayurt"larına sürülmeye başlandı. Nelson bu gelişmeleri, yığınları topraklarından eden vahşi bir program ve kapsamlı bir devlet terörü olarak niteledi.

1948, G.Afrika tarihinde önemli bir eşikti. Yoğun ordu ve polis desteği ile güçlendirilmiş devlete tümüyle egemen olan gerici beyaz azınlık, şiddeti kurumlaştırarak güç, zenginlik ve ayrıcalık elde etmeyi amaçladı. Emperyalist odakların arka çıktığı gerici beyaz azınlığın bu saldırısına karşı Afrikalıların direnişi de gecikmedi. O yıllarda adı duyulan "Genç Afrikalı Toplum" örgütü, özellikle öğretmen ve öğrenciler arasında yandaşlar bulmuştu. Ancak bu hareket, teorik düzeyde kalan ve yığınlardan, işçi sınıfından kopuk bir eğilimdi.

1952'de Muhalefet Kampanyası'nın adı duyuldu. Ülkenin her yanından binlerce insan ayrımcı yasalara uymayı reddediyordu. Yine de kampanyanın tek bir önderlik altında yürütülmemesi muhalefetin siyasi hedefinin belirgin olarak ortaya konamaması yüzünden istenen sonuçlar elde edilemedi.

Genellikle G.Afrikalı işçilerin desteklediği AUK'nin ağırlığı bu dönemde duyulmaya başlandı. AUK saflarındaki Gençlik Birliği, 1952'deki Muhalefet Kampanyası'ndan esinlenen şiddet karşıtı bir Eylem Programı ortaya koydu. Nelson bu direnişin öncüsüydi. Ayrımcı yasalara karşı dalga dalga kabararak büyüyen protesto hareketlerine ülkenin her yanından erkekler ve kadınlar katıldı. Bu insanlar ayrımcı yasalara ve renk engeli koyan düzenlemelere meydan okuyarak tutuklanmalarını talep ettiler. Bu eylem görülmemiş şiddette ağırlaştırılan yasalarla kırılmadan önce, içlerinden 8500

kişi haislere atıldı.

Kampanyayı örgütledikleri için mahkum edilen yirmi öncüden biri olan Nelson'un aldığı dokuz aylık ceza ertelendi, ancak yönetim, Komünizmi Bastırma Yasası'na dayanarak kampanya önderlerine birbiri ardından yasaklar koymaya başladı. Nelson'un toplantılara katılması, konuşması yasaklandı ve Johannesburg'tan ayrılması istendi. Bir yıl sonra da, örgütten çekilmesi emredildi. Nelson, ilk eşinden bu yıllarda ayrıldı.

İzleyen yıllarda AUK'nin yaşama direnci sınanacaktı. Mücadeleyi sürdürmek için yeni yöntemler geliştirilmeliydi. Nelson çalışmalarını gizlice sürdürmeye başladı. Bu arada avukatlık hakkını da kazanarak, AUK ön-

derlerinden yakın dostu Oliver Tambo ile birlikte, siyahları belli bir yerde oturmaya zorlayan yönetsel kararların kaldırılması için ortaklaşa bir girişime önyak oldu. Toprakların ve eşlerinden zorla ayrıtılan binlerce insan bürolarına akin ediyordu. Onlar için davalar açtı, hapishaneden hapishaneye koştu.

Mesleği de tehlikeye girmişti. Bağlı olduğu Transvaal Barosu, dokuz aylık mahkumiyeti nedeniyle Baro'dan kaydının silinmesi için Yüksek Mahkeme'ye başvurmuştu. Ancak Yüksek Mahkeme Nelson'dan yana çıktı. Onur kırıcı birşey yoktur, deniyordu kararda, bir avukatın insan hakları için mücadele eden halkının yanında yeralmasında, eylemleri kimi yasaları ihlal etse bile.

Winnie ve Nelson Mandela; Yaşam arkadaşlığından mücadele arkadaşlığına

"GÜNEY AFRİKA, SİYAH VE BEYAZ, ÜZERİNDE YAŞAYAN HERKESİNDİR"

26 Haziran 1955'te Kliptown'da yapılan ünlü Halk Kongresi'ne katılması yaşandı. G.Afrika tarihinin bir başka önemli eşiğini oluşturan bu Kongre'de, gelecekteki G.Afrika'yı tanımlayan Özgürlük Bildirisi kabul edildi. Şöyle başlıyordu bildiri: "Güney Afrika, siyah ve beyaz, üzerinde yaşayan herkesindir." Bildiri, Kongre'ye katılan tüm örgütlerin oluşturduğu Kongre İttifakı'nın siyasi belgesi oldu.

1956 Aralık ayında, aralarında Nelson'un da bulunduğu 156 kişi, bu Kongre nedeniyle vatana ihanetle suçlanarak tutuklandı. Suçlama, kurtuluş hareketinin hükümeti şiddet yoluyla devirmeyi amaçlayan uluslararası komünist yönelimli bir girişim olduğu yolundaydı. Açılan dava dörtbuçuk yıl sürdü. Özgürlük Bildirisi ile Gençlik Birliği'nin 1949 Eylem Programı başlıca suç delilleriydi.

G.Afrika'nın en seçkin avukatlarının yeraldığı savunma grubu, olağanüstü hal durumunda böyle bir siyasi davada savunma yapılamayacağı gerekçesiyle çekildi. Savunmaları Nelson ve onun hazırladığı sanıklar kendileri üstlendi. Araya tahliyeler ve uzun ertelemeler girdi. Nelson, bu arada, direniş eylemleriyle dünya çapında haklı bir saygınlık kazanan şimdiki eşi Winnie ile 1958 Haziran'ında evlendi.

Karar, 29 Mart 1961'de açıklandı. "Güçlü bir sol yönelim"in kendini göstermesine karşılık, Devlet AUK'nin komünist bir kuruluş olduğunu ve Özgürlük Bildirisi'nin komünist bir devleti tanımladığını kanıtlayamamıştı.

Bu kararın ardından Pietermaritzburg'ta düzenlenen Tüm Afrikalılar Konferansı'nda ana konuşmayı yapmak üzere kürsüye çıkan Nelson, direnişler örgütlemek ve bir Ulusal Kongre düzenlemekle görevlendirildi. Hükümet yanıt vermediği taktirde, bir genel grev çağrısında bulunacaktı.

Bu arada, ayrımcı yasalara karşı protesto amacıyla toplanan kadın, erkek

ve çocuklu kalabalıklara ateş açan polisin 69 kişiyi öldürdüğü Sharpeville Yılı (1960) geride kalmıştı. Bu kıyım dünyada duyulduğunda dev gösteriler Afrika'yı sarsıyordu. Yönetim hemen olağanüstü hal ilan ederek yeni bir tutuklama dalgası başlattı. Son yasal eylemi olarak Ulusal Kongre çağrısı yapan AUK, yasadışı ilan edildi. AUK'nin bu çağrısı yirmi yıl sonra, parlamento muhalefet liderlerince de benimsenecekti...

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, ordunun ve polisin halka ateş açmasından dolayı G.Afrika hükümetini oybirliğiyle kınadı. 1960 yılı Birleşmiş Milletler Örgütü'nce Afrika Yılı ilan edildi. Afrika'nın bağımsızlığı ilkesi uluslararası platformda ilk kez onaylanıyordu. Bu onay, AUK Başkanı Lutuli'nin Nobel Barış Ödülü'nü kazanmasıyla zaman olarak çakıştı. Lutuli aynı yıl içinde, G.Afrika ürünlerine yönelik uluslararası bir boykot çağrısında bulundu.

"İRKÇİ OLMAYAN DEMOKRATİK BİR ANAYASA"

Nelson bu günlerin sıcağında yeraltına indi. Basına dağıtılan mektubunda, "kendimi, sevgili eşimden ve çocuklarımdan, annem ve kardeşlerimden ayırmak ve kendi yurumda yasadışı olarak yaşamak zorunda kalıyorum" diyordu. Nelson'a göre "çirkinlikleriyle dünyanın diline düşmüş" olan bu hükümetin yarattığı tehlike, ancak "ırkçı olmayan, demokratik bir anayasa" hazırlayacak bir kongrenin toplanması ile önlenilirdi.

Nelson'un grev çağrısına karşı ordu ve polis alarma geçirildi, geniş çaplı tutuklamalar başladı. Grev çağrısının olumlu sonuçları üzerine, Nelson AUK'nin yeni politikasını açıkladı: "Şiddet yanlısı olmayan politika konusunda artık sayfayı kapatıyoruz".

Bu mesajdan altı ay sonra, sistemin şiddetine karşı bir tepki olarak, sabotajlar düzenleyen Ulusun Mızrağı örgütü ortaya çıktı. Nelson, bunu daha sonra şöyle açıklıyordu: "İnsanların hakları ve özgürlükleri için bulundukları barışçı taleplerin hepsini geri çeviren Milliyetçi hükümet, bu talepleri zor ve daha fazla zor kullanarak ya-

nıtlıyor. Bir ulusun yaşamında yalnızca iki seçenek kaldığı günlerin eşliğindeyiz; teslim olmak ya da savaşmak."

Afrika'nın peşine en çok düşülen insanı Nelson, 1962 başında bir dizi Afrika ülkesinin devlet başkanlarını ziyaret etmeden önce, Adis Ababa'da bir konferans düzenlemek üzere ülkesinden çıktı. Sonra Liberal ve İşçi Partileri liderleri ile görüştüğü Londra'ya, ardından da askeri bir eğitim görmek için Cezayir'e geçti.

Gizlice ülkesine döndükten sonra 5 Ağustos 1962'de bir muhbirin ele vermesiyle yakalandı. Afrikalıları greve kıstırttığı ve izinsiz olarak ülkeden ayrıldığı için suçlanarak yargılandı. Savunma kürsüsünü gerici beyaz azınlığa karşı meydan okuduğu bir platform olarak kullandı. Ve beş yıllık ağır hapis cezasına çarptırıldığında, özgür kaldığı zaman yeniden "adaletsizliklerin ilk ve son kez tümüyle yokolma-

sına kadar" mücadelesine devam edeceğini açıkladı.

Bu arada, yabancı yatırımcıları yıldıрма umutlarının gerçekleşmemesine karşın sabotajlar sürüyor, ancak Devletin misillemesi de derin bir korku salıyordu. Sorgu sırasında "doyurucu" yanıtlar alınincaya kadar birbiri ardına uzatılacak 90 günlük dönemlerde, somut bir suçlama olmaksızın insanları alıkoyma olanağı sağlayan "Doksan Gün Yasası", Devletin başlıca silahı oldu. Binlerce kişi tutuklandı. İşkence ve sorgu sırasında ölüm olayları hızla artmaya başladı.

"BURADA HÜKÜMET YARGILANMALIDIR, BİZLER DEĞİL"

12 Temmuz 1963'te polis, AUK Genel Sekreteri Walter Sisulu ile birlikte örgüt karargahını Lilliesleaf Çiftli-

A.U.K. Başkanı Oliver Tambo Stockholm'de

Fotoğraf: Gürkan Uçkan

ğinde ele geçirmeyi başardı. Ve Nelson'un bir numarada suçlandığı Rivonia yargılamaları başladı. Nelson'un mahkemede ilk sözü, "Burada hükümet yargılanmalıdır, bizler değil" oldu.

Suçlama, çiftlikte ele geçirildiği iddia edilen belgelere ve itirafçıların çoğu geçersiz olan ifadelerine dayandırıldı. Hükümeti devirmeye kalkışmakla suçlanıyorlardı ve istenen ceza ölümdü.

Birleşmiş Milletler Örgütü, Rivonia sanıklarının ve G.Afrika'daki tüm siyasi tutukluların derhal serbest bırakılmasını isteyerek, görülmemiş bir oybirliği ile (106 oy) dünya çapında duyulan öfkeyi yansıttı.

Nelson savunmasında, hükümet politikasının bir sonucu olarak Afrika halkının şiddete başvurmamasının kaçınılmazlığını vurgulayarak, "ülkede çeşitli ırklar arasında savaşların bile yol açmadığı ölçüde yoğun bir acı ve düşmanlık üretecek olan terör olayları patlak verecekti" dedi. Seçtikleri eylem biçimi olarak sabotajlar "can kaybına yol açmıyor ve ırklar arası ilişkilerin geleceği açısından umut yaratıyordu" ve Ulusun Mızrağı üyelerine hiçbir şekilde yaralama ve ölüme neden olunmaması konusunda sıkı talimat verilmişti. Bu talimatlar itirafçılarınca da doğrulandı.

Nelson, uluslararası komünist yönelim suçlamasını da yanıtladı. Onları, Afrikalıları insan ve eşit sayan belki de tek grup olarak niteledi. "Ve uluslararası alanda" diyerek ekledi, "hep yardımımıza koşmuşlardır... içler acısı durumumuza bazı batılı güçlere oranla her zaman daha sıcak bakmışlardır."

Nelson sözlerini şöyle bağladı: "Yaşamım boyunca kendimi Afrika halkının bu mücadelesine adadım... Tüm insanların uyum içinde ve eşit şanslara sahip olarak birlikte yaşayacakları, demokratik ve özgür bir toplum ideali güttüm. Bu, uğrunda yaşamayı ve kazanmayı umduğum bir ideal. Ama eğer gerekirse, uğrunda ölmeye de hazır olduğum bir ideal."

1964 Haziran'ında Nelson suçlu bulundu. Ceza, yaşam boyu hapisti. Eşi Winnie sonradan, "Onları yaşam boyu hapse mahkum etmelerini bekliyorduk, yasaları biliyorduk. Onları as-

ma riskini siyasi açıdan göze alamazlardı. Heyecan dozu yoğun ve uluslararası baskılar olabileceği en yüksek düzeydeydi. Ülke yangın yerine dönüverirdi," diyecekti.

New York Times, olayı "Rivonia sanıkları birer kahraman ve özgürlük savaşçısıdır. G.Afrika'nın George Washingtonları ve Benjamin Franklinleri" şeklinde duyurdu. Londra'da, The Times ise şöyle yazıyordu: "Tarihin kararına göre, en büyük suçlu iktidardaki hükümettir. Şu anda dünya kamuoyunun kararı da bu doğrultudadır."

ROBBEN ADASI- MANDELA ÜNİVERSİTESİ

Nelson, 24 yıldır özgürlüğünden yoksun. Uzun yıllar tutulduğu Robben Adası'ndan 1982'de Pollsmoor özel hapisanesine getirildi. Burada altı kişilik bir hücrede kalıyor. Gökyüzünü ya da Oscar Wilde'in deyişiyle "mahkumların gökyüzü diye adlandırdıkları o küçük mavi leke"yi, hücrenin yanındaki kaçucuk bahçeden ancak görebiliyor. Ama yılmıyor. Bayrağı olduğu kurtuluş mücadelesinin önderliğini oradan sürdürüyor.

Onun kaldığı dönemde Robben Adası, Mandela Üniversitesi olarak tanınmaya başlamıştı. Mahkum edilen gençlerin çoğu burada eğitimlerini sürdürüyordu. Nelson'un kendi çabalarıyla sağladığı parasal olanaklar tümüyle bu iş için harcanıyordu. Onun yokluğunda bu program yürümedi.

Nelson, kurtuluş hareketi içindeki toparlayıcı konumunun bilincinde. Özellikle öğrenci gençlik içinde yayılan Siyah Bilinç hareketi içinde şimdi yeni düşünceler geliyor. Birleşen yığınları bölmekten başka sonuç vermeyen yanlış siyasi değerlendirmelerden artık vazgeçiliyor. Bu süreç, Siyah Bilinç hareketinin önderlerinden olan ve 1970 Eylül'ünde polis gözetiminde iken öldürülen halk kahramanı Steve Biko'ya kadar uzanıyor.

Şimdi, AUK'nin örgütlediği Birleşik Demokratik Cephe (UDF) kurtuluş hareketini birleştiriyor. BDC en büyük yığın örgütlerinin yıllardır temellerini atmaya çalıştıkları, herkesi içine alan ortak bir birleşik cephe. BDC'nin etkinliğinden ürken yönetim, şimdi de

cephe önderlerini tek tek tutuklamaya başladı. Bu tutuklamalar, cephe önderleri aleyhine 1985'te açılan iki ayrı dava ile en yüksek noktasına ulaştı. Nelson bu cephenin, sesi tüm dünyada yankılanan sözcüsü ve önderi.

MANDELA'YA ÖZGÜRLÜK

Nelson'un serbest bırakılması için G.Afrika'da başlatılan Özgür Mandela kampanyası 1970 ve 1980'li yıllar boyunca dünyanın hemen her yerinden destek kazandı. Onun bırakılması için yapılan baskılara birçok ülke hükümetleri katıldı.

Yönetim birkaç kez, Transkei'de oturması koşulu ile Nelson'u "serbest" bırakmayı önerdi. Nelson bu önerilerin tümünü ve en son 1985 Şubat'ında Başbakan Botha'nın şiddeti yadsıması koşulu ile yaptığı öneriyi de geri çevirdi. "Hükümetin bana kabul ettirmeye çalıştığı koşullara şaşırdım" diyecekti.

Botha'ya verdiği yanıt, 10 Şubat 1985'te, Soweto'daki Jabulani Stadyumunu dolduran kalabalıklara kızı Zindzi tarafından duyuruldu. Nelson, "Yaşamı sizlerden daha az seviyorum bu hakkı, ne de halkımın bu hakkını, özgürlüğüm uğruna satacak değilim. Halkımın, ve sizlerin örgütü AUK'nin bir temsilcisi olarak hapisteyim. Halkımızın örgütü kapalı dururken, bana ne özgürlüğü öneriliyor. Ben ve sizler, halkım özgür değilken hiçbir söz veremem ve vermeyeceğim. Sizin özgürlüğünüz ve benimki, birbirinden ayrılmaz. Geri döneceğimi," diyordu.

Nelson'un karşısındaki, yalnızca Botha değil kuşkusuz. G.Afrika'da olup bitenler, emperyalist odakların 1980'li yıllarda iyice koyulaştırdıkları saldırılardan ayrı düşünülemez. Ve herhalde AUK ve Nelson'un alıtmak zorunda oldukları da, yalnızca Botha ve rejimi değil, emperyalizmin kendisi olacaktır.

Özellikle son yıllarda iyiden iyiye kaynamaya başlayan G.Afrika'da kurtuluş hareketinin kazanacağı zaferden en küçük bir kuşkuya düşmeden, yaşamalarını ırk ayrımcılığına karşı mücadeleye adanmış saygın ve yürekli Mandela'larla candan dayanışma duygularımızı dile getiriyoruz. □

İsveç, Türkiye, G. Afrika...

Coğrafyada Uzaklık-Duygu ve Düşüncede Yakınlık

Gürhan Uçkan/V. Özmenek

□ 1972'den beri İsveç'te yaşıyorum. Yazdığım son kitap elimde: 'Çağdaş Sömürgecilik ve Emperyalist Yayılma Örneği Güney Afrika Cumhuriyeti'. Niçin Güney Afrika ve ırkçılık konusu da başka bir konu değil?

■ Günümüzde coğrafi olarak uzaklık ile insanların birbirlerinden uzaklığı artık aynı şey değil. Yeryüzü küçülüyor çünkü. Küçülüyor diyorum ve bunu derken büyük sorunların ortaklığını düşünüyorum. Yeryüzünün bir ucundaki savaş tehlikesi, korkunç silahlanma ve askeri teknolojinin büyüklüğünden ötürü tüm ülkeleri etkiliyor. Kıyılarını NATO güçlerinin antreman bölgesi haline getirmiş olan Norveç varken geleneksel bir yansız ülke olan İsveç; günümüzün en büyük askeri yığınağını topraklarının doğu sınırında gerçekleştiren Federal Almanya varken İsviçre nasıl güvenlik içinde varolmayı sürdürebilirler? Tüm Avrupa, giderek tüm yeryüzü, nükleer bir savaş tehlikesi böylesine çılgınca bir artış gösterirken nasıl geleceğe güvenle bakabilir?

Güney Afrikalı ırkçılar, yeryüzünün en güney ucundan tüm insanlığın geleceğiyle oynuyorlar. Batı'nın göz yumması ile istif ettikleri nükleer silahlarla, 'biz batarsak, bizimle beraber herkes batar' biçiminde gözdağı vermekteler. Bu tehlike, ne bizim ülkemize uzak, ne de yeryüzünün kuzey ucundaki İsveç'e. İşte bu nedenle

küçülüyor yeryüzü. Ve gerçeği araştıran birisi, nerede olursa olsun, hiçbir yere uzak olmuyor. Öte yandan, ülkeler arasında, araştırma ve görüş açıklama özgürlüğü bakımından önemli ayrımlar var. Ben İsveç'te olmanın bu açıdan çok yararını görüyorum. İletişim kaynaklarını sınırsızca açık tutan İsveç, kapsamlı araştırmalar için çok elverişli bir ülke. SIPRI, İsveç Dış Politika Enstitüsü ve diğer birçok kuruluş, bireysel ve toplu olarak yapılan çalışmalarda yardımcı oluyorlar. Durum böyle olunca ben de araştırmacılık yaparak okura daha yararlı olabileceğimi düşündüm, düşünüyorum. Bu nedenle çok sevdiğim şiir ve öykü çalışmalarım ağır ilerliyor, geride kalıyor.

Burada şunu da eklemekte yarar var: İsveç'in dışı açıklığı, her şeyden

çok bireyi yolunacak tüketici olarak gören ticari kültürün işine yarıyor. Özellikle gençler, bu soğuk ve sessiz ülkede birer küçük Amerika ortamında yetiştiriliyor ve korkunç bir tüketim kışkırtması altında yaşıyorlar. Ayrıca şiddeti eğlence çeşitleri arasında tanıyanların sayısı epey arttığı için, cezasal sorumluluk yaşına ulaşmadan 'ne yaparsam kârdır' diyen 14-15 yaşındaki gençler, zevk için, üç-beş kuruş için adam döğmeyi 'hızlı yaşamak'tan sayıyorlar. Ne ki buradaki - Güney Hoca'nın deyimiyle- 'güzel insanlar'ın sayısı da az değil. Dün Vietnam için Palme ile kolkola yürüyenlerin kardeşleri, bugün Güney Afrika, Nikaragua ve barışı korumak için yürüyorlar, toplantılar düzenliyorlar; çok kimsenin özendiği yaşama, bireyciliğe, çıkarıcılığa sırt çevirip temel hakla-

Fotoğraf: Gürkan Uçkan

"Barış İçin Kadınlar", 8 Mart 1986, Stockholm

Fotoğraf: Larry Lindberg

Gürkan Uçkan: "Sizleri seviyorum, halkımı seviyorum, türkçeyi seviyorum..."

rından yoksun insanlarla dayanışma içinde olduklarını gösteriyorlar. İşte bundan ötürüdür ki yeryüzünün kuzey ucunda yaşayan benim gibi biri, güney ucundaki utancı algılayabiliyor ve birşeyler yapma gereği duyabiliyor. Keşke olanaklarım elverse de üzerinde çalıştığım diğer bölgeleri de gündeme alabilsem; Filistin, Orta Amerika gibi...

□ Kitabını karıştırırken aklıma uluslararası dayanışma meselesi geliyor. Haksızlığa uğrayanlara, ezilmek, horlanmak istenenlere; her ülkeden insanların, insanlık değerlerine sahip çıkan insanların kendiliğinden tek tek ya da örgütlü olarak gösterdikleri dayanışma. Bunun çarpıcı örneklerini Türkiye'deki insan haklarına ters düşen uygulamalar, siyasi davalar dolayısıyla gördük, halen de görüyoruz. Sence Türkiye aydını, başı derde girdiğinde kendisine gösterilen bu uluslararası duyarlılığın karşılığını aynı düzeyde gösterebiliyor mu? Örneğin bir Mandela ile dayanışma gösterebildi mi?

■ Ben bu konuda, okuruyla, yazarıyla tüm aydınlarımızın, ellerinden geleni fazlasını yapmak istediklerine ama çeşitli yasal ve/ya da yasadışı engellerden ötürü istediklerinin çok azını yapabildikleri görüşündeyim. Tarih boyu yöneticilerimiz, insanımızın dış dünyaya açılmak istemesini kuşkuyla karşılamışlardır. Uluslararası

si halk hareketlerine birer imzayla da olsa katılmak istemeleri, çeşitli suçlamaların doğmasına ve bireylerin başlarının derde girmesine neden olmuştur. Zaman zaman en temel haklardan olan yazışma özgürlüğü bile çiğnenmiştir. Bu ortamda insanlarımız, birçok dış ülkedeki kardeşleri gibi evrensel konulara değgin aldıkları tavrı yürüyüşler, bildiriler ve kampanyalarla göstermekten çekinmişler, çekinmektedirler. Hiç kuşkusuz, kendi sorunlarının büyüklüğü de bunda önemli pay sahibidir. Ne ki bu söylediklerim, aydınlarımızın uluslararası dayanışma konusunda duyarlı olmadıkları

anlamına gelmez. Böyle olsaydı, Filistin, Vietnam, Güney Afrika ve Orta Amerika konusunda yayınlananlar böylesine büyük ilgi görmezlerdi; aynı şekilde, direniş edebiyatının en seçkin ürünleri dilimize çevrilip durmazdı. Mandela örneği de bunu gösteriyor. Siyah önderin durumu, yıllardır gereken ilgiden yoksun kaldı ama şimdi tüm Güney Afrika gibi- halkımızın yakından izlediği bir konu haline geldi. Kısacası, eğer insanımız ülkemize haklar bakımından 'indirimsiz', kısıtlamalar bakımından 'zamsız' bir anayasal düzeni getirebilirse -ki bu kaçınılmaz bir sonuçtur- insanların sınırlar

14 Temmuz Küba ile Dayanışma Gününde sevilen İsveçli sanatçı Ann-Kristin Hedmark ve arkadaşları

Fotoğraf: Gürkan Uçkan

aşan görkemli halayına kol kola, omuz omuza katılabiliriz."

□ **Türkiye'yi insan hakları ihlallerinden ötürü Avrupa Konseyi'ne şikâyet eden beş ülkeden biri ve hareketin başını çeken ülke olan İsveç'te Türkiyeli bir aydın olarak yaşamak nasıl bir şey?**

■ Güç bir şey. İsveç'te en çok karşılaştığım sorular sürekli olarak Kıbrıs, insan hakları ve azınlıkların durumu konusunda. Bu ülke son birkaç yıldır, II.Dünya Savaşı günlerindeki benzer bir politik göçmen akımı içinde. Birden bire İsveç halkı, işkence hücrelerinden yeni çıkmış, mayınlı topraklardan gece vakti sınırı geçmiş, yıllardır sürüp giden savaşlardan kaçmış ve elindeki silâhı ancak İsveç'e gelirken bırakmış insanlarla komşu oluverdi, işarkadaşı oluverdi... İki yüz yıla yakın bir süredir savaş görmemiş bir halk için çok büyük ve hızlı bir değişme bu. O zaman kolaylıkla bir ülkeden gelen herkesi aynı kefeye koyma aceleciliğini, ya da kişinin özel durumunu anlamadan ona değgin kararlar verme önyargıcılığını gösteriyorlar. Buna bir de bazı serüvencilerin kendilerini oldukları gibi değil, olmak istedikleri gibi göstermeye çalıştıklarını eklersek, İsveçlilerin yabancılar konusunda kavram kargaşası içine düşmelerine hak verilir.

Kısacası, benim durumumdaki kişilere hep aynı sorular soruluyor ve hep aynı yanıtlar bekleniyor. İnsanın cebinde hazır teyple dolaşıp yeri geldiğinde aynı kaseti çalivereceği geliyor...

Burada İsveç'in Türkiye konusundaki tavrına da değinmek istiyorum. Anımsanacağı gibi İsveç, Türkiye konusundaki şikâyetini, diğer dört ülkenin, Türkiye'ye, ülkede demokrasiye geçme sürecinin başlamış olmasından ötürü bir şans daha tanınmasından yana oldukları gerekçesiyle geri aldı. Beş ülkenin bu kararı çeşitli çevrelerin tepkisine neden oldu. Türkiye'de sendikal özgürlük olmadığı, politik yaşamın çok sınırlı tutulduğu ve cezaevlerinde görüşlerinden ötürü tutulan insanlara kötü davranıldığı gerekçesiyle başta İsveç olmak üzere söz konusu ülkeler eleştirildiler. Nitekim İsveç de Türkiye konusunda çok izleyici bir tavra sahip. Özellikle sendikal haklar ve aydınlar konusunda

sürekli olarak yazılar yayınlanıyor. İsveçli gazete okurları, sayın Aziz Nesin'in yüzünü bizim okur kadar tanırlar hale geldi...

Diyeceğim, halkımızın aynı anda gülüp ağlama yazgısı, bizlerin peşini burada da bırakmıyor...

□ **Biraz da Olof Palme'nin siyasi mirasından söz edelim. Bu konuda özellikle, Palme'nin barış için verdiği mücadelenin sürdürülüp sürdürülmeyeceğini merak ediyorum...**

■ İsveç iç politikasında Olof Palme'nin bıraktığı boşluk çok belirgin olarak varlığını koruyor; ne ki bu büyük barışseverin uluslararası düzeyde yokluğu dünya kamuoyunu yakından etkiliyor. Yeni başbakan Ingvar

Carlsson'un Olof Palme'nin uluslararası barış görevlerinden en önemlileri arasında gördüğü 6 devlet adamının ortak çalışmalarına katılamayacağını açıklaması kimseyi fazla şaşırtmadı. Olof Palme'nin yerinin kolay kolay doldurulamayacağı belliydi. Ne ki onun öncülük ettiği o büyük hareket, uluslararası gerginliği azaltma ve silahsızlanma hareketi eskisinden de hızlı olarak sürüyor.

Olof Palme bu konuda neler yapabileceğini kendi örneğinde yeterince göstermişti ve onun bildirisini alan insanların sayısı çok fazla. Bu nedenle ben, İsveç halkının barışa olan bağlılığı artan bir tutku şeklinde koruyacağına ve önlerine tutulan ışığın peşinden gideceğine inanıyorum.

"Guguk Kuşu"nun ve "Amadeus"un yönetmeni Milos Forman'ın Güney Afrika'ya gitmesini kınayanlar

İranlı Politik Göçmenler, Stockholm'de bir gösteride

Fotoğraf: Gürkan Uçkan

Fotoğraf: Gürkan Uçkan

Evet, Olof Palme'nin barış için verdiği uğraş sürdürülüyor ve onun bıraktığı en önemli mirasın barışı korumak olduğunu bilmeyen kalmadı.

□ **Çeşitli nedenlerle, bu arada siyasi nedenlerle de yurtdışına giden, uzun süredir yurtdışında yaşayan çok sayıda aydınımız var. Bunun kültür hayatımızda, siyasi hayatımızda etkileri neler olabilir?**

■ Gerek politik nedenlerle yurtdışına giden, gerekse mesleklerini ülkemizde yapamadıkları için yurtdışına gidenler ülkemiz için büyük bir kaybın ve ayıbın canlı kanıtlarıdır. YÖK'ün çarptığı bunca değerli bilimadamı kolay yetişmiyor; politik görüşlerini açıkladılar diye başları derde girenler -ki

çoğu genç insanlardır- bizim insanlarımızdır. Hiçbir yönetim, kişilerin, düşüncelerinden dolayı ya da politik nedenlerle sürülmesini haklı gösteremez. Bir ülkede düşünce suçu diye bir suçun olmaması, o ülkenin anarşi içinde olması demek değildir. Hiçbir ozanın dizeleri 'devlet güvenliğini sarsıcı' olamaz. İsveç'te tek politik mahkum yok; her isteyen her istediğini bangır bangır söylüyor ama parlamento düzeni gayet güzel ayakta duruyor.

Yurtdışındaki değerli düşünürlerimiz ve kültür insanlarımız, bulundukları toplumların yaşamını olumlu olarak etkiliyorlar. Giderek çok sayıda düzenlenen açık oturumlar, seminerler ve kültür geceleri ile yurtdışında

yaşayan insanlarımız katkıda bulunuyorlar. Ayrıca Türkiye'deki yayın organlarına, ülkemizi dışardan görüyor olmanın sağladığı yeni görüş açısının katkısıyla destek oluyorlar. Dış basını tarayarak, okurumuz için yararlı olacak şeyleri bulup çıkarıyorlar. Diyebilirim ki bu insanların büyük çoğunluğu, içinde yaşayamadıkları ülkemizin birer seçkin kültür elçileri gibi görev yapıyorlar. Tek bir örnek yeter: **Profesör Server Tanilli.**

Çünkü önemli olan şey, Uruguaylı ozan **Daniel Viglietti**'nin sözüyle, 'kişinin inançlarından da sürgünde olmaması'. Ortak acıları paylaşanlar, aynı güzel günlerin geleceğine inanarak, birbirlerinden hiç de uzakta değillerdir. Hele aynı kentte yaşayıp birbirlerinden bunca uzakta olan insanlarla doluyken her yer...

□ **Dergimizin ve Yarın'ın İsveç Temsilciliğini sürdürüyorsunuz. Kısa süre içinde Türkiye'de beş kitabın yayımlandı; ürünlerin sürekli olarak dergilerimizde çıkıyor. Aynı bir coğrafyada olmana karşın Türkiye ile bu sıcak ve yakın bağı nasıl koruyabiliyorsunuz?**

■ Sizleri severek! Halkımı, Türkçeyi, bana Malatya'dan kart atıp İsveç aspirini isteyen okuru, Karaman Lisesi'nden yazan öğrencileri, Sihiye'deki yönetim yerinde beni güler yüzle ve coşkuyla karşılayan pırıl pırıl yüzlü gençleri, Sümer sokakta başları sürekli dolu olan ama iyimserliklerinden bir şey yitirmeyen ağbeyleri severek... Türkiye ile sıcak bağı sürdürmek, benim için en büyük armağan, alabileceğim en güzel sonuçtur çünkü. Az mı zevk, postadan mürekkep kokusuyla çıkıp gelen dergiyi açmak, coşkuyla yaprakları karıştırmak, bazen kızıp söylenmek, çoğu kez sevinmek... Gün 36 saat olsa da daha çok şeye yetişsem keşke. Yazarlar dahil hiç kimsenin ayrıcalıklı kişi olmaması gerektiğine inanan biri olarak, bazı eski yazarlarımızın tersine, yazı yazarken -yine onların deyimiyle- 'ev halkına terör uygulamak' gibi bir huyum olmadığ. ve evden işe her gün on saat vererek geçimi sağladığım için elimden bu kadar geliyor. Sizlere ve boğazından kısıp dergilerimizi alan okurlara olan teşekkür borcumu hiçbir zaman ödeyemeyeceğimin bilincindeyim. □

Fotoğraf: Gürkan Uçkan

Stockholm'de bir gösteriden: "Bizim barış için bin turnamız var."

Soruyor ve YÖK'ten Açıklama Bekliyoruz

YÖK yetkililerinden, Üniversitelerin yöneticilerinden somut yanıtlarını istediğimiz sorular var. İlgililerin, sorularımıza soruldukları açıklıkla yanıtlar vermelerini bekliyoruz. Ayrıca, sorduğumuz sorulara konu olan kimi uygulamaların bilinen örneklerinin de bu yanıtlarda dürüstlikle yer alacağını umuyoruz.

Eylül ayının seçim atmosferi içinde çok önemli bir olay kamuoyunun dikkatinden kaçtı. YÖK Başkanı Doğramacı Yüksek Öğretim Yasası'nda yapılacak değişikliklerden söz etti, bunları bir basın toplantısında açıkladı. Hemen arkasından kanun gücünde bir kararname ile sözkonusu değişiklikler yasalaştı. Olay, hem yapılan değişiklikler hem de yapılaş biçimi nedeniyle, özel bir önem taşıyor.

YÖK'e verilen görevler arasında gerektiğinde yeni düzenlemeler yapılması için öneriler hazırlamak da bulunuyor. Dolayısıyla YÖK'ün hükümete görüş, öneri sunmasında bir terslik bulunmuyor. Hükümetin bu görüşleri benimsemesi de doğal bulunabilir. Ancak "doğal", "olağan" karşılanamayacak nokta bundan sonrası. Şöyle ki, YÖK başkanı yasada yapılacak değişiklikleri istem arkadan nasıl olsa gelir dercesine "ikinci YÖK reformu" niyelemesiyle basına açıklıyor.

Amacın, konunun kamuoyunda tartışılarak değerlendirilmesi, geliştirilmesi olmadığı hemen ertesi gün yayınlanan kararname ile açığa çıkıyor.

Açığa çıkan bir başka şey de YÖK başkanının kendisini kanun koyucu gibi, bu güçte görmesi. Şöyle yapacak diyor; bir gün daha beklenince ağızdan çıkanlar kanun oluyor ve konu kamuoyunda hiç tartışılmaksızın neredeyse belleklerden siliniyor.

Umarız, kanun gücünde kararnamenin yasama organında görüşülmesi sırasında, uyarımız dikkate alınır ve YÖK başkanının kendisini yasama organı mertebesinde görmesinin bir değerlendirilmesi yapılır.

Bu son yasa değişikliği, başkanının deyişle "ikinci YÖK reformu", "birinci YÖK reformu"nun yeniden irdelenmesini de gündeme getiriyor: YÖK neler yaptı, nasıl yaptı, Türkiye'de Üniversitelerde durum nedir?

Önce çok genel bir saptama yapabiliriz: YÖK içeriği ve özellikle uygulamaları bakımından 12 Eylül'ün getirdiği kurum ve düzenlemeler içerisinde neredeyse ulusal oydaşma sağlayacak kadar geniş çevrelerde olumsuz değerlendiriliyor. Buna karşın, YÖK başkanı bir yandan değişikliklerle, yeni düzenlemelerle kurulan sistemin açmazlarını gözlerden saklamaya çalışıyor, diğer yandan da YÖK'ü bir reform olarak göstermek için büyük çabalar harcıyor. Bu yön-

deki girişimlerinde siyasi parti liderlerini TV'de YÖK konusunu tartışmaya çağırarak kadar pervasız tutumlar alabiliyor. Tüm bu çabalara rağmen konunun içinde olanlar, üniversitelerde yaşayanlar, kurulan sistemden doğrudan bir çıkar sağlamıyorlarsa, ülkemiz üniversitelerinin içine sokulduğu çıkmazı çok iyi biliyorlar.

YÖK'ün üniversitelere ilişkin bilgi ve istatistikleri tekeli altına almasına, sözcüklerle oynuyarak, mantık saptırmalarına başvurarak gerçeklerin gizlenmesini amaçlayan açıklamalarına karşın, biliniyor ki, sistem, sözcüğün tam anlamıyla dökülüyor. Bu dökülüşün kanıtlarını başka yerlerde aramaya hiç gerek yok. En açık kanıt Yüksek Öğretim Kanunu'nun Türkiye'de en kısa zamanda en çok değişikliğe uğramış bir yasa oluşuyla sağlanıyor. Kanıt, bizzat Doğramacı'nın deyişle "ikinci YÖK reformu" olan yeni kararname ile veriliyor. "Büyük Reform" ne kadar çabuk eskidi de yeni bir reforma gerek duyuldu? Bu bir ikrar değil midir? YÖK yetkilileri, kendilerine böyle bir sorunun hiç sorulmuyacağını mı sanıyorlar? Sakin ola, yapılan değişikliklerin yeni, ek, tamamlayıcı düzenlemeler getirdiği söylenmesin; çünkü, kanungücünde kararname eski yasal düzenlemelerin temelini oluşturan birçok hükmü,

yerlerine bir şey koymadan iptal ediyor. Yeni gibi gösterilmek istenen, aslında yanlışlığı kanıtlanan ya da uygulanamayacağı anlaşılan kimi hükümlerin sistemin tükenmişliğini gizleyerek değiştirilmeleridir. Bunun yanı sıra keyfi davranışlara olanak sağlayacak yeni ek düzenlemeler de ihmal edilmemiş. Ayrıca, yasal dayanağı olmayan kimi geçmiş uygulamalara bu kararname ile yasalık kazandırmaya yönelik hükümler de unutulmamış. Bu hükümlerin, YÖK'ü geçmiş uygulamaların hukuksal sorumluluğundan kurtaramayacağı açıktır.

YÖK'ÜN BİLÂNÇOSU

Bütün bu söylenenlerin irdelenip, sergilenmesi gerekiyor. Bu yapı-

lacaktır da. Ancak, öncelikle YÖK ve başta Üniversiteler olmak üzere bağlı kuruluşların 1982 yılından sonraki tasarruflarının değerlendirilmesi, YÖK'nun bir bilançosunun ortaya çıkarılması gerekiyor. Bu bilançonun ortaya çıkarılması için YÖK yetkililerinden, Üniversitelerin yöneticilerinden somut yanıtlarını istediğimiz sorular bulunuyor. İlgililerin sorularımıza soruldukları açıklıkla, konuyu saptırmadan yanıtlar vermelerini bekliyoruz. Ayrıca, sorduğumuz sorulara konu olan kimi uygulamaların bilinen örneklerinin de bu yanıtlar içinde dürüstlikle yer alacağını umuyoruz.

Şurası unutulmasın ki, bir yasa yürürlükte olduğu sürece beğenilsin beğenilmesin uygulanır. Yürürlükteki yasalara uymamak yaptırımları olan

bir suç oluşturur. Yine, yasalar hukuk devletinde genellik niteliğine sahip olup, herkes için aynı biçimde uygulanır. Yasanın keyfi uygulaması da suç oluşturur. Belirtilmesi bile gereksiz olan bu hususlar, YÖK uygulamaları söz konusu olunca önem kazanıyor. Çünkü, YÖK ve üniversitelerin, yasanın kimi hükümlerine uymadıkları, kimi hükümlerini selektif bir biçimde uyguladıkları yönünde yaygın iddia ve söylentiler bulunuyor. Kamuoyu önünde ilgililere yönelttiğimiz soruların bir kısmı bu tür iddialara açıklık kazandıracak niteliktedir. Verilecek yanıtlar ya da suskun kalınan sorular kamuoyunu aydınlatacak, üniversitemizin içinde kaybolduğu sis perdesinin sıyrılmasına bir nebze katkıda bulunacaktır. □

AÇIKLAR MISINIZ...

1. Halen mevcut öğretim üyesi sayısı nedir, her bir üniversite için ayrı ayrı döküm verebilir misiniz?
2. Her bir üniversite ve fakültede öğretim üyesi/öğrenci oranı nedir?
3. Öğretim üyelerinin fiilen taşıdıkları ders yükü nedir? Her üniversite ve fakülte için ayrı döküm verebilir misiniz?
4. Öğretim görevlisi olarak ders verenlerin nitelikleri yeterli midir? Kısmi görevli olarak ders veren öğretim görevlilerinin sayısı nedir, nitelikleri uygun mudur? Her üniversite ve fakülte için ayrı bir döküm verebilir misiniz?
5. Araştırma görevlileri fiilen ders vermekte midirler? Ders veren araştırma görevlilerinin sayısı nedir?
6. Üniversiteler yasa ve yönetmeliklerde öngörülen öğretim haftasını fiilen uygulayabilmekte midirler?
7. Bir sömestre içerisinde yasa da öngörülen sınav sayısına ulaşabilmekte midir? Bir sömestre içerisinde tek bir öğretim üyesinin okuduğu sınav kağıdı sayısı kaçtır?
8. 1982 yılından bu yana kaç doçent profesörlüğe yükseltilmiştir? Kaç tanesi profesörlüğe atanmıştır. Bunların

isim listesini açıklayabilir misiniz? Bu yeni profesörlerden kaç tanesi yasanın öngördüğü tüm koşulları yerine getirmiştir?

9. Profesörlük için başvurdukları halde, başvuruları reddedilen doçent sayısı nedir? Bu doçentler hangi nedenlerle profesörlüğe yükseltilmemişlerdir?
10. Profesörlüğe yükseltilecek kaç öğretim üyesi kadrosu başka yerde olduğu halde kendisi fiilen başka bir üniversitede çalışmaktadır?
11. Ankara, İstanbul ve İzmir'de üniversitelere kaç yeni profesör atanmıştır? Bunların daha önce çalıştıkları üniversitelerin dökümünü açıklayabilir misiniz?
12. Halen kaç doçent, kaç yardımcı doçent kadrosuzluk nedeniyle atamaları yapılmaksızın beklemektedir?
13. 1982 Ağustos'undan sonra, üniversitelerde aynı anda birden fazla yönetim görevi üstlenen kaç öğretim üyesi olmuştur?
14. Özel uzmanlık konusu dışında bir dalda yönetim görevine atanmış kaç öğretim üyesi bulunmaktadır?

YÖK'ün "Başardıkları"

Rüştü Şahin*

YÖK ve uygulamaları, Türkiye'de oluşturulmak istenen "yeni" toplum modelinin üniversite kesimine yönelik bölümünü oluşturuyor. Bilindiği gibi, Türkiye'de "suskun" bir toplum oluşturulmaya çalışılmış ve çalışılmaktadır.

2 547 sayılı Yükseköğretim Yasası uygulanmaya konulduğundan bu yana 5. yılını doldurmak üzere. Bu yasa ve uygulamaları ile ilgili olarak çok şey yazıldı ve söylendi. Buna rağmen, toplumsal sorumluluğumuzun bir gereği olarak yeni öğretim yılının başlamak üzere olduğu şu günlerde konuya tekrar değinmekte yarar vardır. Böylece, eğitim-öğretim hayatımızın önemli bir parçasını oluşturan YÖK ve sorunlarının canlı tutulması, unutulmaması sağlanmış olacaktır. Bu yazı ile ayrıca, şimdiye dek pek fazla üzerinde durulmayan bazı konulara da, daha doğrusu sorunlara da değinerek bu yasa ile getirildiğimiz ve getirileceğimiz noktaya kısaca bir kez daha dikkati çekmek istedim.

YÖK ve uygulamaları, Türkiye'de oluşturulmak istenen "yeni" toplum modelinin üniversite kesimine yönelik bölümünü oluşturmaktadır. Bilindiği gibi, Türkiye'de "suskun" bir toplum oluşturulmaya çalışılmış ve çalışılmaktadır. YÖK yasası ile de, üniversite camiası, hak ve özgürlükleri büyük çapta elinden alınarak, susturulmaya çalışılmıştır. Bilim ve

düşünce özgürlüğünü korumak amacıyla susmak istemeyenlerin ise ya doğrudan doğruya veya örneğin 1402 sayılı sıkıyönetim yasası uyarınca dolaylı yollardan işine son verilmiş veya istifaya ve "erken" emekliye ayrılmaya zorlanmış⁽¹⁾, ya da başka üniversitelere "sürgün" edilerek "islah" edilmeye veya korkutularak sindirilmeye çalışılmıştır. Bir bölümü ise, çeşitli yollarla yalnızlığa itilerek etkisiz hale getirilmiştir. Böylece konuşan, tartışan, konuşup tartıştıkça toplumu ileriye götürecek yeni düşünceler üreten üniversiteli büyük ölçüde susturulmuştur. Ord. Prof. Dr. Ernst E. Hirsch'in belirttiği gibi, "Bu yasa Türk üniversite ve yüksek okul elemanlarının suratına indirilmiş ağır bir tokattır" ve yasa ile "...profesör ve doçentler sıradan memur düzeyine indirilmiştir"⁽²⁾.

SUSMAYA ZORLANAN ÖĞRENCİLER

Bu yöntem öğrenci kesiminde de yansımış ve daha önce canlı ve dinamik bir yapıya sahip olan bu kesim "uyuşuk" hale getirilmiştir. Yoğun ders, sınav ve ek derslerle öğrencilerin tüm günleri doldurulmuş ve dolayısıyla öğrenciler başka bir şey okuyamaz, düşünemez hale getirilmiştir. Tüm gününü derslere veren öğrencilerden "gerçek" başarı oranının yüksek olması beklenirken tam tersi olmuştur. Gözlemlerimiz, son yıllardaki öğrencilerin başarı oranlarının daha önceki yılların öğrencilerine göre önemli ölçüde düşmüş olduğunu göstermektedir. Daha önceki yılların öğrencilerin-

den beklediğimiz verimi elde edemiyor ve zorunlu olarak sınavlarda sorulan soruların seviyesini düşük tutmak zorunda kalıyoruz. Esasında, susmaya zorladığımız bir öğrenci kitlesinden verim beklememiz de haksızlık olur. Genel olarak ders dışında okuma alışkanlığını ve dinamizmini kaybeden, tartışmayan, düşünce üretmeyen uyuşuk bir öğrenci kesimi ile karşı karşıyayız. İstenen de budur. Büyük bir ölçüde yozlaştırılmış olan orta öğretiminiz ve ezbercilğe dayanan yüksek öğretimimizin de öğrencilerin verimlilikleri ve genel durumları üzerine olumsuz etkileri büyük olmaktadır.

Propaganda yolu ile suçluluk kom-
...i içine sokulan gençliğin artık olaylara sağduyu ile bakıp 1980 öncesi olaylarının faturasının özellikle üniversite gençliğine yükletilmeye çalışılmasının doğru olmadığının farkına varması ve, yasal sınırlar içinde kalmak şartı ile, temel hak ve özgürlüklerini talep etmesi gerekir. Ancak dinamik bir gençlik ile toplumumuzun ilerlemesi ve çağdaş toplumların düzeyine gelmesi olasıdır.

VE ÖĞRETİM ÜYELERİ

Üniversite ve Yüksekokul öğretim üyesi ve yardımcıları camiasında da durum pek farklı değildir. Bilim ve düşünce özgürlüğü büyük çapta elinden alınan ve susturulan bu kesimde de verimlilikte gerileme olmuş ve bu nedenle de dünya sıralamasında 1981'den sonra dört basamak birden gerileyerek -Suudi Arabistan, Tayland, Portekiz ve Güney Kore'nin ardından- 41. sıradan 45. sıraya düş-

* Doç. Dr., Dicle Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Diyarbakır

müş bulunuyoruz⁽³⁾. Bunun farkında olan YÖK hemen bir yönetmelik hazırlayıp tüm üniversitelerin dergi çıkarmalarını ve bu dergileri dolduracak makale bulabilmek amacıyla da yazarlarına telif ücreti ödenmesini uygun görmüştür (22 Ekim 1984 tarih ve 18553 sayılı Resmi Gazete). Ancak, bu önlem de genel sıralamada bir-iki basamak yükselmemizi sağlayamamış ve bu yolla diğer ülkelere nazaran "belirgin bir ilerleme kaydedilememiştir"⁽⁴⁾. İlerleme kaydedilmesi de olası değildir, çünkü bu yöntem ile var olan kalite düşüklüğü iyice belirginleşmiştir. Bu dergilere sunulan makalelerin yayınlanabilir nitelikte olup olmadığına karar verecek kişi veya kişiler, çoğu kez dönüp dolaşıp makale sahibi kişilerin kendileri olmakta ve bu da makale içeriklerinin büyük bir çoğunluğunun uluslararası düzeyin çok altında kalmasına yol açmaktadır. Bu makalelerin içinde bilimsel içeriği çok yüksek olan makaleler hiç mi yoktur? Muhakkak ki vardır. Ancak ne yazık ki bunlar da o hengame içinde kaybolmaktadır.

YÖK bir taraftan bu yolla bilim üretimini "teşvik etmeye" çalışırken, diğer taraftan da bu üniversite veya fakülte dergilerinde yayınlanan makalelerin hiçbir değerinin olmadığını profesörlüğe yükseltirmede şart koşulan "uluslararası düzeydeki bilimsel ve mesleki dergilerde" yayımlanıp atıfta bulunulan eser istemi ile açığa vurmakta ve çelişkiye düşmektedir. Fakat çok daha acıklısı, büyük bir olasılıkla farkında olmadan, YÖK'ün bu "şart" nedeniyle bilim adamlarımızın onuruyla oynayıp onları küçük düşürmesi ve "dilenci" durumuna getirmesidir. Şöyle ki: Uluslararası düzeyde eserleri olmayan veya eserlerine uluslararası düzeyde atıfta bulunulmayan, fakat profesör olmak isteyen doçentlerimiz ona-buna, hatta yabancı bilim adamlarına "yalvararak" makalelerini uluslararası dergilerde yayımlatma veya kendi eserlerinden atıfta bulunularak söz edilmesini isteme durumuna gelmiştir. Çok acı, fakat gerçek olan bir olaydır bu. Acaba YÖK dergi sayısını çoğaltıp kaliteyi düşüreceğine, sayıyı iyice azaltıp kaliteyi yükseltme yönüne gidemez mi? Ancak o zaman da yetkililer, YÖK yasası çıktığından bu yana bilimsel yayın sayısında artma olmuştur, diymeyeceklerdir.

ÖĞRETİM ÜYELİĞİNDE SAYI HESABI: YARDIMCI DOÇENTLİK

Öğretim üyeliğinde de sayı hesabı yapılarak "Yardımcı Doçentlik" çıkarılmamış mıdır? YÖK sürekli öğretim üyesi sayısının arttığından söz etmektedir. Mart 1986'da çıkan Yükseköğretim Bülteni'nde de bu artışın "belirgin" olduğu belirtilmektedir⁽⁴⁾. Ancak gerçekler bunu pek doğrulamıyor. Bülteneye verilen tüm öğretim elemanları (profesör, doçent, yardımcı doçent, öğretim görevlisi, araştırma görevlisi, okutman, uzman ve diğerleri) sayısına şöyle bir göz attığımızda Ekim 1983 - Şubat 1986 tarihleri arasında bu sayının sadece 20233'den 23047'ye yükseldiğini görüyoruz. Artan üniversite veya fakülte ve yükseköğretim üyesi sayısı ile öğrenci sayısını ve öğretim elemanı ihtiyacını göz önünde bulundurursak bu ikibuçuk yıllık süre içinde 2824 kişilik bir artışın hiç de fazla olmadığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Sadece profesör ve doçent sayılarını ele alırsak durumunun daha da kötü olduğunu görebiliriz. YÖK yasası çıkmadan önce 1981 yılında 3566 olan bu elemanların sayısının beş yıl sonra 1986 yılında ancak 1248 artış göstererek 4814'e çıktığı⁽⁴⁾ görülmektedir. Bu zaman aralığında yeni kurulan on kadar üniversite ile mevcut üniversitelere eklenen yeni birimler ve artan öğrenci sayısını göz önünde bulundurursak birim ve öğrenci başına düşen eleman sayısında artışın değil, azalmanın olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Bunların üniversiteler arasında dengeli bir şekilde dağılımı ise

başlıbaşına bir sorun.

Yardımcı doçent unvanı altında Şubat 1986'ya kadar öğretim üyesi topluluğuna katılan 2496'lık bir sayı ile öğretim üyesi sayısının arttığı gösterilmeye çalışılmaktadır⁽⁴⁾. Yardımcı doçent meslektaşlarımıza saygımız sonsuzdur. Hiç bir şekilde ünvan şovenizmi peşinde değiliz. Ancak, özellikle "öğretim üyesi" sayısını yüksek göstermek amacıyla "yaratılmış" olduğuna inandığımız bu ünvan sahibi meslektaşlarımızın tanınan bazı eğitimsel hakların bugünkü koşullarda eğitim-öğretim ve bilimsel hayatımızda derin yaralar açmaması olası değildir. Bunlardan en önemlisi, bugün doktora yapma yetkisi verip yarın başka bir üniversiteye yardımcı doçent olarak atanan bir kişiye öbür gün Yüksek Lisans ve Doktora yaptırma yetkisinin verilmiş olmasıdır. Özellikle Doktora yaptırmak herhalde kolay değildir. Uzun bir süre içinde geniş bir bilgi ve deneyim birikimi isteyen bir iştir. Yardımcı doçent unvanı alanların içinde "hocasından" daha ileri bir bilimsel performans gösterebilen de muhtakkak ki vardır. Ancak verilen Doktora yaptırmak yetkisi sadece bunlara değil, tüm yardımcı doçentlere birden verilmiştir. Bugün mezun olup yarın araştırma görevlisi olarak üniversiteye intikal eden bir kişiye ders verme yetkisi vermezken, ki doğrudur (gerçi gayri resmi olarak bunu da yapıyoruz!), bugün Doktorasını verip yarın yardımcı doçent olan kişiye Doktora yaptırmak yetkisi veriyoruz. Ne büyük bir çelişki! Bu yolla öğrenci kalitesi gibi bilim adamı kalitesi de düşürülmektedir. Bunun doğuracağı acı sonuçları ise önümüzdeki yıllarda göreceğiz.

DERS YÜKÜ VE DERS DİYE OKUTULAN SAFSATALAR

Yukarıda sözü edilen bilimsel çalışmaların kalite düşüklüğü ve dolayısıyla yetersizliğinde öğretim elemanlarına "yükletilen" ders yükünün de payı büyüktür. Çıkarılan ücretli ders sistemi ile beraber bir öğretim elemanı haftada 28, ayda 112 saatlik ders yükü ile yüklenabiliyor. Bunun tamamı zorunlu olmamakla beraber, eleman yetersizliği ve "geçim derdinden" kaynaklanan nedenlerden dolayı, özellikle taşra üniversitelerinde, birçok öğretim elemanı bu sayıyı dolduruyor, hatta aşıyor bile. Bu durumda olan bir kişinin ayrıca bilimsel çalışma, hele kaliteli bilimsel çalışma yapması mümkün değildir. Belki de farkında olunmadan, bu yolla öğretim elemanı aynı zamanda sömürülmektedir: Eğitim-öğretim faaliyetlerinin yanında bilimsel çalışmaların da yapılabilmesi için, bugün bir kişiye yükletilen haftalık ders yükünün normalde 3-4 elemana dağıtılması gerekir. Bu da en azından 2-3 maaş fazla demektir. Ama bir kişi maaşının yarısı kadar bir para karşılığında kendi yükü yanında 2-3 kişinin yükünü de yüklenmektedir. Geçim derdine düşen ve zorlanan öğretim elemanının daha fazla ders alma isteği ve zorunluluğu böylece hem maliyenin, hem de YÖK'ün işine gelmektedir: Maliye az para ile çok iş yaptırmakta, YÖK ise boş geçen derslerin "olmadığını" gönül rahatlığı ile söyleyebilmektedir. Bunun bilimsel çalışma kalitesi ve yetersizliği üzerine yaptığı etki gibi, eğitim-öğretim kalitesini de etkilediği bir gerçektir. Ancak, bunu soran pek yoktur. Zaten bu kadar fazla ders yükü ile yüklenen birisinden kaliteli ders yapmasını beklemek de herhalde biraz insafsızlık olur. Günde en az 4-5 saat ve duruma göre farklı farklı derslere gir ve hepsini son yeniliklere göre hazırlayıp öğrencilere aktarmaya çalış! Bu olacak şey değil. Eğer eğitim-öğretim ve bilimsel çalışmaların kaliteli ve yeterli bir düzeye gelmesini istiyorsak, çeşitli faktörlerle beraber, ilk etapta öğretim elemanlarının ders yükleri azaltılmalı, maddi sıkıntıları giderilip ek ücretli ders verme kaldırılmalı, dergi sayısı azaltılıp kalite yükseltilerek uluslararası düzeyde yapılmış çalışma ve

yayımlanmış makaleler örneğin ödüllendirilerek ve çalışmalar desteklenerek teşvik edilmelidir. Teşvik edilirken de sıkı bir bilimsel denetim altına alınmalıdır. Böylece her türlü "israf" en asgari düzeye indirilmiş olacağı gibi, örneğin aşağıda alıntı yapılan ve Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde okutulan "Eğitim Sosyolojisi" dersi ders notlarındaki safsatalara benzer "bilgilerin" öğrencilere aktarılmasının da önü alınmış olur. Sözü edilen notlarda "İnsanın niteliği" şöyle tanımlanmaktadır⁽⁶⁾: "İnsan kâinatın ekser türlerine muhtaç ve alâkadardır. İhtiyaçları âlemin her tarafına dağılmış, arzuları ebede kadar uzanmış. Bir çiçeği istediği gibi, bir baharı da ister. Bir bahçeyi arzu ettiği gibi, ebedi cenneti de arzu eder. Bir dostunu görmeyi istekli olduğu gibi, Cemil-i Zülcelali de görmeğe isteklidir... İşte şu vaziyette bir insana hakiki ma'but olacak: Yalnız herşeyin dizgini elinde, herşeyin hazinesi yanında mekândan münezzeah âcizden müberra, kusurdan mu-kaddes, noksanlıktan muallâ bir kadir-i zülcelâl, bir ifa edecek ancak nihayetsiz bir kudret ve sonsuz bir ilim sahibi olabilir. Öyleyse m'budiyyete, ibadet etmeye layık yalnız O'dur."

ÇÖZÜM: BİLİM VE DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ

Öğretim elemanının verimli ve huzurlu bir şekilde çalışabilmesi, kaliteli araştırmalar çıkarabilmesi için yukarıda belirtilenlerden daha önemlisi, özgürce ve gelecek endişesi taşımadan çalışıp düşünebilmesi ve düşüncüklerini açık açık ifade edebilmesidir, başka bir deyişle bilim ve düşünce özgürlüğü içinde olmasıdır. Bugün, profesör ve doçentler dışında kalan öğretim elemanları bir veya iki yıllık "Sözleşmeler" ile çalıştırılmaktadırlar. Bazı yerlerde araştırma görevlilerinin çalışma sürelerinin altı ayda bir uzatıldığına da tanık olunmuştur. Bu durumda olan ve her an işine son verilip verilmeyeceği düşüncesi ile işine gelip-giden, iş güvencesinden yoksun birinden verimli çalışma nasıl beklenebilir? Böyleleri nasıl bir araya gelip yıllar gerektiren ekip çalışmaları programlayıp sürdürebilirler? Bunların özgür olduklarından kim söz edebilir?

Özgürce çalışabilmek ve düşüncüklerini ifade edebilmek için, genç araştırmacılara da gelecek garantisi ve-

Ülkenin ve toplumun özlenen çağdaş uygarlık düzeyine bir an önce gelebilmesi için çağdaş ve ileriye yönelik eğitim-öğretim ve bilimsel çalışmaların yapılması şarttır. Bu da ancak özgür ve çağdaş düşünceye saygı duyulan bir ortamda yapılabilir.

rilmeli ve daha da önemlisi üniversite tümünden bilimsel özerkliğe kavuşturulmalıdır. Üst düzey yöneticileri atama ile değil, üniversite içi seçim ile işbaşına getirilmelidir. Gerçi, sık sık Avrupa'dan örnekler verilerek buralarda da rektörlerin, dekanların vs. atama yolu ile işbaşına getirildikleri belirtilmektedir. Ancak belirtilmeyen, söylenmeyen buralarda olduğu gibi Türkiye'de demokrasinin kökleşip gelenekselleşmiş olmadığıdır, her on yılda bir demokrasiye ara verilmediğidir.

Her yönüyle ve özellikle demok-rasi geleneği ile ileri bir düzeye gelmemiş ülke ve toplumlarda atamalar yarardan çok zarar getirirler, çünkü üst düzey yöneticilerinin atama yolu ile işbaşına getirilmeleri bunların totaliter bir tutum içine girmelerine neden olabilir. Hele bunlara bir de, YÖK yasasında olduğu gibi, çok geniş yetkiler verilirse. Bugün için "iyi kral" beklemek bir zaattan başka bir şey değildir.

Üniversiteler, memuru, öğrencisi ve öğretim elemanı ile ülkenin ve toplumun kalbi, ilerlemenin motorudur. Ülkenin ve toplumun özlenen çağdaş uygarlık düzeyine bir an önce gelebilmesi için çağdaş ve ileriye yönelik eğitim-öğretim ve bilimsel çalışmaların yapılması şarttır. Bu da ancak özgür ve çağdaş düşünceye saygı duyulan bir ortamda yapılabilir. Bütün kalbimizle arzu ettiğimiz bu ortamın, daha fazla geriye gidip laik ve çağdaş eğitim sisteminden uzaklaşmadan, oluşturulması ümidiyle...

1) Bilim ve Sanat, Sayı 38:26-32, 40:4-7, 43:38-39, 1984.

2) Hirsch, E.E., Bilim ve Sanat, Sayı 39:13-14, 1984.

3) Onat, A., Cumhuriyet Dergi, Sayı 8:14, 1986.

4) Doğramacı, İ., Yükseköğretim Bülteni, Sayı 1:9-12, 1986.

5) 1981 Yükseköğretim Reformu ve İki Yıllık Uygulama Sonuçları, 1983 (YÖK Yayını).

6) Akbal, O., Cumhuriyet, 19.12.1984.

"Büyük Üstadın Üniversitesi"

Ahmet R. Bilgen

Özerlik, çağdaş içeriğinden soyutlanarak ele alındığında herkesin benimsediği bir sözcüktür. Bu nedenle, gerçekte Türkiye'de Üniversite özerkliğinin yok oluşunu simgeleyen YÖK bile bu kavramı yadsıyamamakta ve gerçek özerkliğin YÖK sistemi ile sağlandığını ileri sürmektedir. Nitekim, YÖK yetkilileri başında oldukları sistemi yoğun eleştirilere karşı savunurken temel bir savı ısrarla yinlemektedirler. YÖK'e göre 1981 Yükseköğretim Reformu, Üniversitelere çağdaş anlamda özerklik tanımıştır. Gelişmiş ülkelerin üniversitelerindeki yönetim türleri incelendiğinde, yeni düzenleme ile Türk üniversitelerine tanınan özerkliğin diğer ülkelerinkinden daha az olmadığı kolayca anlaşılmaktadır. (*)

KARŞILAŞTIRMALAR NASIL SAPTIRILIYOR

YÖK ilgilileri bu savlarını kanıtlamak için sık sık karşılaştırma, kıyaslama yöntemine başvurmakta, bu kıyaslamayı, karşılaştırmaların yapıldığı sistemlerin yönetsel yapısına, daha doğrusu rektör ve dekanların göreve getirilme biçimlerine indirgeyerek kendilerince "mutlu" bir sonuca ulaşmaktadırlar. Gerçekten de, YÖK yetkililerinin benimsedikleri yöntem kabul edilebilse "gelişmiş ülkelerin üni-

versitelerinde" göreve "atanma" yoluyla gelmiş bir "rektör" bulunduğu da sorun çözülmüş, YÖK sisteminin "çağdaş anlamda özerkliği" olduğu kanıtlanmış olacaktır.

İncelemeye konu olan bir alt sistemin, bağlı olduğu genel sistemin özgün koşullarından bağımsız olarak, başka bir genel sistem içindeki bir alt sistem ile karşılaştırılarak yapılan çözümlemesini bilimsel bir yaklaşım gibi kabul etmek elbette olanaksızdır. Bu nedenle YÖK yetkililerinin, daha ilk bakışta bir anlam ve değer taşımayan çabaları üzerinde durmak gerekli görülmeyebilir. Ancak, YÖK'ün böyle umutsuz çabalarına göz atıldığında kendileri açısından talihli olan bir çok girişime rastlanacaktır. Bu çabaların sergilenmesi ise, YÖK ilgililerinin kamuoyunun sağlıklı oluşumunu engelleyebilmek için, gözlerini kırpmadan gerçekleri tahrif etmekten çekinmediklerini göstermesi bakımından öğretici olabilir. Bu bağlamda biraz gerilere, duyulan, yaşanan olayların yazılmadıkları, başkalarına duyurulmadıkları günlere gitmek yararlı olacaktır.

BİR TOPLANTI, BİR "REKTÖR"

Böyle günlerden 7-8 Aralık 1981 tarihine gittiğimizde "Türk Üniversitesi Rektörleri Konseyi Başkanlığı" nca

Amerikan, Avusturya, Batı Almanya, Belçika, Finlandiya, İngiltere, İsviçre ve Fransa üniversitelerinden rektörlerin katılacağı "Üniversite Yönetimi ve Özerklik" konulu "uluslararası bir sempozyum" düzenlendiğini günün gazetelerine de bakarak anımsayabiliriz. Sonradan kaldırılan bu "organizatör" Rektörler Konseyi'nin başkanı, İhsan Doğramacı'dan başkası değildir. Prof. Doğramacı'nın "kişisel kaynaklarıyla finanse ettiği" açıklanan bu "uluslararası sempozyum" YÖK sisteminin haklı göstermek için daha sonraları da sürdüreceği "şov" ların başlangıcı olmuştur. Günün gazeteleri YÖK başkanı'nın "Paris Üniversitesi Rektörü" olarak "takdim" ettiği bir konuşmacının sempozyumda önemli bir rol üstlendiğine tanıklık etmektedirler. Bu rol YÖK için çok önem taşımaktadır; çünkü, adı geçen "Paris Üniversitesi Rektörü" kendisinin seçikle değil atama yoluyla işbaşına getirildiğini sempozyumda açıklamakta ve bu tür bir atamanın "Üniversite özerkliği" ile bağdaşmaz bir yönü olmadığı böylece kanıtlanmış olmaktadır. Ancak, değişik ülkelerde yüksek öğretim sisteminin düzenlenişini bilenler için "Paris Üniversitesi Rektörü" sıfatı oldukça şaşırtıcı olmuştur çünkü, Paris'te sayıları onu aşan üniversitelerin hiçbirinin başında "rektör" sıfatını taşıyan bir yönetici bulunmamaktadır. Gerçekte, rektör olarak sözü edilen kişi "Paris Akademisi Rektörü"dür.

Bu aşamada konunun kavranması için Fransa'da yükseköğretimin düzenlenişine tarihsel gelişimi içinde kısaca değinmek yararlı olacaktır. Hem kimbilir, YÖK sistemini kıyaslama yoluyla bir yere oturtmak isteyenlere ilham kaynağı olabilecek bazı bilgiler de verilmiş olur.

BÜYÜK ÜSTAD'IN "ÜNİVERSİTESİ"

Günümüz Fransız eğitim sisteminin yönetsel yapısı birçok başka kurum gibi, Napolyon döneminde Merkezi Devlet'in biçimlenişinden kaynaklanır. Merkezi devletin kurumlaşması çerçevesinde 1807 yılında "Üniversite" kurulmuştur. Ancak, bu bizim bugün bildiğimiz üniversitelerden çok farklı olup, tüm düzeylerdeki ilk, orta, yüksek- okulları içeren öğretim sisteminin genel adıdır. Üniversite'nin başında, İmparator'un atadığı bir "Büyük Üstat" (Grande Maître) bulunmaktadır. "Üniversite" 27- Korsika'nın katılmasıyla bugün 28- yönetsel bölgeye ayrılmış ve herbirisine "Akademi" ismi verilmiştir. Akademilerin yönetimi beş yıl için atanan "rektörlere" bırakılmıştır. "Üniversite"nin başı olan "Büyük Üstat"ca atanan rektörlere görevlerinde yine Üstat'ın atadığı bir "Akademik Konsey" ile "Akademi Müfettişleri" yardımcı olmaktadır. Kurulan yapının özelliği her düzeydeki okullara öğretim ve idari elamanları atayan "Grande Maître" in geniş bir "partonaj" hakkı bulunmasıdır. Ayrıca, Napolyon dönemi anayasasını oluşturan metinlerden eğitimle ilgili olan temel yasa "Üniversite"de eğitimin dayanacağı ilkeyi "Halkların mutluluğunun kaynağı Emperyal Monarşiye, İmparatora, Napolyon Hanedanı'na sadakat..." gösterilmesi olarak belirlemektedir. (17 Mart 1807 tarihli Ferman, 5. Başlık, 38. Madde)

Böyle bir düzenlemeyi yapanların amacının "Büyük Üstat'tan aşağıya doğru uzanan, iç hiyerarşiye sahip aynı duygularla dolu bireyler topluluğundan bir öğretim kadrosu (Corps Enseignant) yaratmak" olduğu söylenmektedir. Kimi iyimser yorumcular ise böyle bir eğitim düzenine Genel Yönetim'in ileri sürerek, kurulan yapıyı "özerk" olarak nitelemişler-

dir. Ancak, sözü edilen temel fermandaki gibi, politik yönlendirmeye otoriter, merkezi bir yapı içeren örgütlenmelerin, üstelik bu örgütlenmenin başının da imparatorca istenildiğinde görevden alınabilecek olması eklendiğinde, özerk olarak kabulü mümkün değildir.

Fransa'da öğretimin düzenlenişinde böyle bir yapının zaman içinde gerçekten dışına çıkabilen tek kurum yükseköğretim olmuştur. Bu olguda toplumun en nazik unsurlarından olan bilimsel yaşamın gelişebilmesinin ön koşulu olarak özerkliğin gerekliliğinin kanıtını bir kez daha bulmak mümkündür.

ÖZERK ÜNİVERSİTEYE DOĞRU

Fransa'da özerkleşme III. Cumhuriyet'le birlikte adım adım gerçekleştirilmiştir. 1885'te yükseköğretim birimi olarak fakülteler oluşturulmuş ve yönetimleri kendi temsili organlarına bırakılmıştır. Artık, her fakültede profesörlerden oluşan ve mali konularda yetkili bir "Fakülte Konseyi" ile tüm öğretim elemanlarının katıldıkları pedagojik konularda tek yetkili "Fakülte Meclisi" yükseköğretim kurumunu yönetmektedir. 1896 yılına gelindiğinde bir "Akademi Bölgesi" sınırları içerisinde yer alan Fakülteler gruplarına "Üniversite" ismi verilmiştir. Böylece üniversite kavramı olarak bugünkü kullanım anlamına kavuşmuştur. Eski "Üniversite"nin adı da Milli Eğitim Bakanlığı olmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı çerçevesinde görev yapan rektör, fakültelerin ayrı tüzel kişilik kazanmalarıyla, kendi Akademi bölgesindeki Üniversitelerin fakülte dekanları ve her fakülteden seçilen iki öğretim elemanından oluşan "Fakülteler Genel Konseyi"ne başkanlık yapmak dışındaki işlevlerini büyük ölçüde yitirmiştir.

Fransız Üniversitelerinin bugünkü biçimlenişine ise 1968'de gerçekleşen reformdan kaynaklanmaktadır. Bundan böyle, Türkiye'de Üniversite rektörlerinin işlevine giren her türlü görev ve yetki üniversitelerin seçilmiş "Başkan"larınca üstlenilmektedir. "Akademi Rektörlüğü" üniversite açısından işlevini yitirmiş olup, bütçenin oluşma sürecinde üniversiteler, hü-

kümet ve parlamento arasında temelde iletişim ve etkileşimin aracı bir kurum haline dönüşmüştür.

EV SAHİBİNİN HAYAL KIRIKLIĞI

Görüldüğü gibi YÖK Başkanı'nın konuğu olan ve kendisinin atamayla göreve getirildiğini "uluslararası sempozyum"da söyleyerek YÖK'e destek sağlayan "rektör"ün bizim bildiğimiz rektörlerle hiçbir benzerliği bulunmamaktadır. Ancak burada Paris Akademisi Rektörü'ne ev sahibinin tüm görüşleriyle uyum içinde olduğunu söyleyerek büyük bir haksızlık yapmak istemiyoruz. Gerçekten de sempozyuma katılan konuklara yeterli bilgi verilmediği daha sempozyum sırasında ortaya çıkmıştı. Bu bilgileri edinebilen kimi konuklar ve "Paris Akademisi Rektörü" toplantılarda kendilerine sorular yöneltildiğinde YÖK sisteminin bir özerklik ve demokratiklik anıtı olarak görülemeyeceğini de kanıtlamışlardır. Örneğin bu konuklara göre düşünce özgürlüklerine kısıtlamalar getirilmesi düşünülemezdi bile. Öğretim üyelerinin siyasi partilere üye olamamalarını kabul etmek kesinlikle mümkün değildi... Ancak, YÖK Başkanı da toplantının istediği gibi yürümediğini görünce önlemlerini almaktan geri kalmamıştı. Toplantıyı izleyenler, tartışma ve açıklamaların bu aşamasında birden bire, Prof. Doğramacı'nın simultane çeviri yapan profesyonel çevirmenleri devre dışı bırakarak çeviriyi kendisinin üstlendiğine, söylenenleri aktarıyor görünümünde kendi görüşlerini anlattığına şaşkınlık ve ibretle tanık olmuşlardır. Ne yazık ki o günlerde bunlar yazılamıyor, yazdırılmıyordu.

Bilimsel olmayan, desteksiz karşılaştırmalardan "medet" ummak kimseye yarar sağlamaz. "Anlayana sıvrısına saz" diyerek bitirmeden yazının YÖK sistemi sayesinde ortaokula başlayacakken kendilerini "Hoca Bey" in üniversitesi içinde "Üniversite öğrencisi" olarak bulanlara, örneğin üniversitelere bağlanan konservatuvarların minik öğrencilerine armağan edildiğini belirtmek isteriz.

(*) "1981 Yükseköğretim Reformu ve İki Yıllık Uygulama Sonuçları". YÖK yayını. Sayı: 2 ve 3. Numarası: 2, 29

"Yükseköğretim Yasası'nda Bir Geri Adım

Ali S. Gitmez

Ne derece sınırlı, yetersiz, etkisiz olursa olsun, "Akademik Kurullar" Yönetmeliği, baskıcı ve çağa uymayan YÖK'de açılan bir gediktir.

Türk üniversiteleri için 2547 sayılı "Yükseköğretim Kanunu", günümüze dek yaşanan en büyük "yıkım", en büyük "gerileme" hareketi oldu. Yaşayanlar, yaşadığını duymayanlar, eğitim-öğretim-gelişme kaygısı taşıyanlar çoktan farkettiler bunu. Bu gerileme, yıkım ve çağdışılığı içine sindiremeyerek üniversitelerden ayrılanlarla, bu acıyı benliğinde taşıyarak gelişmelere içeriden tanık olanların ortak kaygısı, sorunu olarak gündemde. Öte yandan, bu kaygıyı derinden duyanların "çaresiz" kıpırdanışları, açık tepkileri de gözlenmekte. Basında, belli amaçlı açık toplantılarda, üniversite-içi cılız tartışmalarda. Böylece de, bu Yasa, çeşitli çevrelerde ortak bir tepki platformu oluşturacak gizilgüç taşımakta.

Açık olan, Yükseköğretim Yasası'nın çağdaş gelişmelere, çağdaş yönetim anlayışlarına, özellikle de tarihsel/çağdaş üniversite anlayışına ters oluşu: Yasa, "tepeden inme", "yaptırımcı", "yetkeci" (otoriter) ve çalışanları "dışlayıcı"; katılımcı değil, demokratik değil, çağdaş değil. Bu tür tepeden inme ve yetkeci yasalarda temel özellik, emir-komuta zincirine bağlı bir "merkeziyetçilik" anlayışının egemenliği. Bir "garnizon" anlayışı içinde değerlendirilmekte üniversite: Komutan kararlaştırır, emreder, uygulatır ve sonuçları kendisi değerlendirdir; çalışanların ne kararda, ne uygulama biçiminde, ne de değerlendirmede payları vardır. İşi yürütenler,

kabul edici, uyumlu, sadık uygulayıcılar; yönetimde sözleri de, payları da yoktur. İşleyişin düzeni, başarısı, onun "hep tepedeki" yönetimindir, komutanındır.

Türk üniversitelerinin 1982 öncesini yaşayanlar, bilenler, yavaş-yavaş gelişmekte olan bilim üretiminin zevkini tatmaya başlayanlar için bu Yasa ile geriye dönüşün bir "darbe", bir "yıkım" olduğu kuşkusuz. Üniversitelerde yaşanmış olan "tepkisiz" şaşkınlık, kaygı ve umut kırıklığı da bundan. Böylesi bir yıkım, belli bir "üniversite geleneği" yaratmakta olan bir ülkede olamazdı, gerçekleşmezdi, beklenemezdi.

Dört yıla yakın bir süre bu yıkım sürerken, birden bir "geriye dönüş"e tanık olundu geçmiş aylarda. Beklenmedik, umulmadık bir yeni gelişme. YÖK, üniversitelerde "demokratikleşme" sürecine katkıda bulunmak üzere, yeni bir yönetmelik yayınladı: "Yükseköğretim Kurumlarında Akademik Kurulların Oluşturulması ve Bilimsel Denetim Yönetmeliği."⁽¹⁾

Yönetmelik, fakülte, bölüm ve anabilim dalı düzeylerinde "Akademik Kurul"lar getiriyor; bu "kurullara da (yalnız Profesörlerle Doçentler değil,) tüm öğretim elemanları katılıyor. Yani, şu dışlanmış olmaktan küskün, etkisizliğin burukluğunu yaşayan ve "başöğretmen" in buyruklarını uygulamada dışında bir işlevi olmayan, öğretmenleşen öğretim elemanları, artık "kurumiçi denetim" de yer alıyor!

AKADEMİK KURULLAR VE "DENETİM"

18 Nisan 1986 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Yönetmelik, "eğitim-öğretim, uygulama ve araştırma

faaliyetlerinin değerlendirilmesi suretiyle kurumiçi bilimsel denetimin etkinliğini (her ne demekse!) sağlamak ve bu konularda görüş bildirmek" üzere akademik kurulların oluşturulmasını düzenlemek amacını taşıyor. Fakülte düzeyinde "Akademik Bölüm Kurulu", en alt düzeydeki anabilim düzeyinde de "Akademik Anabilim (Anasanat) Kurulu" oluşturulması öngörülüyor.

YÖK tarafından şimdiye dek çıkarılmış tüm yönetmelik, tüzük, genelge ve açıklamalarda görülen ana özellik, elbette bu yeni Yönetmelik'te de geçerli: Açıklıktan yoksunluk, söyleneneceği söyleyememe tutukluğu, yolgösterici olmaktan çok kafa karıştırıcılığı, yorumlara açık bulanıklığı, vb. hep aynı:

"Madde 7. Akademik kurullar, geçen sürede ilgili birimin eğitim-öğretim ve araştırma konuları başta olmak üzere bilimsel faaliyetlerini gözden geçirir, çalışmaların daha verimli olması için konuları tartışarak önerileri zabıtlı belirler."

"Bilimsel-akademik konular başta olmak üzere, akademik olmayan başka konuları da görüşür" mü demek istiyor, bilinmez. Ama görevin üniversitelerin temel görevi olan "eğitim-öğretim-araştırma" etkinliklerini düzenleme, denetleme ve geliştirmeyle ilgili olduğu yeterince açık. Bu kadarı da yetişir herhalde, bir YÖK ürünü için!

Birşey açık gibi görünüyor; Bundan böyle, öğretim elemanları, yöneticilerle aynı odalarda bulunabilecek, enazından yöneticilere soru yöneltebilecek ve öneri götürebilecek. En önemlisi de, bazı konular tartışılabilir. Hem de herkesin gözü önünde, hem de karşılıklı, hem de atanmış yöneticilerin varlığında. Dahası, konu-

şulan, görüşülen, tartışılan, bir karara bağlanan konular bir "zabıt"a bağlanacak, resmiyet kazanacak, izlenecek, gereği yerine getirilmek üzere yöneticilere görev olarak verilecek; sonra da gelişmelerle sonuçlar konusunda Kurul "denetim" sağlanacak.

Anlaşılabilen bu işleyle akademik kurulları getiren bu yönetmelik, Üniversitelerde "katılım" ve "kendini yönetme"ye dönüşün ilk adımı olarak görülmek gerekir. Şimdiye dek üniversiteleri ve öğretim elemanlarını ne ölçüde dışlamış olursa olsun, ne ölçüde katılmasız ve baskıcı bir yasayı "demokratik ve özerk" olarak sunma açıkgozlülüğü yaparsa yapsın, bu Yönetmelik, YÖK'ün bir dönüşüm içinde olduğunun, şimdiye kadarki tutumunu yalanlamaya başladığının ilk işareti. Eğer yanlışlıkla ve salt bir sürpriz olarak çıkarılmadıysa, bu böyledir.

DOĞAL OLAN ve OLMAYAN

Gereği gibi olmasa, yeterince yetkin olmasa da, ülkenin gün-gün olağan koşullara döndüğü gözleniyor. Parlamento ve siyasal partiler, "özgür" olmaya yakın bir gelişme içinde. Toplumun çeşitli kesimlerinden eleştiri ve öneriler yükselmekte. Basın, özgürce yazıp-çizme işlevini yeniden üstlenmiş durumda. Tüm bu "olağanlaşma" örnekleri sevindirici, kıvandırıcı bir gelişme içinde bulduğumuzu gösteriyor. Sağlıklı bir dönüşüm gerçekleşiyor.

Olağanlaşan, demokratikleşen koşullardan, üniversitelerin de pay almaları, yalnızca doğal. Onların da ara-dönemin koşullarından sıyrılması, doğal işlevlerini yeniden ve gereği gibi üstlenmeleri hem doğal, hem kaçınılmaz. Üniversitelere giydirilmiş yakışsız, dar, çağa uymayan gömleğin de olağan ölçüye uydurulması gerek. Bunun tersi, doğaya, gelişmelere aykırı. Bu yüzden, kurum'un yeni düzenlemelerle, yeni gelişmelerle kendini çağa yeniden uydurması doğal.

Bu yeni gelişmede doğal olmayan, olağanüstü dönemin en belirgin baskısına, en büyük kıyımına hedef olan üniversitelere, suçlandıkları işle-

vin, suçlayanların bizzat kendileri tarafından yeniden verilmeye çalışılması. Yani, kendi getirdiği "katılmasız", "baskıcı", kurum elemanlarını "dışlayıcı" yasa'ya rağmen, YÖK Başkanı'nın, üniversitelere yeniden "kendini yönetme", "yönetime katılma", "demokratikleşme" kapılarını kendi elleriyle açması. Çünkü, ne yükseköğretim yasası,⁽²⁾ ne bu yasa gereği şimdiye dek görülen uygulamalar, ne de bizzat Başkan'ın görülmüş tutumu, böylesi bir demokratikliğe, katılımcılığa açık Kaldı ki, son dört yıldır, katılımcılığı, tepeden yönetimi "en mükemmel" üniversite biçimi olarak sundu, savundu yetkililer. Bu yeni "Akademik Kurullar"la "mükemmellik"ten uzaklaşmayacak mı; böylece de, bu yetkililer kendi kendilerini yalanlamıyorlar mı? Geçmiş tutumla yeni gelişmeler çelişkili çünkü.

Bir başka doğal olmayan durum da, hem zamanın baskıcı koşulları, hem de özde antidemokratik yasa gereği, "tepeden inme" ve çoğunluğu kurum dışından aktarılmış şu andaki yöneticilerin, kendi yetkilerini paylaşacak olan bu "kurullar" karşısındaki konumları. Seçilmiş, çoğunluğu "öğretim üyelerine rağmen" atanmış ve özde, antidemokratikliğin simgesi durumundaki bu yöneticilerle "demokratik" kurulların nasıl bağdaşacağı (ya da tersi), çok önemli bir sorun. Yalnızca kendilerini atayan, koruyan ve yönetenlere karşı sorumlu ve borçlu olan bu yöneticilerin, demokratik bir iletişim ve ilişki içindeki yerleri pek kaygan, pek belirsiz, pek güvensiz. Geleceğin tatsızlıkları ile çatışmaları, tehlikesi bu terslikte yatsa gerek.

Bu arada, herşeyi ile mükemmel olduğu savunulan Yasa'nın bazı hükümleri yine değiştirildi. ⁽³⁾ Değişmez savunucu ve yetkilice "ikinci reform" olarak nitelenen bu değişimde de, yine mükemmellikten uzaklaşarak, (a) "rotasyon"la getirilen katı uygulamaya küçük bir esneklik getirilmesine; (b) kurutulan öğretim üyesi kaynağının yurtdışında eğitimle giderilmesine; (c) bir de, öğretim elemanına parasal olanak sağlayacak döner sermaye gelirlerine ilişkin bir iki sarsak adım atıldı. Uygulama yeteneğinden uzak fakat yasa'daki "delinme"ye öncülük eden bir küçük adım. Anlaşılan, yükseköğretim yasası'nın "mükem-

mel" olan antidemokratik özü giderek daha zedelenecek, zamanla bir "demokratik bozulma"ya uğrayacak.

SONUÇ

Ne derece sınırlı, yetersiz, etkisiz olursa olsun, "Akademik Kurullar" Yönetmeliği, baskıcı ve çağa uymayan Yüksek Öğretim Yasası'nda açılan bir gedik durumunda. Bir "yanlışlıklardan geriye dönüş" belgesi, bir ilk adım. Öte yandan bu Yönetmelik, yıllardır "mükemmel" olarak YÖK'çe savunulan, tanıtılmaya çalışılan Yasa'nın işlemeziğinin ilk işareti; ayrıca da, YÖK'ün geçmiş savunmalarını yalanlayan bir tutum belgesi.

Bu özelliği, yönetmelik'i biraz kuşku ile karşılamaya bile yolaçıyor. Bu gelişmenin ardında bir artıyeten, bir olmazlığın, bir "bit yeniği"nin olabileceği kuşkusuz. Bu denli bir kesin dönüş, eski yanlışların bu denli açık kabulü olabilemezmiş gibi geliyor.

Ama bu Yönetmelik'in işlemesi de sorunlar yumağını açacak nitelikte: Özde, tepeden inmecilik ve baskıcılık ilkelerini benimsemiş bir yasa ve bu yasa gereği "eğitim-öğretim-araştırma" kaygısının dışında amaçlarla atanan yöneticilerle anlayışı ile bağdaşmazlığı açık. Bu yüzden de, sorunlara, çatışmalara gebe bu Yönetmelik.

Bununla birlikte, anlayıştaki bir değişim'i simgeleyen bu küçük adım, önemli, olumlu bir gelişme. Gözardı edilmemesi gereken ileri bir adım. Ne ki, üniversitelerin doğallığa dönüşmesi, demokratikleşmesi çabası, YÖK içinden gelecek değişimlerle olası değil. Sorun, kurum'un çalışanlarının sorunu durumunda. Gelişme, değişim, üniversite içinden gelecek YÖK-dışı çabalara bağlı. □

⁽¹⁾ Resmi Gazete, 18 Nisan 1986, sayı 19082, sayfa 26-27.

⁽²⁾ Yönetmelik, 2547 sayılı yasanın 42 ve 67/a13 maddelerini yasal dayanak olarak gösteriyor. 42 madde, "öğretim elemanlarının bilimsel yönden denetlenmesi"; 67/a13 ise, "görevlendirme ve nakil ile ilgili esaslar" ile ilgili. İkisi de kurum için denetimle ilgili değil.

⁽³⁾ Resmi Gazete, 3 Eylül 1986, sayı 19210. (Kanun Hükmünde Kararname: "2547 sayılı yükseköğretim kanununun bazı hükümlerinin değiştirilmesi ve kanuna bir geçici madde eklenmesi hakkında kanun hükmünde kararname.")

Bilim Ortamı ve Küçüklük Duygusu

Kadir Yerc i

Birey açısından küçüklük duygusu bir iç çatışmasıdır. Uyum-suzluk göstermesidir. Toplumsal ve kültürel çözümlemenin sağlıklı yapıl-mamasından doğabileceği gibi, salt, bi-reyin kendi vicdanında kendini aklaya-mamasından da doğabilir. Küçüklük-duygusu, toplum bakımından önemli sonuçlar yaratmadıkça, bireysel bir ruh durumu olarak bir yana konabilir. Öte yandan, küçüklük duygusunun, toplumda bir ortak duyuya dönüşme-si de olasıdır. Toplum yönünden ger-çek tehlike de buradan gelir. Bu yazı-da böylesi bir ortak duyudan, daha doğrusu onun bir yönünden söz edile-cektir.

Bilimin, daha tanımından başla-yarak, kendi içinde kimi sorunları var-dır. Gerçekten, bilimin, örgütlü bir bü-tünün yasalarını (kurallarını) bulup çı-karmak mı yoksa o örgütlü bütünü varsayımlı (hipotetik) olarak oluşturma-mı olduğu onun tanımına ilişkin bir sorun ve tartışmadır. Yine, bilginin birikimli (kümülatif) ve doğrusal (line-er) bir gelişim mi gösterdiği yoksa **ko-puş**larla mı ya da **paradigma** de-ğişimleriyle mi ilerlediği bir başka sorun ve tartışmadır. Bilimin bu ve benzeri sorunları hep olacaktır. Genellikle bu sorunlar, **bilim yöntemi** çerçevesin-de tartışılır. Demek ki, bilim, bilim yön-temiyle başlıyor. Önyargısız ve bilim-sel gerçeğe saygılı bilim adamı (ada-yı)nın işe başlayacağı yer de burası! Öyleyse, yöntemi ana kaygı edinme-

miş araştırmacının bilim adamı olma şansı da yok!⁽¹⁾

Ne var ki, üniversitelerimize bak-tığımızda, lisans ve yüksek lisans iz-lencelerinde bir **bilim yöntemi** dersi-ni ya hiç görmüyoruz ya da daha alt bir alanla sınırlanmış olarak **bilimsel araştırma teknikleri** biçiminde görü-yoruz. Böylece, bilimin algılanışına de-ğgin bir küçüklük ortak duygusu-nun yeşerip boy atacağı uygun ortam hazır oluyor.

Böylesi bir ortak duyunun, pek telaffuz edilmese de, gerek doğrudan gerekse dolaylı karakteristikleri şun-lar:

Bilim Batı'da yapılır; bize düşen onu aktarmaktır.

Bilim, bir fildişi kuledir. Oraya bu ülkeden varılamaz. Oraya ancak, ya-şam sorunlarını sorun olmaktan çı-karmış, ununu eleyip eleğini asmış toplumlarda varılabilir. Her alanda ol-duğu gibi, bilginin akışında da kesiklik ve boşluk barındırmayan yani yetkin-liğe erişmiş toplumlardır bunlar. Üni-versiteleri de bu yetkinlik içinde bilgi üretir, bilim yapar.

Kuşkusuz, bu yüzeysel bakışta, bilginin üretilme sürecinin mekanik, ideolojiden arınmış ve evrensel oldu-ğu gibi **nalf** bir özellik vardır. Değil,

son derece devingen toplumsal ger-çekliği konu alan toplumsal bilimler, doğal bilimler dahi bu özelliği taşı-mazlar. Kaldı ki, doğası gereği bu özelliği taşımayan bilimlere, ayrıca (sınıfsal-ülkesel) kimi çıkarlar sağla-yacak olan bir değer yargıları yumağı-nın bilerek eklendiği de olur. Böylece "bilim", bir sınıfın ya da ülkenin çıkar-larının aracı durumuna gelir.

Batı'da üretilen bilimin eleştirisini yine onlar yapar, biz yapamayız.

Küçüklük duygusunun iyice ko-yulaştığı bir nokta burasıdır. Bu bakış biçimi, batılı bilginleri kevserle yun-muş bilginler durumuna getirirken on-ların yapıtlarını da kutsal kitap (gos-pel) düzeyine çıkarır.

Yukarıda değindiğimiz, bilim yöntemine değgin, bilginin "ko-puş"larla ve özellikle "yeni bir para-digma kurulmasıyla" ilerleyeceği yak-laşımını zaten soruna ancak **dışarı-dan** bakılarak bilim yapılabileceğini anlatmaktadır. Bu bakımdan, bilime bu **dışarıdan** eleştiri her ülke insanın-dan gelebilir.

Matematiksel (geometrik) gösteriliş (illüstrasyon) kesinlik sağlar.

Bu anlayışa göre, ölçülebilirlik bi-lim konusu olmanın gereğidir. Mate-matik (geometri) bize ölçme ve karşı-laştırma olanağını, dolayısıyla man-tıksal zamanda ifade olanağını ver-mektedir. Bu olanak ayrıca kesinlik getirmektedir. Matematik kullandığı-mız ölçüde bilim yapıyoruz; matema-tiğin sağladığı sonuçlara saltık (mut-lak) gözüyle bakıyoruz.

Burada, bir yanda matematiğin bir "bilim" olarak **neyi** anlattığı gibi sorunlar; öte yanda matematiksel gösterilişin (illüstrasyonun) gerçekliği **ne kadar** anlattığı gibi sorunlar var ki hiçbirini gözden uzak tutulabilecek so-

runlar değil! Öyleyse, matematik, bir soyutlama düzeyi olarak, gerçekliği anlatmayı kolaylaştırması denli belki daha çok onun anlatılmasını **zorlaştı-rıyor**. Bilimlerarası (disiplinlerarası) ilişkiler, her zaman ikinci⁽¹⁾ bilimde de, enaz ana (birinci) bilimdeki denli bir uzmanlaşmayı gerektirmeyebilir ya da bir olanaksızlığı düşündürtebilir. Ne var ki, bütün bunlar, bilimlerarası su geçmez bölmeler olmadığı gerçe-ğini de unutmamız için yeter neden değildir. Özellikle, laboratuvar dene-yinin olmadığı toplumsal bilimlerde matematik kullanımı, ya kendi kendini yineleyen eşsözlere (totolojik'e) dö-nüşmekte ya da gerçekliği bozmakta-dır.

Ancak, matematiğin zararların-dan kaçınmak için dahi matematik bil-mek ve bu incelmış (rafine) aygıtın boyunduruğuna girmek gerek-mektedir.

Türkçe önemsizdir. Terimin batı dillerindeki karşılığı ya olduğu gibi alınmalı ya da düz biçimde çevrilmelidir. Türkçede bir bilimsel düşünce dili kaygısı gereksizdir.

Bir ara, yabancı dilde öğretim ya-pan fakültelerin de kanıtlarından (ar-gümanlarından) biri olan bu görüşe göre, Türkçe, bilim dili olarak yeter-sizdir. Gelişmiş batı dilleri varsıl söz-cük dağarcıklarıyla, kavramlara, dur-muş oturmuş terim karşılıkları yarat-mışlardır. Bilim literatürünün o diller-de bir tarihi vardır. Dolayısıyla bizim üniversitelerimizdeki bir öğrencinin asıl öğrenmesi gereken bu terimler-dir. Onları Türkçeleştirmek çok kez ge-reksizdir.

Bu görüşün egemen olmasıyla, bugün, örneğin bir iktisat öğrencisi, kendisine öğretilen terimleri yalnız ve yalnız o bağlamda yinelemekte, bu terimleri bir başka bağlamda kullana-mamakta, kısacası, kendi dalıyla ilgili bir düşünme ortamı yaratamamakta-dır. Ayrıca, bu terimlerde türkçede özensiz karşılıklar verilmesiyle de⁽²⁾ dil iyice bulanıklaşmaktadır. Uzun

erimde, bu durum, iktisat üstüne bir düşünme geleneği oluşmasına bu yönden de ket vurulması sonucunu vermektedir.

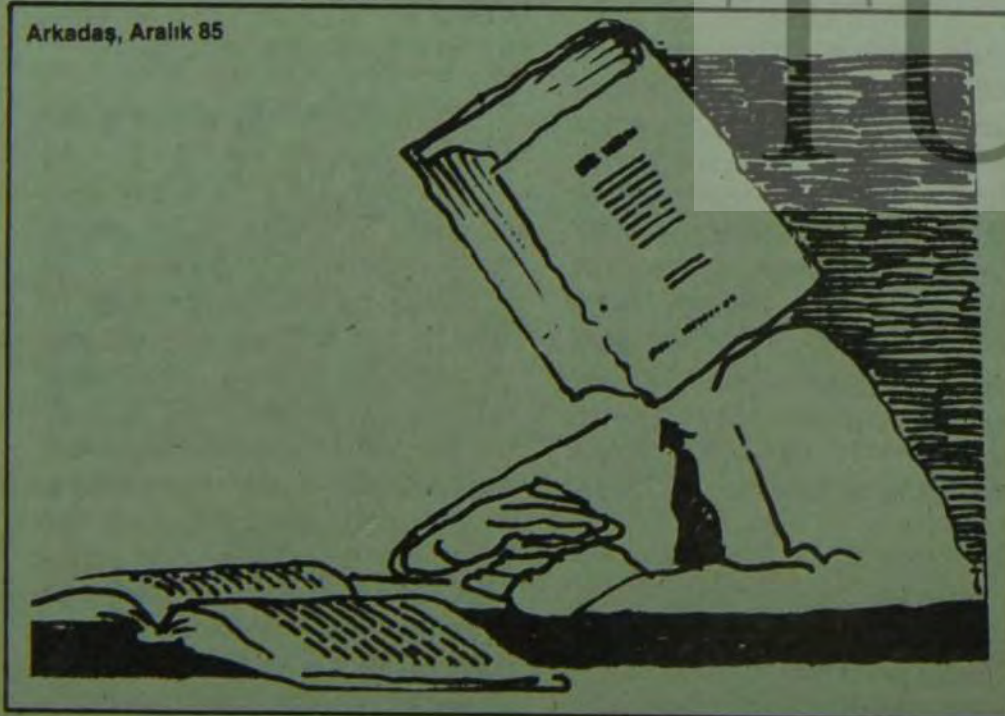
Akademik hiyerarşi bilimsel hiyerarşi ile özdeşir.

Üniversite yayınlarına bakılacak olursa, araştırma görevlilerinin yayın-ladıkları kitaplara pek rastlanmaz. Bunun başlıca nedeni, araştırma gö-revlisinin kitap hazırlamayacağına de-ğgin bir kanının **zorla** benimsetil-meye çalışılmasıdır. Bu çeşitli yollar-dan olur: Kitap hazırlama gizilgücüne (potansiyeline) sahip olduğu görülen araştırma görevlisinin, **göstermelik** ekip çalışmasına sokularak yapıtına sahip çıkması engellenebileceği gibi, profesörün görev çerçevesindeki bir-çok iş üstüne yıkılarak da kitap hazırlaması engellenebilir. Özünde, kitabı olmayan çok sayıdaki öğretim üyesi-nin var olduğu bir üniversiteler çevre-de bir araştırma görevlisinin kitap ha-zırlaması zaten "eski köye yeni âdet getirmektir" (Bizim, bilim adamlığı ile ilgili ölçütümüz, gerçekte, kitap değil **makale**dir. Bilim **makale** (ve tez) dü-zeyinde ilerler. Ancak, bu ölçütün de pek geçerlik taşımadığı üniversiteleri-mizde "kitap yazmak" gibi bir alt ölçü-tü kullanmak durumundayız).

Bilim yöntemine getirdiği yeni bakış açısıyla, Thomas Kuhn'un **Bi-limsel Devrimlerin Yapısı** adlı yapıt, yazarın doktora öğrenciliği dönemin-de hazırlanmaya başlanmış olması dolayısıyla, yukanda sözü edilen gö-rüşün yanlışlığını pek güzel ortaya koymaktadır.

Dipnotsuz bilimsel çalışma olmaz.

Bu ortak duyunun bir başka ka-rakteristiği de, dipnotsuz bilimsel ça-lışma olamayacağını varsaymasıdır. Buna göre, bilimsel çalışmanın "dü-zeyi", kullandığı dipnotlara ve onların sayıca çokluğuna bağlıdır (gerçekten,

Arkadaş, Aralık 85

bir fakülte dergisinin 1986'da çıkan son sayısındaki yirmibir sayfalık bir yazının dipnot sayısı tam yüzymido-kuzdur).

Gelgelelim, dipnot vermekle bir yazının bilimsel değer taşıması arasında hiçbir bağ yoktur. Herhangi bir bilim alanında, literatürü özümlemiş araştırmacının yazısı, hem mantıksal bütünlük açısından bir boşluğa izin vermeyecek, hem kolayca ve yüzeyele kaçmayacak, hem de dipnota gereksinim duymayacaktır. Mantıksal bütünlük bozuldukça, kolaycılık ve yüzeysellik ağır bastıkça, araştırmacının zayıflığını kapatabilecek (?) bir ölçüte gereksinim doğmaktadır. Dipnot, böylesi bir gereksinimin (!) yanıtıdır. Örneğin, şu sıralarda çeşitli üniversitelerimizde **serbest bölgeler** ile ilgili çok sayıda tez hazırlanmıştır/hazırlanmaktadır; eğer bunlardan biri literatürü özümseyecek olsa ötekilere gerek kalmayacaktır. Oysa, tez hazırlayıcılarında literatürü özümseyecek, olası böyle bir tez karşısında kendi tezini yabana atılma korkusu bulunmaması da -bulunsaydı bunca tez hazırlığına girişilemezdi- bir varsayımı göstermektedir: Literatürün özüm-sen(e)meyeceği varsayımını! Oysa, aynı tezlerde dipnotun ardı arkası kesilmemektedir (Doğal ki, literatürün henedense (!) içermediği ulusal ege-menliğe değgin yan, **serbest böl-gelerle** ilgili bu tezlerde de olmaya-caktır!).

Bizim burada verebileceğimiz karşıt bir örnek ve aynı zamanda dip-notsuz, özgün bir bilimsel yapıt, İsmail Beşikçi'nin **Bilim Yöntemi** adlı yapıtıdır. Bu çalışma, konusunda, belki de türkçedeki tek özgün yapıttır. Konusu (subjectmatter) da bütün bilim-leri kavradığına göre, onca karşıtı arasında daha da seçkin bir yerde durmaktadır.

Bilimsel sorumluluğumuz ömrümüzle sınırlıdır

Bu ortak duyuya göre, ortaya ko-nacak "yapıt"ın sınanma süresi, en çok, akademisyenin kişisel yaşam süresidir. Dolayısıyla, "yapıt"ın savu-

nusu kolayca akademisyenin özsa-vunusuna dönüşür. Öz savununun ki-şisel yaşamla sınırlı olması, anlaşıla-bilir birşeydir. Ne ki, bu dahi aşılmıştır; artık, yaşamın anlamını tarih içinde varolmakta buluyoruz. Bu, kişisel dü-zeyde böyleyse, bilim olma savını ta-şımaya gereken bir yapıt için de tartış-masızca böyle olmalı, "benden sonra tufan" anlayışı, üniversitede kendine hiç yer bulamamalıdır!

Gelgelelim, akademisyen, kırk "oyunundan" değil birini, öz savun-u onu gerektirirse otuzdokuzunu bile astından, araştırma görevlisinden saklayabilmektedir. Dolayısıyla, pro-fesör-araştırma görevlisi ilişkisi, bi-limsel ortamı kollayan bir ilişki ol-maktan çıkıp, gündelik her tutumu bir öz savunuyu ögesi olarak görmekle, sı-radan bir memur-amir ilişkisinin bile gerisine düşmektedir.

Yanlışsız bilimsel çalışma olmaz. Ortak yanlışlar düzeyi kabul edilebilir düzeydir.

Ortak duyuy, "bilimsel" çalış-mada yanlışsızlık aramaz. Buna göre, benzerlerinde olduğu ölçü-deki yanlışlık düzeyi, çalışmanın kabul görmesi için yeterlidir. Bura-daki yanlışlık birkaç biçimde ortaya çıkar:

- İlksel (elementer) bilgi yanlış-şı.
- Literatürün yeterince özüm-senememesi yanlış.
- Yöntem(sizlik) yanlış.
- Konu seçimi yanlış. (3)

Bir ya da birkaç yanlış birden içeren bir çalışma kolayca "bilimsel" çalışma oluverir. Bunun en somut göstergesi, bilimsel etkinliğin geçmi-şini gözler önüne serebilecek ve oto-kontrol işlevi taşıyabilecek kaynakça çalışmalarına karşı olan ilgisizlik ve duyarsızlıktır.

Sonuç olarak, boyutları satırbaş-larıyla ortaya konan bu ortak duyuy,

günümüz üniversiter çevresinin bir tablosunu vermektedir. YÖK'ü za-manlar ancak bu tablounun billurlaş-masını ve keskinleşmesini sağlamış-tır (!).

- 1 "Ye[il]'si olmayanın olmaz imiş idraki"-19.yy.'ın bir ozanı (Mehmet Efendi).
- 2 Tağsıs para, mağsüs para, kazanılmamış gelir (une-arned income), ikame etkisi, yöneylem araştırması vb.
- 3 Bir kaynakça çalışmamız sırasında (1929-1980 Ka-mu Maliyesi Yayınları: Kaynakça-yayımlanmamıştır) il-ginç ve şaşırtıcı bir bulgu olarak, ele alınan dönemde Türk Mali Tarih'i ile ilgili hiçbir tezin yapılmadığını görmüş-tük. Oysa, dönemin son yirmi yılında, Osmanlı Toplum Yapısı, üniversite dışında birçok çalışmaya ve tartışmaya konu olmuştur.

Değerli Okuyucularımız...

Elimizde olmayan ama takdir edeceğimiz nedenlerle dergimi-zin fiyatını 400 TL'na çıkarmak zorunda kaldık.

Abone fiyatlarımız da; **6 aylık 1600, Yıllık 3000 TL** sı oldu. Yeni telefon numaramızı da **30 59 45** olarak not etmenizi di-liyoruz.

Desteğinize güvenerek, sev-giyle, dostlukla...

B.S.

Türkiye Ziraatçılar Derneği
Yayınları No:1

**KÖY, KÖYLÜLÜK ve TÜRKİYE'DE
KÖY KALKINMASI SORUNU**

YÜCEL ÇAĞLAR

TZD
YAYINLARI

Ederi:1000TL
İsteme Adresi: Akay Cad. No. 7/3
Bakanlıklar-ANKARA
Posta Çeki No: 190640

Üniversite Dedikleri...

Ali Demir

İçinde yaşadım ve gördüm. Acıyla, buruklukla, başkaldırıyla, çoğu kez çaresizlikle, ne çok olaya tanık ol-dum...

Sanki üniversiteler gitmiş, ohla-rın yerine askeri okul ve medrese ka-rışımı kurumlar gelmişti. Orada bulun-mamızın temel nedeni olan bilimsellik ve öğrenciler bir yana itilmiş, YÖK ve kararları tüm tartışmaların, uygula-maların, varolma nedeninin ya da ne-densizliğinin odağını oluşturmuştu. Kimin ne olduğu, ne yaptığı, ne üretti-ğine değil, nerede olduğuna, kimden destek aldığına, ne işler çevirdiğine bakılır olmuştu.

Çoğu yerde çiftlik kâhyalıkları gi-bi dağıtılan yöneticilik görevleri, klan ya da aşiret uygulamalarına dönüşü-yor, 'kendilerinden' olmayan öğretim üyeleri ve üniversite çalışanları üze-rinde her tür baskı ve haksızlık doğal sayılıyordu.

İstenilen ortam ve koşullar bir kez oluştuğuna göre, hiçbir bilimsel kaygı duymadan, tüm olanaklar çok iyi değerlendirilip, 'zararlı' unsurlar bir an önce üniversite dışına atılmalı, bu-nun için de ortağ 'öçü' dir sürü kılıf ha-zırlanmalıydı.

Bir yandan bir kısım öğretim üye ve yardımcıların atama ve terfileri yapılmazken, öznel ve siyasal neden-lerden dolayı proje ve tez çalışmaları engellenirken, bir yandan da büyük bir hızla araştırma görevlisi ya da öğ-retim görevlisi alımına gidiliyor, yeterli olup olmadıklarına bakılmaksızın her-kese her görev verilebiliyordu.

Tüm olgulara 12 Eylül felsefesi-y-

le yaklaşık görünenler, yarattıkları ye-ni bilimsel ve yönetsel terör orta-mından en ufak rahatsızlık ya da so-rumluluk bile duymuyorlardı. Üniver-siteleri kurak tarlalara çeviren, bu alanda, kendi yetkilerini de aşarak davranabilen yöneticiler, çok sıkışık-ları zaman, topu rahatlıkla YÖK'e atıp, sorumluluklarından sıyrılmak istiyorlardı. Hem çok şey bilen, hem hiçbir şey bilmeyen yöneticilerle karşı karşıya 'dik. Hem üniversitede yöneti-cilik hem de Aydınlar Ocağında, Ata-türk Dil ve Tarih Kurumunda, Türkiye Kooperatifler Birliğinde ve diğer ku-rum ve kuruluşların üst yönetim or-ganlarında üyelikler yetki karmaşası doğurmuştu. Resmi arabaların birin-den inip diğerine binen bu bir avuç değerli (!) bilim adamımız dinlenecek, yaptıklarını değerlendirecek zaman bile ayıramıyorlardı kendilerine...

Böylesi bir karmaşa içinde üni-versitelerimizi sekreterlerin, personel dairesi başkanlarının, özel kalem mü-dürlerinin yönetmesinden daha doğal ne olabilirdi? Öğrencileri de kapıcıla-

rın ve memurların eline teslim ederdik olur biterdi...

Özel dedektifler iz sürer, kapı ar-kasından dersler dinlenir, kimin hangi gazete, kitap ya da dergi okuduğu, kimlerle konuştuğu saptanır, öğrenci ve öğretim görevlileri hakkında uydu-ruk soruşturmalar açılır, sonra da sa-yın yöneticilerimizin imzalarıyla bu ki-şilerin defterleri dürülebilirdi. Zaten hiç kimsenin yarından güven-ce duymadığı, dedikoduların, iz sür-melerin haksızlıkların, ekonomik ve siyasal baskıların bu denli yoğun ol-duğu, bilimin bu derli kenara itildiği, öğretim görevlilerinin ve öğrencilerin sınavlarla başına döndürüldüğü böylesi bir ortamda, gerçek bilim adamlarına niçin gerek duyulurdu ki!..

Dahası, yarının güvencesi gör-düğümüz öğrenciler yitlik kimlikleriyle, horlanmışlıklarıyla, ezilmişlikleriyle ne olduğu belirsiz çağdışı savları öğ-renmeye zorlanacaklar, dersten alı-nıp zorunlu konferanslara götürülecekler, turban (bilimsel) giydirelecekler, mescitlere, toplu iftar yemeklerine alınaçaklar, müslümanlık testlerinden (!) geçirilecekler, haklarında sicil dos-yaları tutulacak ve içinde yaşadıkları, öğrenim (!) gördükleri bu kurumların adı üniversite' olacak...

Bu 'isbitiricilik' daha ne kadar sü-rüp gider bilemiyoruz. bildiğimiz çağ-daş üniversitelerin kesinlikle böyle ol-madıkları, bilimin ve insan onurunun böylesine ayaklar altına alınmadığı, bilim adamlarının böylesine bir gidiş karşısında bu denli suskun kalmadık-ları... Hani aydın olmanın temel koşulu iç-mizdeki korkuyu yenmekti?..

"Erdal İnönü ile Nükleer Bir Söyleşi" Üzerine

Reha İsvan

SHP Sakarya İl Yönetiminin 13 Eylül'de düzenlediği, Barış-Demokrasi-Nükleer Tehlike konulu panelinin ara seçim yoğunluğu içinde kamuoyuna pek yansımada. Bu panelde Sayın Reha İsvan'da bir konuşma yaptı. SHP Genel Başkanı Sayın Erdal İnönü'nün Barış konusundaki görüşlerine eleştirel bir yaklaşımı içeren bu ilgi çekici konuşmanın bir özetini sunuyoruz.

B.S.

3 Eylül 1986 günü Cumhuriyet'te değerli arkadaşımız Ali Sirmen'le Sayın Erdal İnönü'nün barış konusunda, "nükleer bir söyleşi" diye tanımladıkları karşılıklı konuşmaları yer aldı. Bu söyleşide Sayın İnönü, savaş, barış, silâhlanma ve nükleer yığınaklar konularına değişik bir açıdan baktığını öne sürüyor ve çok özet olarak, şöyle bir yaklaşım getiriyor:

"Silâhların tahrip gücü devamlı olarak artıyor (...) bu silâhların kullanılması düşünülen yer, yani dünya sınırlı bir mekândır. Silâhların tahrip gücü arttıkça, dünyanın büyüklüğü de onunla birlikte artmıyor. (...) Dolayısıyla, eldeki olanaklar karşısında dünya artık küçüktür, sınırlıdır."

Yıldızlara kayan savaş boyutları için de şöyle diyor Sayın İnönü, "bir tarafın kurduğu kalkanı", başarılı olacağı görülürse, "öbür taraf da kuraçak", ve bu görüşünü bilimsel araştırma yöntemleriyle paralel değerlendirerek, şu sonuca bağlıyor: Bilimsel

devrim sürecinde, "bir yere gelinir ve görülür ki o zamana kadarki davranışlar çözüme götürmüyor, (...) yolun değiştirilmesi gerektiği anlaşılır ve yeni bir yaklaşım benimsenir." (...)

"Bugün de barışı ararken tuttuğumuz yolun sonuna geldiğini belirtip, yeni bir yola başlamak gerekiyor." (...)

BARIŞI ARARKEN, "YENİ BİR YOLA BAŞLAMAK GEREKİYOR."

İnsanlığın bilimi bulması, geliştirilmesi oradan teknolojiye atlaması, teknolojiyi geliştirilmesi, kaynaklarını geliştirilmesi sonucunda vardığı yerde, yani varılan uygarlık düzeyinde, barışı ararken, Sayın Erdal İnönü'ye göre, "yeni bir yola başlamak gerekiyor."

Bu yolu da şöyle anlatıyor Sayın İnönü: "Savaşmanın imkânsızlığının kabul edilmesi (...) 'biz artık bu işin sınırına vardık ve artık savaşı yapamayız' diyerek, yaklaşımı değiştirir, (...) başka bir düşünce tarzına gelinir. (...) Savaş çıkmayacağına göre, savaş çıkmadan bu anlaşmazlıkları nasıl çözebiliriz diye düşünölmeye başlanacaktır."

Sayın Erdal İnönü'nün bir bilim adamı duyarlığı ve netliğiyle sıraladığı gerçekleri, benimsememek mümkün değil. Gerçek barış hareketi, Sayın İnönü'nün bilim adamı mantığıyla ulaştığı ve tanımını yaptığı doğruları

insanlara maletmek uğraşdır.

"Biz artık bu işin (silâhlanma işinin, nükleer güç yığınağı işinin) sınırına vardık, artık savaş yapmayız" kavramını benimseyecek uygarlık düzeyine, sadece ekonomik gelişmişlik düzeyiyle, müspet ilim birikimiyle, teknolojik kazanımlarla ulaşamıyor.

Çok uluslu ordu-sanayi komplekslerinin ve silâh tüccarlarının kapitalizme katkıları vazgeçilmez boyutlar kazanmıştır. Bu nedenle, nükleer savaşın, yıldızlar savaşının çıkamayacağı noktaya gelmiş olsa da, savaştan kâr sağlayanlar, savaşın zaten çıkamayacağı bilincinin yaygınlaşmasını engellemek için çaba harcayacaklardır; çünkü, savaş tehdidi gündemde tutulmaksızın, devletlerin kesesinden, teknolojik araştırmalar bahanesiyle sermayeye, geniş maddi olanaklar aktarılamaz.

Kaynakları değerlendirme yöntemine karar veren, o kaynaklardan elde edilen olanakları kullanan, bilimin gelişme yönünü saptayan, ekonomik gücün ve teknolojinin gelişme doğrultusuna karar verenler, insanlardır. "Biz artık bu işin sınırına vardık, artık savaş yapamayız" demek için, insanların ulaştığı bilinç düzeyidir

önemli olan -yani, insanın insana, yaşama, dünyaya, gelişmeye, bilimin hedeflerine, kaynakların kullanım biçimine, teknolojinin yönüne bakış açıları...

Nükleer silâh endüstrisi, çok gelişmiş basın-yayın olanaklarının aracılığı ile, ülkelerin silâhlanma gereksinimlerini, kitlelere adeta bir kadermiş gibi sunmaktadır. Çok uluslu ordu-sanayi komplekslerinin ve silâh tüccarlarının kapitalizme katkıları vazgeçilmez boyutlar kazanmıştır. Bu nedenle, nükleer savaşın, yıldızlar savaşının çıkamayacağı noktaya gelmiş olsa da, savaştan kâr sağlayanlar, savaşın zaten çıkamayacağı bilincinin benimsenip, yaygınlaşmasını engellemek için çaba harcayacaklardır; çünkü, savaş tehdidi gündemde tutulmaksızın, nükleer silâh endüstrisinin gereksinimleri öne sürülerek, Devletlerin kesesinden, teknolojik araştırmalar bahanesiyle sermayeye, geniş maddi olanaklar aktarılamaz.

Demek oluyor ki, fiziksel sınırlılıklardan dolayı, gerekliliği savunulsa da, çıkar hesaplarına ters düşen 'taraf', barışa engel olan tavrında direnecektir. Zaten, gerçek barış hareketi, bu 'taraf'a karşı verilen bir mücadeledir.

Yani, gerçek barış hareketi, Sayın Erdal İnönü'nün bilimsel gerçeklerden yola çıkarak gereksinimini vurguladığı yeni çözüm arayışına var gücüyle karşı koyan 'taraf'a karşı verilen mücadeleyi de içermektedir.

Çağdaş anlamda uygarlık bilinci ne varmış olan taraf, silâh ve para gücüne dayalı, üstünlük sağlama isteğinin yönlendirdiği 'taraf'a karşı barış mücadelesini sürdürmek zorunda kalıyor.

Uygarlık düzeyini, üstünlük değil eşitlik, güçlülük değil refah ve mutluluk, saldırgan rekabet, acımasız ya-

rışma değil hakça paylaşmanın tayin edeceğine inanan ve birlikte ilerlemekten yana olan tarafla, insanlığı tehditle ürkütüp sindirme, zulümle söz geçirme, zorla yönetmeyi amaçlayan 'taraf' arasındaki savaşım söz konusu gerçek barış hareketi.

Gelişmişlik, ileri teknoloji, zengin kaynaklar hatta bilim, adalet, özgürlüğe, eşitliğe, dayanışmaya karşı olan 'taraf'ın elinde yaşamı karartıyor, insancıl duyguları köreltiliyor, insanları mutsuzluğa, korkuya, edilginliğe koşullandırıyor.

Gerçek barış hareketi, bu iki uygarlık anlayışı arasındaki savaşımın bilinçle, özveriyle, kıvanç ve onurla taraf tutmaktır.

Gerçek barış hareketi, dünyayı bölüşmek yerine, katkı sorumluluğunu paylaşmak, zora dayalı üstünlük sağlamak yerine, insancıl, uygar, çağdaş görüşte birleşmek yolunda uğraş vererek, barışı sağlamayı ve kalıcı kılmayı amaçlar.

Bu nedenledir ki, gerçek barış hareketi, barışın tesisi ve korunması doğrultusundaki hedefine ulaşmak amacıyla, demokrasi için politik mücadeleyi de içerir.

Ülkemizde demokratik örgütlenme yolları tıkalıdır; bu da gerçek bir barış hareketinin gelişmesini engellemektedir. Ülkemizde bugün için egemen olan zihniyet, savaşla ilgili etkin örgütlerin yöneticilerini ödüllendiriyor, barışı güvenceye almak için durmadan silâhlanmak, daha daha silâhlanmak gereğinin savunuculuğunu yapıyor; gerçek barıştan yana olanların ise susturulmalarından, cezalandırılmalarından yana.. Bu zihniyete duyduğumuz tepkiyi, bundan duyduğumuz utancı yinlemekle, kişisel ve ulusal onurumuzu korumağa çalışıyoruz.

"Geçitlerden dalgalanan tüm bayraklar bankerlerin, tüccarların, kralların eski kavgalarından kurtulup ana dilleriyle konuşsunlar diye söylerim barış türküsünü (*)"

*V.Nzual, Türkçesi A.Kadir, A.Bezirci, abece Dergisi, Eylül 1986

Birinci Dünya Savaşı Öncesi ve Sonrası Barış Hareketleri

Adnan Cemgil

Birinci Dünya Savaşı sona erdik-
ten sonra, yeniler (İttifak Dev-
letleri), çeşitli konferanslarda yeniler-
le (İttifak Devletleri) barış antlaşmalarını imzaladılar.

Ne var ki, bu antlaşmalar, savaş tehlikesini kökten yoketmekten uzaktı. Yeniklere yüklediği çok ağır, onur kırıcı koşullar ilerideki çatışmaların da kaynağı oldu. Özellikle Almanya'ya zorla kabul ettirilen Versailles antlaşması, bu ülkede büyük ekonomik ve sosyal çöküntülere yolaçtı. Ayrıca, yenilerin öcalıcı ve aşağılayıcı eylemleri de bu ülke halkının derin bir kin beslemesine neden olmuştur.

"Naziler" bu durumu daha ileriki yıllarda sömürerek Almanya'ya egemen oldukları gibi II.Dünya Savaşı'ndaki saldırganlıklarına bahane olarak kullandılar.

Almanya'yla birlikte savaştan yenik çıkan Osmanlı Devleti'ne de imzalanan "SEVRES ANTLAŞMASI" Türkiye'yi hemen hemen Dünya haritasından silmeyi amaçlıyordu. Bu, Türkiye'nin "Ulusal Kurtuluş Savaşı"yla ortadan kaldırıldı.

İTALYA'DA FAŞİZMİN DOĞUŞU

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra İtalya büyük güçlükler içinde bocalamaktaydı. İttifak cephesinde olduğu için yenilerden iken, yenik düşmüş-
lüğün kızgınlığı içindeydi. Ekonomi çıkmaza girmiş, hayat pahalılığı dayanılmaz bir hâl almıştı. Hayat pahalılığı gitgide artıyordu. Kaynakları çok sınırlı olan ülke, savaşın mâli yükleri altında ezilmekteydi. Gelirler, harcamaları karşılamıyor ve bu yüzden büyük bir bütçe açığı oluşuyordu... Pa-

II

ranın değeri sürekli olarak düşüyor-
du. "1919 Ocak ayından, 1920 Aralık ayına kadar doların değeri 8 lireten 28 lirete yükselmişti."⁽⁹⁾

İtalya egemen sınıfları, kapitalist-
ler, savaşın zararlarını halkın sırtın-
dan karşılamaya çalışıyorlardı. İşçi ücretleri sistemli bir şekilde indiriliyor, işten çıkartmalar da gitgide artıyordu. Bu yüzden ülkenin her tarafında grevler patlak verdi: "Grevcilerin sayısı gittikçe artmış, 1920 yılında 2 milyon 200 bin gibi büyük bir rakamı bulmuş-
tu... Ülkenin güneyinde ve Sicilya'da silahlanan köylüler, ağaların topraklarına girerek bu toprakları aralarında bölüşmeye başladılar..."⁽¹⁰⁾

Bu hareketler giderek devrimci bir niteliğe büründü. Ne var ki, her zaman olduğu gibi, İtalyan sosyalist partisinin sağ kanat çoğunluğu ürke-
rek burjuvazi ile işbirliği yaptı. Hareketler başarısızlıkla sonuçlandı. İtalyan kapitalistlerinden ve ABD'den de destek ve yardım gören Mussolini'nin güdümündeki Faşist Partisi 1922 yılında iktidarı ele alarak İtalya'ya egemen oldu.

ALMANYA'DA NAZİLİĞİN DOĞUŞU VE YÜKSELİŞİ

Birinci Dünya Savaşı sonrasında, Avrupa ve Almanya'da emekçi halkların devrimci hareketleri yaygınlaşıyordu.

Hitler, Drexler'in kurduğu "Alman İşçi Partisi"ne 1919'da girdi. Hızla yükselerek partinin yönetimini ele geçirdi, partinin adını da "Alman Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi" olarak değiştirdi. Kısa adıyla "Nazi Partisi" Alman kapitalistleri ve Prusya Junkerlerince destekleniyordu. 1919'daki devrimci hareketin kanla-

boğularak bastırılmasından sonra da egemenliklerinin elden gideceği korkusu içindeki kapitalistler, yeni devrimlerle sarsılmamak için bir karşı devrim düzenlediler. Büyük maden ocaklarının sahipleri, Stinnes, Krupp, Voegler, Thyssen Hitler'i "Heil Hitler." diye alkışlıyorlardı. Bununla da kalmadılar, "Alman büyük kapitalistlerinin faşizme para yağdırması 1931'den çok daha önce başlamıştır. Daha 1919 yılında, Munich'deki halk hareketlerini boğmaya çalışan çevrelerdeki bant kağıtlarında Krupp firmasının damgası bulunan 1000 marklık banknot destelerine sık sık rastlanıyordu."⁽¹¹⁾

Hitler, Prusya'daki toprakların halka dağıtılması için uğraş veren küçük burjuvalara ve kırsal emekçilere karşı büyük toprak sahiplerini korudu. "Nasyonal sosyalizm böylece kuvvetlendikten sonra bütün Junker'ler partiye girdiler."⁽¹²⁾

1933'de Hitler iktidarı ele alıp Almanya'nın tek egemeni oldu. Naziler Alman kapitalistlerin emperyalist siyasetlerini benimseyerek dünyayı ateşe verecek saldırganca tasarılarını gerçekleştirmek için korkunç bir hazırlığa giriştiler.

ÖTEKİ AVRUPA ÜLKELERİNDEKİ FAŞİSTÇE HAREKETLER

Nazilerin Almanya'ya egemen olmalarından sonra, öteki Avrupa ülkelerindeki gerici, çöven güçler harekete geçtiler. Hitler taklitçisi liderlerin peşinden giden beyni yıkanmış sürüler, ülkelerinin egemen sınıflarının desteği ve burjuva hükümetlerin göz yummasıyla saldırganca eylemlere giriştiler. Çeşitli adlar altındaki dernek ve gruplar 6 Şubat 1934'de, silahlı çeteler halinde Paris'te yıkıcı gösterilere giriştiler. Bu hareketin başını çekenler, yıllardan beri örgütlenen "Croix de feu" (Ateşten Haç)'la, "Les Jeunesses patriotes" (Yurtsever Gençler), "Camelots du roi" (Kralın Gazete Satıcıları) "Anciens combattants" (Eski Muharıpler) gibi faşist kuruluşlardı. Bunların peşinden giden kalabalıklar, azgınca taşkınlıklara giriştiler. Paris'in alanlarında silahlı ça-

tışmalar oldu. Faşistler parlamentoya karşı saldırıya geçtiler. Ama girmeyi başaramadılar.

EMEKCİLERİN TEPKİSİ

Çeşitli ideolojik nedenlerle birlik olamayan işçiler, bu faşist saldırganlık karşısında ayrılıklarını bir yana bırakarak harekete geçtiler.

12 Şubat 1934 günü, Paris'te başgösteren genel grev bütün Fransa'ya yayıldı. Komünist partisiyle, sosyalist parti bir eylem birliği üzerinde anlaşmaya vardılar. Önce tek cephe adı altındaki birleşmeye. Radikal sosyalistlerin, "İnsan Hakları Derneğinin" ve daha başka sol güçlerin katılımıyla daha ileride büyük başarı sağlayacak olan "Front Populaire" (Halk Cephesi) nin temeli atılmış oluyordu.

Front Populaire, Mayıs 1936 Yasa Meclisi seçimlerinde büyük bir başarı sağladı. Leon Blum'un başkanlığında sosyalist ve radikallerden oluşan bir hükümet kuruldu.

AYDINLAR FAŞİZME KARŞI

Büyük savaştan önce ve savaş sırasında ulusların boğazlaşmalarına karşı çıkmış olan Romain Rolland, 1919 yılının Mart'ında bir Declaration D'indépendance de l'esprit (Düşüncenin Bağımsızlığı Bildirisi)' tasarı yazıp bir çok ünlü yazar ve düşünürle gönderdi. Anatole France'la Bernard Shaw'ın ilgisizliğine karşı ilk imza edenler arasında Henri Barbusse, Paul Signac, Stefan Zweig, Bertrand Russell, Alman biyoloji bilgini H.F.Nichols ve İtalyan filozofu Benedetto Croce vardı.

Bildiri 26 Haziran 1919'da L'Humanite'de yayınlandı. Yukarıdaki adlara çeşitli ülkelerin en büyük yazarları katıldı. Maxime Gorki, Heinrich Mann, Upton Sinclair, Selma Lagerlöf, Rabindranath Tagor, Hermann Hesse, Leonhard Frank, Fransızlardan Georges Duhamel, Jules Romains, Jean-Richard Bloch, Charles Vildrac, Paul Vailant Couturier. Bildiri dünyaca ünlü kişiler de imzaladı: Albert Einstein,

ressam Kathe Kollwitz ve Frann Masereel, aktör Alexandre Mais-si..."⁽¹³⁾

Düşüncenin Bağımsızlığı Bildirisinin ana ilkesi şuydu: "kültür alanındaki yaratıcı insanlar, savaş cinayetlerine suç ortağı olmamalıdır. Aydınların ödevi insanlığa hizmettir, para babalarına uyum sağlamak değil."

SAVAŞA KARŞI BARIŞSEVERLER CEPHESİ

Charte dergisinin kurucusu Henri Barbusse'le Romain Rolland daha 1932'de barışı savunan bir kongre toplanması için önayak oldular. Bu amaçla hazırladıkları çağrıyı işçi sendikalarına, aydınların derneklerine, meslek örgütlerine gönderdiler. 1932 Ağustos'unda Amsterdam'da "Savaşa Karşı Uluslararası Kongre" toplandı.

Kongre'ye 20 ülkeden 2200 delege katıldı. Aynı ayrı eğilimlerde, inançlarda olan bu insanlar tek bir ilde birleşiyorlardı: savaşı önlemek, barışı korumak. Bu ilke çevresinde, bu kongreye Gandi'ci şiddete karşı olanlardan, komünistlere, sosyalistlere kadar, her ulustan, her yaşta insanlar katılmıştır.

Amsterdam kongresi 30'lu yılların başından, II.Dünya Savaşının başına kadar tüm faşizme ve savaşa karşı örgütlü eylemlerin ilk örneği oldu.

BARIŞÇI KONGRELER, KOMİTELER

1933'de Paris'teki Pleyel salonunda "Faşizme Karşı Uluslararası Kongre" toplandı. Bu kongreyi örgütleyenler arasında Paul Langevin ve Marie Cruie'yi de görüyoruz. "Amsterdam-Pleyet hareketi Savaşa ve Faşizme Karşı Dünya Komitesi'nin kurulmasıyla sonuçlandı... Frederic (Joliot-Curie) Anti-faşist aydınlar Uyanıklık Komitesi'nin de etkin üyesidir. Bu komitenin kurucuları arasın-

da Paul Langevin'in, Romain Rolland, Jean Perrin, Henri Barbusse, Louis Aragon, Henri Wallon, Marcel Cachin, Andre Malraux gibi aydınlar vardı."⁽¹⁴⁾

Yine Amsterdam kongresinin izinde, 1933 sonbaharında "Emperyalist Savaşa ve Faşizme Karşı Gençlik Kongresi" 1934'de Dünya Kadınlar Kongresi, 14 Temmuz 1935'de, önceden hiç görülmemiş bir ölçüde bir gösteri düzenlendi. Bu gösteriye her siyasal eğilimden 500 bin kişi katıldı; yüzbinler, alanlarda, "Faşizme Geçit Yok" diye haykırıyorlardı.

"1936'da Halk Cephesi'nin zaferinden sonra kurulan hükümette ilkin Irene Joliot-Curie, sonra da Jean Perrin, bilimsel araştırmalardan sorumlu Eğitim Bakanı yardımcısı olarak görev alırlar. Irene'in kısa hükümet üyeliği dönemi, bir yandan eğitim sisteminde yapılan reformlara, öte yandan Fransa Bilimsel Araştırmalar Merkezi'nin kurulup örgütlenmesi yolunda çabalarla doludur. Joliot'yu 1935'de Paul Langevin ve John Bernal'in kurdukları Savaşa Karşı Bilim Adamları Örgütü'nün üyesi olarak görüyoruz."⁽¹⁵⁾

Savaşa ve faşizme karşı uluslararası alanda sürdürülen bu barışçı çabalar 1939'da Hitler'in dünyayı ateşe vermesine engel olamadı. Bunda elbet nazi saldırganlığının ilk kurbanları olan kapitalist ülke yöneticilerinin büyük sorumluluğu vardı. İki Dünya Savaşı sırasında canla başla barışı savunan işçi, aydın yüzbinlerce insan savaş içinde de "Direniş" hareketine özveriyle katıldılar. Onbinlercesi bu yolda can verdi. □

9) Prof.Maurice Baumot, LA FAILLITE DE LA PAIX, (1919-1939), Paris, 1946 Deuxieme edition, S.150

10) N.V.Yeliseyeva, a.g.e., S.394

11) Hans Behrend, Almanya'da Milliyetçi Sosyalizm (Türkçesi: Burhan Arpat) Evren yayınları, İstanbul, 1965, S.10

12) a.g.e., S.13

13) Tamara Motylova, a.g.e., S.214

14) Güney Gönenç, HEP ARANIZDA OLACAĞIM: Frederic Joliot-Curie'nin yaşam öyküsü, Bilim ve Sanat yayınları, Ankara 1983, Birinci baskı, S.61

15) a.g.e., S.61

Karabasan

Ali Taygun

Bir rüya gördüm. Hatırlıyorum. Kırım savaşı sırasında İngilizlerin inşa ettirdikleri binadaydık. Geceleyin, elinde mumu, hasta, yaralı askerlerle dolu koğuşları parmak uçlarında gezip kabuslarından haykırarak uyananların alınlarına birikmiş ter damlacıklarını mendiliyle silen Florence Nightingale'in vaktiyle kulelerinden birinde yaşadığı o koskoca binanın bir küçük odasında. İçim geçmişti.

Karalar içindeki adam önündeki kitaptan mırıldanarak bir şeyler okuyordu. Bir delildi herhalde bu.

Sıcaktı. Feci terliyordum. Ve onlar orada, cübbelerinin içinde otururken ben kıravatımı gevşetsem ayıp olur diye düşünmüştüm. Gömleğimin altında su gibiydim. Saçlarımın dibine kadar ıpsıslak. Hamamdaydım sanki.

Hamamdaydım. Ama muazzam bir hamam. Ayasofya kadar, o yüzyıllarca dünyanın en büyüğü olmak özelliğini yitirmemiş kilise kadar büyük bir hamamda.

Fatih, Ayasofyayı camiye dönüştürdüğünde yerleştirilen minber bir saray boyutlarında büyümüş. Mermer merdivenler sütunlardan sütunlara bütün orta sahını kapsıyor. Ve merdivenlerin iki yanında, trabzanların olması gereken yerde, kara cübbeli, başları örtülü insanlar sonsuz bir

sıra halinde dur durak dinlemeden yukarı çıkıyorlar. Adamların iki elinde birer kova. Kovalar kaynar su dolu. Kovalardan buhar yükselip içeriye dumana boğuyor.

Sesler! Bağırış çığırışlar, sert komutlar devâsa kubbeden yankılanıp uzun uzun çınlıyor duvarlarda.

Ve merdivenlerin en üstünde, fiyaplarının ortasındaki sahanlıkta, ardındaki kemerle çerçevelenmiş biri görünüyor.

Pyotr bu! Bizim deli dediğimiz, Rusların Büyük Petro'su.

Başında bir hâle var. Kırk pencereden birinden bir ışık demeti tam başına düşüyor. Şu ünlü Eisenstein filminden alınma fotoğraftaki Korkunç İvan'a benziyor. Kürkler giyinmiş. Sivri uçlu samur bir külah var başında. Uzun sivri sakallı. Basamaklara düşen gölgesi testere dişi bir hilâl.

Pyotr'un maiyeti onu çepeçevre sarmış lacivert takım elbiseli, çapraz çizgili kravatlı adamlar. Kimilerinin elinde James Bond çanta var. Çarın önünde eğilip bükülüp, yerlerden temenna çakarak ellerini uğuşturuyorlar, boyun kırıp divan duruyorlar. Geri geri iniyorlar merdivenlerden.

O, durmadan yorulmadan su taşıyanlar arasında yoluna devam ediyor. Şahane bakışı ara sıra üstlerine

düşüyor, şereflendiriyor onları.

"Sularrrr!" diye kükrüyor birden. Kilisede patlayan dâvudi ses Gregor-ryen dizide gittikçe pesleşiyor.

"Sıcak sularrr!... Yakdenizin sıcak sularını getiriniz bana! Dyer-hal!"

Ve derhal elini kaldırıyor maiyetindekilerden biri ve çılgın bir kazakacı edasıyla, "Hay, hay, hay!" diye tempo veriyor. Çıkışın hızı iki kat artıyor.

Birden farkına varıyorum. Görevlerini yerine getirmenin keyfiyle neredeyse kendinden geçecek bu maiyet biziz. Yönetim kurulu üyeleri! Birbirimizi itip kakarak, ona yaklaşip uzaklaşarak çevresinde bir çember örüyoruz. Şark kurnazlığındaki maharetimizi, kudret karşısında mutlak itaatın en parlak örneklerini sergiliyoruz.

Hep bir ağızdan, "İniniz efendimiz," diye iniliyoruz. "Tenezzül buyurunuz. Şöyle... Aradığınız sıcak sulara teşrifiniz için, emredin istikbâl edelim sizi."

Bir gülümseme yayılıyor yüzüne.

"Ajanlarım! Byenim sadık ajan-cıklarım! Byenim sadık ajancıklarına onar kapik veriniz."

Kendimizi yerlere atıyoruz. Islak basamaklar üzerinde başaşağı sürü-

nüyoruz yanından. Yüzümüzü kaldırıp ona yine beraberce:

"Oy, bizim küçük babamız!" diyoruz. "Güneyin sıcak sularına sizi Götürmemizin sebebi para değil. Hayır! Hayır... Nyet! Maddi çıkar umutları beslemiyoruz biz. Asla! Bizi haşmet-penahımıza hizmet yoluna güden ideolojik görevlerimizdir."

Birden duruyor. Kutsal elini birer birer başlarımızın üstüne koyuyor. Saçlarımızı okşuyor. Fısıldıyor.

"Ne güzel sizinle gizli ittifak! Minik fesat ortaklarım byenim!"

Ve hayatımızdan son derece memnun, olduğumuz yerde bırakıyor bizi ve aşağı iniyor.

İşte tam bu sırada, suçulardan birinin, külahının altından bana bakan gözleriyle karşılaşıyorum. Tam yüce bir haz bütün benliğimi saracak-

Bu o! Bu şeytani gülüş onun gülüşü!

Çar aşağıda, sütunların arasında kaybolmak üzere. Konuşuyor. Tarihe sesleniyor. Tannan sesi buharların içinden kulaklarımıza ulaşıyor.

"Kutsal ve Bölünmez Üçlü adına, Biz, Pyotr, bütün Rusyaların İmperatoru..."

Görkemli bir sırtışla külahını başından atıyor bana bakan karalara bürünmüş adam. Kaşlarını kaldırıyor, gözlerini deviriyor, ve:

"İddia sübuta ermiştir," diyor.

"... irade buyurduk ki" diye sürdürüyor Pyotr, "Konstantinopolis ve Hindustan istikametinde ilerleyebileceğimiz kadar ilerlensin. Buraları eline geçiren dünyanın gerçek hakimi olur."

Karalar içindeki, işaret parmağını göğe yöneltiyor. Ve hep öyle kalıyor, bir Rönesans tablosuna poz verir gibi...

"Hakikat meydana çıktı işte," di-

yor. "Ben çıkardım. Hem de hiç bir kuşkuyla mahal bırakmayacak şekilde."

Ve birden tavrı değişiyor. Kıs kıs gülüyor şimdi:

"Hi hi hi hi! Dinleyin!"

Aşağılardan Pyotr'un sözleri duyuluyor.

"İsveç'i kendimize katalım. İran mağlup olsun. Polonya'yı boyunduruk altına alalım. Türkiye'yi fethedelim... Yani efendisi olalım sıcak su limanlarının! Göreceksiniz, küçük bir dere olarak bulduğum Anamız Rusya, bir nehir gibi çağıldayacak ardından ve mutlaka yayılacak, güçlü bir denize dönüşecektir bir gün!..."

"Maddi delil yok diyordunuz. İşte size maddi delil!"

Cübbesinin altından çekip dürülü bir kağıt çıkarıyor. Bir kılıç gibi tutarak elinde, bize doğru sallıyor.

"Yüce heyetime arz ediyorum," diyor. "Sübut delili mahiyetinde yazılı bir belge. Onun vasiyetinin ünlü çalın-tı nüshası! Ayrıca, kulaklarımızla duyduk. Her birine onar kapik bağışladı!"

Bize dönüyor.

"Kesinlikle mahkûmsunuz!"

İtiraz etmek istiyorum. Doğru de-

ğil bu. Vasiyetname sahte. Bunu biliyorum.

O kararını haykırıyor.

"İslatin casusları!"

Elleri kovalılar uygun adım dönüp başımızdan aşağı boca ediyorlar sıcak suları. Sırılsıklam oluyoruz.

"Temyiz edeceğim," diyorum. Benim de kararım kesin.

"Bir an için sahtelik iddialarını doğru farzetsek dahi, bu vasiyetnamenin taşıdığı büyük zımnî değer yine ortadan kalkmaz. Çünkü içerdiği esaslar, Rusların son yüzyılda izledikleri hainane siyasetlerin ruhunu teşkil etmektedir..."

Florence Nightingale'in serin elini hissetmek istiyorum şakaklarımda... Ama yok. Çoktan gitmiş buralardan.

Öbürü sürdürüyor okumasını. Sürdürüyor... □

NOT: Deli Petro Vasiyetnamesi olarak bilinen belgeden yapılan alıntılar ve sondaki yorum Edmund A. Walsh adlı bir Clzvit papasının yazdığı "Topal Empire" kitabından aktarılmıştır. Bu kitap Soguk Savaş yıllarında Amerika'da 10 cent, Türkiye'de 30 kuruşa öğrenci yayını olarak satılmıştı. Yazar aynı kitapta Atom ve Hidrojen bombalarını kullanmanın ahlaka uygun olduğunu da savunuyor.

“Bir Halk Düşmanı” Küçük-Burjuvazi Sosyal-Demokrasi

Muzaffer İlhan Erdost

BSEN'in "Bir Halk Düşmanı"nı izlediğim zaman, küçük-burjuvazinin özelliklerine değinen bir yazı yazmayı düşündüm. Norveç sosyal-demokrasisinin doğuş amacı ile bugün ülkemiz sosyal-demokrasisinin amacını karşılaştırmak da istedim. Ama araya başka yazılar girdi, yazamadım. Oyunu sergileyen AST, bu yıl, özel tiyatrolara yapılan devlet desteğinden yoksun bırakıldı. Derken, Türkiye’de, sosyal-demokrasi yeni boyutlar edindi, yeni kavram karmaşası doğdu. Yazmam için nedenler oldukça birikti. Daha fazla ertelemek istemedim, yazıverdim.

GÜNÜMÜZDE, sosyal-demokrasi terimi, küçük-burjuva sosyalizm karşılığında kullanılıyor. Ülkemiz güncel politik yaşamında somut olarak belirginleşmiş bulunan sağ sosyal-demokrasi, sağ küçük-burjuva ideolojisini; sol sosyal-demokrasi, sol küçük-burjuva ideolojisini orunlamaktadır (temsil etmektedir).

NORVEÇ’TE KÜÇÜK BURJUVAZİ VE SOSYAL- DEMOKRASİ

Norveç. İbsen zamanında (1828-1906), öteki İskandinav ülkeleri gibi, bir küçük-burjuva ülkesiydi.

Sosyal-demokrasinin bir bakıma beşiği olmasının nedenini de burada aramalı. Ama, ülkemize göre, her zaman farklı bir küçük-burjuva ülkesi olmuştur Norveç.

İlkin, şu “küçük-burjuva” terimini irdeleyelim. Burjuva toplumda, kendi emeğini istihdam ettiği küçük bir sermayesi olan ve kendi emeğiyle üretimde bulunarak geçimini sağlayan unsurlar, küçük-burjuvaziyi oluşturur. Az da olsa yabancı emek-gücü istihdam etmesi, ya da kendi emek-güçlerinin bir bölümünü, başkalarına satmaları, küçük-burjuvazinin, burjuvalaşma ve proleterleşme eğrisi içerisindeki katmanlarını oluşturur.

Burjuva toplumda, emek-gücü ve üretim araçları sermayenin öğelerine dönüştüğü için, köklerini geleneksel ilişkilerden alan zanaatçı, esnaf ve köylü de, küçük-burjuva kategorisi içerisinde yer alırlar. Üretim araçları, diyelim toprak, saban ya da tezgah kendisindir ve kendi emeğini harcayarak üretimde bulunur. Yalnız üretimde bulunması yetmez, gide-rek üretim araçlarını ve tüketim nesnelerini meta olarak alır ve kapitalist pazara meta üretir. Bu ölçüde ve oranda küçük-burjuvalaşır.

Küçük-burjuvazi, sermayesiyle burjuvaziye, emeğiyle işçi sınıfına dönüşür. Bu ikili niteliği gereği, burjuvazi ile işçi sınıfı arasında, birbirinden

farklı katmanlar oluşturur. Emeğinin sermayesine ağır bastığı durumda, daha çok işçi sınıfına yaklaşıp; sermayesinin emeğine ağır bastığı durumda, daha çok burjuvaziye eğilir. Küçük-burjuvanın sınıfsal konumu değişkendir. Sermaye devriminin arttığı, sınıflaşmanın hızlandığı dönemlerde, çoğunluğuyla yoksullaşma ve proleterleşme, azınlığıyla zenginleşme ve burjuvalaşma eğrisi içerisinde, sınıfsal konumu sürekli değişir. Zenginleştikçe burjuvaziye ve onun ideolojisine doğru, yoksullaştıkça işçi sınıfına ve onun ideolojisine doğru eğilmesinin temelinde, bu ekonomik/sınıfsal değişme vardır.

Küçük-burjuvanın sınıfsal konumu değiştiği ölçüde, bu değişme, onun günlük davranışında/ideolojisinde yansır. Bunun için de, sürekli karar değiştirir. Sürekli ikirciklidir. Küçük mülkiyetini, küçük sermayesini, küçük kazancını yitirmek korkusuyla çevrilidir.

Bilgi ve bilinci, dar ve günlük çıkarı ile kurtuluşu arasındaki çelişkiyi kavramasına elverecek düzeye yükseldiği zaman, küçük-burjuva yaşamını sürdürmekle birlikte, küçük-burjuva dar anlayışından kurtulur.

Küçük-burjuva demokrasisi, bir yanıyla emeği ve bir yanıyla sermayeyi orunladığı için, ekonomik yönden olduğu gibi, siyasal açıdan da toplum-

sal uzlaşmayı esas alır. Şu var ki, burjuvaziyle bağlaşmaya yönelen küçük-burjuva demokrasisi, sağ sosyal-demokrat; işçi sınıfıyla bağlaşmaya yönelen küçük-burjuva demokrasisi, sol sosyal-demokrat siyasalar üretir.

Sosyal-demokrasi, Norveç’te, işçileri, geçim araçları (üretim aracı olmayan konut ve benzeri araçlar) açısından küçük mülk sahibine dönüştürerek demokrasiyi “yaygınlaştırmak” yöntemini benimsemiş bir yönüyle, işçi sınıfının ideolojik savaşımlarını içinde söndürmeye yönelmiştir. Şunu da eklemek gerekir: “Norveç köylüsü hiç bir zaman Serf olmadi. Norveçli küçük-burjuva, özgür bir köylünün oğludur.” (Engels) Norveç’te, kapitalizm, yavaş, ama uyumlu bir gelişme izlemiştir.

TÜRKİYE’DE KÜÇÜK- BURJUVAZİ VE SOSYAL- DEMOKRASİ

Türkiye için aynı şeyleri söyleyebilmek olanaksız. İmparatorlukta köylülük, hemen hiç bir biçimde, toprağın sahibi olmadı. Sef olarak, toprağın yalnızca tasarruf hakkına sahip oldu. Cumhuriyetle birlikte, mülkiyeti devlete ait (miri) topraklarda üretimde bulunan köylünün tasarruf hakkı, onun özel mülkiyetine dönüştü. Mülkiyeti kişi, aile ya da sülaleye ait topraklarda üretimde bulunan doğrudan üretici köylü, tüzel olarak, tasarruf hakkını da yitirdi.

Esnaf ve zanaat loncaları (ahi örgütleri), devletin ticaret ve zanaatı koruma işlevleri zayıfladığı Moğol egemenliği döneminde, zanaat ve ticareti, gerek kent içinde (örneğin Konya ve Ankara’da), gerek kentler arasında güvence altına almak için, askeri olarak da örgütlendi. İmparatorluğun, ticaret ve zanaatı güvenlik altına almasıyla birlikte, esnaf ve zanaat loncaları (ahi örgütleri), askeri fonksiyonlarını bırakarak, salt meslek loncalarına dönüştü. Feodal kurallarla çevrili loncalar, kentte, sermayenin ve emeğin özgürleşmesinin engeli olduğu gibi, kapitalist üretimin gelişmesinin de engeli oldular. Ama bununla kalmadı, Kapitülasyonlar ve 1839 Ticaret Anlaşması, dış kapitalizmin,

lonca olarak örgütlenmiş dokuma tezgahlarını çökertmesine yolaçtı. Dış kapitalizm, kendi manifaktür dokumalarını satarak ve köylünün pamuğunu ve yapağını satın alarak, kırsal alanda, ev el sanayii ile tarımın ayrılmasını hızlandırmakla birlikte, tarım ile sanayiın ayrılmaya başlaması, kapitalizmin gelişmesine olduğu kadar toplumsal gelişmeye gereken dinamizmi, bu nedenle, sağlamadı. Sof tezgahları, pamuk ve iplik tezgahları çökmekle birlikte, dış kapitalizm, ne yoksullaştırdığı yığınları özgür emek-gücü satıcılarına dönüştürdü ve ne de onların emekgücünü istihdam edecek kapitalist işletmelerin olanağını yarattı. Bu nedenle de, kapitalizm, Norveç’te olduğu gibi uyumlu bir gelişme izlemedi.

Kapitalizmin gelişmesi, emekgücünün, hammaddenin ve toprağın ucuz olduğu ülkemize, emperyalizmin sermaye ihracıyla hızlandı. Ne var ki, kapitalizmin kırsal alanda yoksullaştırdığı yığınları, yoksullaştırdığı ölçüde, sanayi alanında istihdam eden uyumlu bir gelişme olmadı bu. Biriken sermayenin önemli bir bölümü, yabancı sermayenin kâr ve faizleri olarak dışarıya aktığı için, kapitalizm, yoksullaştırdığı yığınları, giderek daha da azalan oranlarda istihdam edebildi. Bunun içindir ki, bizde, kent ve kır küçük-burjuvazisi, sürekli yoksul bir yaşama olduğu kadar, yoksullaşmaya da yargılı kaldı.

Türkiye küçük-burjuvazisi, sınıfsal çıkarı açısından demokratikleşmenin tek yolunun, kendisini sürekli yoksullaştıran ve yoksulluğa yargılayan yabancı sermaye ile onun bağlaşığı olarak tekelleşen yerli sermayeye karşı, işçi sınıfıyla bağlaşmak olduğunu kavradı ve sosyal-demokrasi, ülkemizde, bu temel üzerinde gelişti. Bir başka deyişle, Türkiye sosyal-demokrasisi, Norveç sosyal-demokrasisinin tersine, sol sosyal-demokrasi olarak doğdu.

Norveç sosyal-demokrat modelinin, Türkiye’ye ithali, sosyal-demokrasinin, özü ve içeriği açısından değil, yalnızca biçimsel olarak kavrandığı kanısını uyandırıyor. Böyle bir yanlışın, sosyal-demokrasinin, burjuvaziy-

le bağlaşmasına, yani sağ sosyal-demokrasiye doğru geriye dönüşe yolaçacağı anlaşılır bir şeydir. Sol sosyal-demokrasiden sağ sosyal-demokrasiye yönelmek, geniş emekçi yığınların son yıllarda artan yoksullaşmasına ters düşüyor.

“BİR HALK DÜŞMANI” VE CAMLARI YENİLEYEN İŞÇİLER

BİR KAPLICANIN suyunda çok sayıda basil bulunması, sağlıklı sınırlı bir sorundur. “Kaplıca”, “basil”, “kaynak”, birer simgeyse, özel ve yerel bir konu, genel bir sorun olarak algılanabilir. Basil yatağını kurutmak, yeni ve temiz bir kaynak bulmak da, toplumsal simgeler olarak alındığında, anlamları genişler.

**Şu anda AST
Anadolu’da “Bir Halk
Düşmanı”nı
oynuyor.AST’ın “kırılan
camları”nı onarmakta olan
işçilerin çekiş seslerini,
oyuncuların alkış sesinde
duyar gibiyim.**

“Bir Halk Düşmanı”nın başkışisi Doktor Tomas Stockmann’ın, ölüme de yolaçan bir hastalığın nedeninin, kaplıca suyuna kanşan bir tür basil-den ileri geldiğini saptaması, kaplıca yönetim kurulu olarak simgelenen egemen güçleri, karşısına almasına yolaçar. Çıkarları kadar, egemenliğinin ve saygınlığının zedelenmesinden rahatsız olan kaplıca yönetimi, Stockmann’ı kararından döndürmenin yollarını dener, ensonu, zora yönelerek, burjuva demokrasisinin tipik özellikleri de sergilenmiş olur.

“Bir Halk Düşmanı”nda yer alan kişilere bakalım: Doktor Tomas Stockmann, köylü kökenli bir küçük-burjuvadır. Burjuvazinin, mülk sahiplerinin ve onların egemenliklerini orunlayan ağbeyi Peter Stockmann da, köylü kökenli bir küçük-burjuva-

dır. Basımevi sahibi, gazete sahibi, yazı müdürü, sepicisi olan kayınpederi, birer küçük-burjuvadır. İşçiler, sahne- de, yalnızca, olup bitenleri izler görü- nürler.

Peter Stockmann dışında, he- men tüm küçük-burjuvalar, doktorun yanında yer almışlardır. Burjuvazi, il- kin, doktoru kararından döndürmek ister, başaramaz. Doktorla bağlaşıp küçük-burjuvaları tek tek yanından uzaklaştırmaya çalışır, ama bu da, doktoru kararından döndürmeye yet- mez. Doktora karşı başlattığı kam- panyayı, küçük-burjuvalar yürütür. Burjuvazi ve mülk sahiplerinin çıkar- larını orunlayan Peter'in polis müdürü üniformasıyla "gözlemci" olarak bu- lunduğu toplantıda, Stockmann'ı, başlangıçta ateşli sözlerle kurtarıcı olarak savunan küçük-burjuvalar, bu kez, gene ateşli sözlerle, "halk düş- manı" ilan ederler. Stockmann yenil- memiştir. Ailesiyle birlikte toplumsal yaşamdan yalıtılmak, aç, evsiz, ışık- sız ve çocukları okulsuz bırakılmak is- tenir. Evi taşlanır. Düşüncelere yön- elik baskı, zora; zor, eşi ve çocuklarıyla

birlikte yaşamına yönelmiştir.

*Stockmann, karanlıkta çocukla- rıyla yumaklaşırken, eve girenlerin ayak sesleri ve ardından camları ye- nileyen işçilerin çekiç sesleri işitilir.

Stockmann, toplumun çıkarını, kişisel çıkarına yeğlemiş, düşünsel özgürlüğe ulaşmış bir küçük-burjuva- dır. Ağbeyi Peter Stockmann da bir küçük-burjuvadır. Ama, üstlerinin dü- şündüğünü düşünen, onların görüş- lerini benimseyen bir küçük-burjuva. Basımevi sahibi, gazete sahibi, yazı müdürü, elinde bir miktar kaplıca his- se senedi bulunan kayın pederi ve öteki küçük-burjuvalar, birbirlerinden farklı amaçlarla, ama kişisel çıkarları- nı tehlikede gördükleri zaman, baş- langıçtaki düşüncelerini değiştirmek- te, savundukları şeylerin karşısında yer almakta duraksamazlar ve küçük- burjuvazinin kaypak, ikircikli özelliğini sergilerler.

OYUN, AST oyuncularının elin- de ete kemiğe bürünür. Rutkay Aziz, Doktor Stockmann'ın giderek artan

direncini, izleyenlerin bilincine dö- nüştürür.

Kültür Bakanlığı aracılığıyla dev- let, birkaç yıldır, ayakta kalabilmeleri- ne katkıda bulunmak için, özel tiyatrolara, parasal destek sağlamaktadır. AST, özel olarak bu yıl, bu parasal destekten yoksun bırakılır. "Bir Halk Düşmanı" ikilemi, yeni bir ikilem ka- zanır bence. Doktor Stockmann'ın evi ile AST, sanki bütünleşmiştir.

Şu anda AST, Anadolu'da "Bir Halk Düşmanı"ni oynuyor. AST'in "kırılan camları"ni onarmakta olan iş- çilerin çekiç seslerini, oyuncuların al- kış sesinde duyar gibiyim. □

"Bu sahneyi, Yılmaz Onay eklemiştir. Oyunun çevirisi, dünyadaki uygulamaları gözetenek çok dar anlamda bir "dramaturji" çalışması ile birlikte sunulduğunu da belirtir Onay. (Bkz. İki Oyun, F.G. Lorca, Marina Pi- dena / H. Ibsen, Bir Halk Düşmanı Hacı Yayınları, An- kara 1985.) Şunu da ekler: "Ancak, metinde değişiklik veya çıkarma yapılan yerlerde elbette ki metnin orijinali de ayrıca verilmiştir." Bir başka anlatıma, Yılmaz Onay, kendi önerilerini belirtirken, özgün metin de tam olarak yayınlanmıştır. Onay'ın önerilerini benimsemek, ya da Ibsen'in özgün metnine bağlı kalmak, rejisörün seçimine bağlıdır.

İkinci Kanalin Çivisi

Mahmut T. Öngören

İkinci TV kanalının başlama tari- hi, 6 Ekim 1986. İkinci kanal, Türkiye'deki TV tarihinde bir başka patlama ya da sıçrama. TRT Televiz- yonu ilk olarak 31 Ocak 1968'de yayı- na başladı. Televizyonun ilk çivisinin çakıldığı gün, ne bir patlamayı, ne de bir sıçramayı simgeliyor. Çünkü ilk TV biriminin bu yayını nasıl başlatacağı, nasıl yürüteceği, hatta başlatıp başla- tamayacağı ve yürütüp yürütemeye- ceği belli değildi. Üstelik ilk yayın, bir kanalın bile başlangıcı değildi. Salt bir verici ile yarıçapı 35 kilometre olan Ankara ve çevresindeki bir alanı kap- sıyordu bu yayın.

İlk yayınla, bu yayını başlatmak ve yürütmekten sorumlu olan TV biri- minden başka bir topluluk ilgilenmi- yordu. Hükümet ilgilenmiyordu, Milli Güvenlik Kurulu ilgilenmiyordu, hatta TRT Genel Müdürlüğü bile ilgilenmi- yordu. TRT Genel Müdürlüğü TRT'nin ilk kurulduğu günden başla- yarak TV konusuyla pek ilgilenme- miş, gereken hazırlık çalışmalarını (teknik, izlence ve yönetim bakımla- rından) yapmamış ve salt bir birim ku- rarak işleri olurluna bırakmıştı. Ancak Ekim 1967 sonlarına doğru TRT Ge- nel Müdürlüğü kimi dağınık adımlar atmış, Batı Almanya'dan TRT'den önce alınan son derece yetersiz bir eğitim stüdyo donatımına yine Batı Al- man yardımı ile bir vericinin eklenme- si üzerine ilk TV yayını başlatmak zorunluğu ile karşılaşmıştı. İlk TV biri- mine de, verici çalışmaya başlar baş-

lamaz ilk yayında başlatmak görevini vermişti. Böylece de ilk TV birimi an- cak 118 günlük bir hazırlık çalışması yapabilmek olanağını bulmuştu.

O günlerdeki Demirel hükümeti de ilk TV çalışmalarını hiç önemse- memiştir. Çünkü aynı günlerde TRT özerkti ve Demirel hükümeti özerk TRT'nin yayınlarından istediği biçim- de yararlanamıyordu. Milli Güvenlik Kurulu ise hem yasalar gereği, hem de dönemin demokrasi anlayışı gere- ği böyle bir konuya eğilme gereksimi duymuyordu. Bu nedenle de ilk gün- lerin inanılmaz zorlukları, eksikleri ve yetersizleri de bu küçük TV biriminin görevleri, kaygıları ve çirpinişleri kap- samı içinde kaldı. (Ne var ki, eski Baş- bakan Süleyman Demirel, "Türki- ye'ye televizyonu biz getirdik." diye- cekti.) 1971 yılının ikinci yarısından sonra ve birdenbire TV yayını önem kazandı. Daha sonraki dönem içinde verici sayısını, yayın bölgesini, yayın günlerini ve saatlerini ve izlence sayı- sını artırmak için büyük bir sıçramaya ve patlamaya tanık olacak ve televiz- yona birbiri arkasına çivilerin çakıldı- ğını görecektik. Ne olmuştu?

ÖNCE ÖZERKLİK KALDIRILIYOR

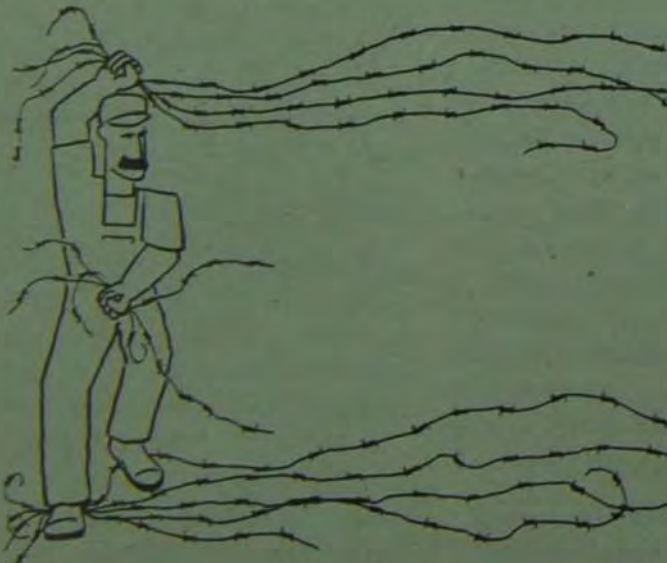
12 Mart 1971 günü başlayan dö- nemde önce TRT'nin özerkliği kaldirı- lmış, kurumun başına bir general getirilmiş, eski dönemdeki TRT ve ki-

mi yöneticiler ve yapımcılar büyük suçlamalarla karşı karşıya bırakılmış ve bunların görevine son verilmişti. Kurum, o dönemdeki askeri yöneti- min ve bu yönetimin etkisi altındaki si- vil görünümü hükümetin isteklerini radyo-TV yayınlarında yerine getire- bilecek bir yeniden örgütlenmeyle bi- çimlendirilmişti. Sonuçta, yayınların içeriğinde büyük değişiklikler görü- lmüş, yabancı kaynaklı dizilerde ve di- ğer türdeki yabancı izlencelerde ve filmlerde sayısal artışlar olmuş, ha- berler ise yurt içindeki ve dışındaki olaylara eskisine kıyasla çok daha fazla kapatılmış ve çok önemli olayla- rın da haberleri değiştirilerek, çarpıtıla- rarak ve çeşitli ayrıntıları atlanarak ve- rilmiş ya da hiç verilmemiştir. Yerli ya- pımlarda ise tartışmalar tümden kal- dırılmış ve izleyicileri düşünmekten yoksun bırakan ve onları oyalayan ve uyutan içeriklere ağırlık tanınmıştır. Oysa örneğin ilk TV yayınları sırasın- da yabancı dizilere ve yabancı izlen- celere son derece az yer verilirdi.

Ne var ki, TV vericilerinin sayısı artıyordu, 12 Mart döneminde TRT, giderek reklamlardan ve devletten ra- hatlıkla sağladığı parasal gelirle her konuda kesenin ağzını açıyor, daha büyük yerli yapımlara yöneliyor ve kadrolarını giriş sınavında ve daha sonraki giriş "mülakat"ında sorduğu özel sorularla siyasal kimliğinin kendi yeni yapısına uygun olduğunu saptadı- ğı elemanlarla genişletiyordu. TV yayınlarına yeni yayın günleri ve saat- leri de bu anlayışa uygun olarak ekle-

GÜN

Siyasi Haber ve Yorum Dergisi

Abone koşulları: Yurtici/Yıllık 1500 TL - Yurtdışı/Yıllık 20 DM. Tek istekler için 200 liralık posta pulu gönderiniz. Yazma adresi: Asmalı Çayme Sokak, 14/2, Binbirdirek - İstanbul

GÜN'ü okuyor musunuz?

GÜN işçilerin, emekçilerin dergisi. Ülkemizin özgür ve aydınlık günleri, kalıcı ve gelişkin bir demokrasi için GÜN'ü okuyalım, okutalım.

Bir ayın iç ve dış politika yorumlarını, sendikal hareketteki gelişmeler üstüne değerlendirmeleri, fabrikalardan, işyerlerinden haberleri GÜN'de izleyebilirsiniz.

İşkenceye son verilmesi, cezaevi koşullarının iyileştirilmesi, antidemokratik uygulamaların durdurulması için GÜN'e omuz verelim.

İşçi sınıfımızın ve emekçi halk yığınlarının gözü, kulağı, sesi, soluğu olan GÜN'ü çevremizde yaygınlaştıralım.

GÜN'ü okuyalım.

niyor ve TV yayın bölgesi tüm ülkeyi kapsayacak duruma getiriliyordu. Oysa özerklik döneminde TRT üzerinde çeşitli baskılar uygulanır, atamalar engellenmeye çalışılır, TRT'nin ödenekleri yasalara aykırı davranışlarla verilmez ve çeşitli yayınlardan ötürü radyo-TV yöneticileri ve yapımcıları üzerinde soruşturmalar ve davalar açılarak işin durdurulmasına çalışılırdı. Örneğin Demirel hükümeti yeni kurulan televizyonun kadrolarını yıllarca Maliye Bakanlığı ve Turizm Bakanlığı'nın onayından geçirmeyecek ezici bir baskı yöntemi uygulamış ve ilk TV biriminin gelişmesini acı bir biçimde engellemişti. Ama 12 Mart döneminde bunların hiçbirine başvurmaya gerek kalmamıştı. Çünkü TRT, artık o dönemde ve daha sonra işbaşına seçilmiş gelen iktidarların isteklerine uygun bir çizgiden ilerleyecek bir düzeye ve yola getirilmişti. İşte ancak böyle bir dönemde TRT Televizyonu'na yeni çiviler çakıldı ve kendi görüşlerini Türkiye geneline yayacaklarına inanan egemen güçler TV patlamasına ya da sıçramasına izin verdiler. TV değin etkili olmayan radyolar ise neredeyse unutulmuştu.

Elbette bu durum salt TRT'nin başında patlayan bir olay değildi. Siyasal baskılarla değişen toplumuzda, ekonomi giderek kötüleşirken ve sosyal yapı da giderek çatlar-ken, tüm kurumlar bu patlamadan nasiplerini aldılar. Ama TRT'nin "yola gelişi" ya da getirilişi henüz bitmemişti. Türkiye'nin de...

Milli Güvenlik Kurulu da 12 Mart döneminde özerkliği kaldıran ikinci

TRT Yasası sayesinde bu kurum üzerinde daha etkili olabileme olanaklarına kavuştu. Yasaya uygun olarak Milli Güvenlik Kurulu Sekreteri de TRT Seçim Kurulu'nda üye olarak yer alabiliyor ve özellikle kurumun üst düzey atamalarında söz sahibi oluyordu.

ENDÜSTRİDE TV PATLAMASI...

12 Mart döneminden sonraki TRT yönetimi de bu çizgide yürüyüp durdu. Gerçi 12 Mart dönemindeki TV patlamaları ya da sıçramaları Türk ekonomisi bakımından, TV teknolojisi ve yayıncılığı açılarından yeterince planlanmış, araştırılmış ve ancak ondan sonra yürürlüğe konmuş uygulamalar değildi. Tek amaç, televizyonun askeri yönetimin ve onun izindeki sivil görünümülü iktidarın görüşlerinin kolaylıkla ülkeye yayılmasını sağlamaktı. Ama bu çabanın bir de ekonomiye getirdiği yük vardı.

12 Mart dönemindeki TV patlaması, Türkiye'de birdenbire bir TV alıcı montaj endüstrisinin denetimsiz biçimde kurulmasına da yol açtı. Türkiye'de o günlerde ortalama 5000 liraya müşteri bulan bir TV alıcı, Türk parası ile almak olanaklı olsa, Fransa'da 2500, Batı Almanya'da 2320 ve Amerika'da 2000 liraya elde edilebilirdi. Ayrıca, çokuluslu şirketlerin ülkemizdeki uzantıları olan yerli şirketlerin ürettiği TV alıcıları için yurt dışına çok miktarda da döviz akıyordu. İkinci Erim hükümeti'nin izlencesi, "TV alı-

cılarının yurdumuzdaki yapımının ve özellikle de elektriği olmayan köyler için pille çalışan TV alıcılarının üretiminin 1972 yılının başlarında ele alınacağını" haber vermişti. Ama böyle bir adımın atılması için en küçük bir çaba gösterilmedi. Öte yanda, TV yayınları hızla genişletildi ve günlük yayına geçildi. Bu günlük yayınlar içinde yabancı dizilerden ve eğlence yapımına dek her şey vardı. Ama gerçek kültüre, eğitime ve sanata rastlanmıyordu. TV yayınlarını genişletmenin amaçları arasında bu gibi gereksinimler yoktu. Yine 12 Mart döneminde başlatılan ve her geçen gün sayısı ve süresi artırılan bir başka yayın türünün de "reklamlar" olduğunu belirtmeden geçmemeliyiz. Televizyonun 12 Mart döneminde patlaması ve sıçramasıyla, ülkemizdeki reklamcılık piyasası da güçlendi ve palazlandı. Türk reklamcılığının gelişmesinde, 12 Mart dönemi de bu sayede önemli bir rol oynadı.

Artık sırada renkli TV, ikinci ve diğer kanallar ve uydu yayınları vardı. Her üç konu da tartışılıyor ve TRT içinde ve dışında dağınık görüşlerle değerlendiriliyordu. Ama özellikle TRT'de ve ilgili, yetkili diğer devlet kurumlarında bu konularda ayrıntılı çalışmalar, araştırmalar ya da planlar yapılmıyordu. Yine bir baskı dönemi ve özgürlüklerin kısıtlandığı bir başka geçiş süreci mi bekleniyordu?

SIRA GELDİ RENKLİ YAYINA

1 Temmuz 1984 günü Türkiye TV alanında başka büyük patlamaya ve sıçramaya tanık oldu. TRT'ye yine büyük bir çivi çakıldı. TV yayınları tümünden renkliye dönüştü. Gerek yayıncılık, gerek yapımcılık bakımlarından TRT personeli renkli yayına hazır değildi. Ama komut, bu kez 12 Eylül döneminin ilk başbakanı Bülent Ulusu'nun hükümeti tarafından alınan karara göre verildi. Emekli bir amiral olan ilk Başbakan Ulusu sivil olarak ülkeyi yönetirken, TRT'nin başında da yine sivil, ama emekli bir general, Macit Akman, Genel Müdür olarak görev yapıyordu. Aynı dönem içinde, daha sonra, Bülent Ulusu, Türkiye'nin o günlere göre en uzun filmi, "Yorgun Savaşçı"nın yakılma emrini

verecek ve Macit Akman da "Yakalım. Kim karışır?" diyecekti.

Dönem, 12 Eylül dönemiymiş. Grev ve toplu sözleşme hakkı kaldırılmış, 1961 Anayasası değiştirilerek özgürlükler kısıtlanmıştı. Atatürk'ün vasiyeti bozulmuş ve Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu kaldırılmıştı. Üniversiteler dağıtılmış ve YÖK kurulmuştu. 24 Ocak ekonomisi, tartışmadan ve değerlendirilmeden uygulanıyordu. Holdingler ve tekelcilik daha da palazlandı. Din yasaları "milli" öğretime girdi. Dış politikada Türkiye'nin konumu zayıflatıldı. Kültür adamları ve sanatçılar ezildi. Güdüm-lü demokrasi getirildi. İlk seçimler, ambargolu yapıldı. Hukuk zayıflatıldı. İşkence arttı. Amerika'nın desteklediği ANAP iktidara getirildi. Türkiye daha çok borçlandı. Varlıklı daha varlıklı, yoksul daha yoksul oldu. Artık Türk halkı renkli TV yayını elde etmeye hak kazanmıştı. Ve bir punduna getirip, "Renkli TV yayını olsun." dediler ve renkli yayın oldu.

ŞİMDİ DE İKİNCİ KANAL

Şimdi de ikinci kanal olsun diyorlar ve 6 Ekim'de ikinci kanal da oluyor. Sonra üçüncüsü, dördüncüsü... yedincisi ve sekizincisi olsun diyecekler, onlar da olacak. Dışa bağımlı kapitalizmin dediği her şey 12 Eylül 1980 gününden sonra nasıl olduysa, TV alanında dışardan istenenlerin hepsinin de olması gerekiyor. TRT hazırlıksız da, plansız da, nitelikli elemandan yoksun da, araştırmasız da, becerisiz de, yönetiminde bu işten anlamayanlar da olsa, yine televizyona büyük çiviler sokulacak ve yeni patlamalar ve sıçramalar görülecek. Bu işten kurtuluş yok.

Türkiye gibi TRT de bu patlamaları ve sıçramaları hazırlıksız yapacak duruma getirildi. Son kez değiştirilen yasasıyla TRT hükümetten yana yayın yapabilecek olanaklara kavuştu. Gerçi burada bir küçük yanlışlık yapıldı. TRT Yasası, seçimleri 12 Eylül yönetiminin desteklediği MDP Genel Başkanı Turgut Sunalp'ın kazanacağı umularak "yanlılığı yasallaştırarak" biçimde hazırlanmıştı. Hatta Turgut Sunalp'ın TRT Genel Müdür adayı ve diğer yöneticileri de hazırda. Ama ne

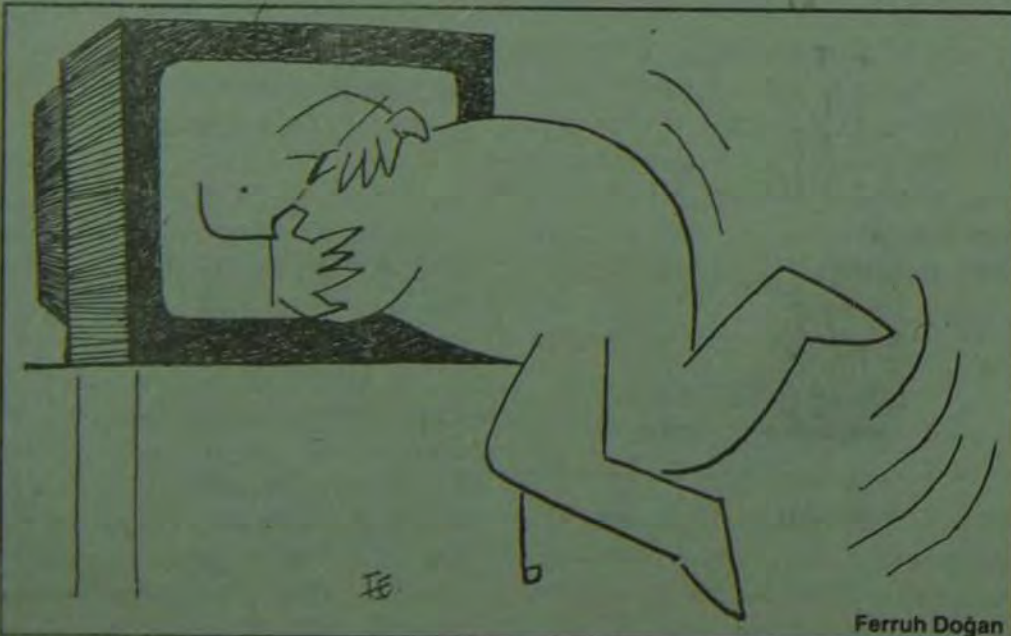
gam! Sayın Sunalp'ın yerine, bugünkü Özal hükümeti ve onun TRT'deki kadroları da işi başarıyla sürdürüyorlar.

TRT'de "sakıncalı" görülen 101 kişinin işine son verilmiş, izlence denetimi daha da sıkılaştırılmış, o günlerde, ve bugün kadrolar daha da "uyumlu" personelle doldurulmuş. TV patlaması ve sıçraması için bundan daha iyi fırsat olur mu?

12 Mart'ta TV alıcı üreticileri, antencilere, hatta regülatör yapımcıları denetimsiz pazardan son derece memnundular. TV yayınları, bırakın kültür ve eğitim izlencelerini, eğlence yapımları ile bile kamuoyunu doyuramıyordu. Ama Türkiye'de ivedilikle kurulan TV alıcı pazarı tatlı ve hoş gelirler getirdi. 12 Eylül döneminde TRT yayınlarının tümünden renkliye dönüşmesi sonucunda da en başta renkli TV alıcılarını üreten şirketler sevindi. İkinci TV kanalının gelişi sonucunda ise, 10 Eylül 1986 tarihli Hürriyet ga-

zetesine göre, TV üreticileri yıllık 350 milyar liralık pazarı 70 milyarlık genişlemeyle 420 milyara ve yıllık 1 milyon adetlik renkli TV alıcısı üretimini 1 milyon 200 bine çıkaracaklar. İkinci kanal, şimdilik dar yayın alanına karşın, reklam yayınlayacağı için, reklam şirketleri de çok mutlu. İkinci kanalda 25 milyar liralık reklam yayınlanması bekleniyor. Antencilere de sevinçli. Çünkü vericiye uzaklık durumuna göre yeni anten takmak durumu da var. Bu antenler için de yaklaşık 10 milyar liralık yeni bir anten piyasasının oluşması hiç yadırganmayacak.

Görüldüğü gibi, her şey yolunda gidiyor. Çağdaş demokrasi, insan hakları, sendikal haklar, özgürlükler ve kültür ve sanat cenderede sıkıştırılırken, televizyona çakılan çivilerle yeni patlamalar ve sıçramalara yol açılıyor. Peki, "halk" dediğimiz TV izleyicileri tüm bunların sonucunda neler elde ediyorlar? Bu soruya ben yanıt vermeyeyim. Yoksa suç işlemiş olurum. □

KENT ENGLISH

Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığından Tasdikli

PRATİK İNGİLİZCE KURSLARI

- TAMAMI YABANCI ÖĞRETMENLER
- EN MODERN METODLAR
- EN UYGUN ÜCRETLER
- VIDEO PROGRAMI

HAFTA İÇİ KURSLAR: 3 EKİM
HAFTA SONU KURSLAR: 18 EKİM

Mithatpasa Cad. 46/3
ANKARA

Tel: 34 38 33 - 33 60 10

Leipzig Belgesel Film Şenliğine Çağrı

Roland Trisch/B.S.

"Uluslararası Leipzig Belgesel ve Kısa Filmler Haftası" bu yıl 21-27 Kasım günleri 29.kez düzenleniyor. Bu alanda yeryüzünün en önemli festivali sayılan "Leipzig Haftası"nın yöneticisi Roland Trisch, Bilim ve Sanat'ın sorularını yanıtladı: B.S

□ Sayın Roland Trisch; bu "Leipzig Haftası"nın yöneticisi olarak, şenliğin en belirgin özelliklerini onu pek tanımayanlara nasıl sıralayabilirsiniz?

■ Bir yönetici olarak, Leipzig Haftası'nın uluslararası düzeyde edildiği saygınlık bana çok önemli geliyor. Gerçi belgesel ve kısa filmler için düzenlenen başka festivaller de var, ama geçen yıllar gösterdi ki, hiçbir Leipzig'in otuz yıl içinde ulaştığı evrenselliği yakalayacak durumda değil. Sanırım, 2.Dünya Savaşı sonrasında yolu (ya da filmleri) Leipzig'den geçmemiş önemli tek bir belgesel yapımcısı gösteremezsiniz.

İkinci bir nokta, festivalin ana ilkesinin çok açık ve bir bakıma "aşırı" derecede politik olması: "Dünya Barışı için tüm dünyadan filmler" Picasso'nun Barış Güvercini, Leipzig Festivalinin politik bağlamdaki programını simgeliyor. Yeryüzünün hangi ülkesinden gelirlerse gelsinler şenliğe katılanlar bu ilkeyle uyum içinde olmak durumundalar. Bulgaristan'daki bir kooperatifin günlük yaşamındaki so-

Leipzig Film Festivali Yönetmeni Roland Trisch

runları çarpıcı bir mizahla yansıtan rejisörle, Kanada marketlerindeki kasayer kadınların bilgisayarlı kasalara karşı direnişini yakalayan yapımcı arasında, beyaz perdeye yansıyan, gözle görülür bir köprü kuruluyor. Seyircimizin, bize ilk kez gelen deneyimli sinema eleştirmenlerini biraz şaşırtan o coşkulu havası da bu niteliklerden kaynaklanıyor bence.

□ TV'nin sinema karşısında kazandığı ezici üstünlük nasıl etkiledi festivalinizi?

■ Festivalin resmi tanımı, sinema ve TV için yapılan çalışmaları kapsıyor. Bu yüzden son yıllarda kısa metrajlı belgeseller dalında yarışmaya katılması istenen filmlerin sayısında büyük bir artış oldu. Şenliğin düzeni açısından bazı sorunlar çıkıyor ortaya,

ama bunların üstesinden gelmek zorundayız. En gelişmiş ülkelerden iletişim ve sanat olgusuna yeni yeni açılan bölgelere kadar, yeryüzünün her köşesindeki film ve TV rejisörlerini kapsayabilen bir festival niteliğimizi korumak istiyoruz çünkü.

□ Her festivalin en çok öne çıkan bölümü "yarışma" oluyor. Bu bölüm nasıl düzenleniyor Leipzig Şenliğinde?

■ Programın ağırlığını elbette "Sinema ve TV Filmleri Yarışması" taşıyor. "Altın ve Gümüş Güvercinler" de bu yarışmada dağıtılıyor. Yarışmaya belgesel filmler, TV röportajları TV için hazırlanmış belgeseller, kurgu yöntemiyle hazırlanmış belgesel nitelikli filmler, TV'deki magazinler ve diğer programlar için hazırlanmış, ne denli kısa olursa olsun, "kendinde bütün" ürünler ve çizgi filmler katılabilir. Bunlar 16,35 ya da 70 mm ile çekilmiş olabilirler.

□ "Güvercinler" den söz ettiniz...

■ Leipzig Festivalinde üç ana kategoride birer altın, ikişer gümüş güvercin ödülü veriliyor:

- 1) 35 dakikanın üzerindeki film ve TV ürünleri;
- 2) 35 dakikanın altında kalan kısa filmler;
- 3) Sinema ve TV için çevrilen çizgi filmler.

Bu ana ödüllerin yanısıra, Uluslararası Festival Komitesi'nin ve çeşitli ens-

titülerin, kurumların koydukları ödüller de var.

□ Şenliğin öteki bölümleri için neler söyleyebiliriz?

■ Öteki iki bölüm de son yıllarda yarışma bölümü kadar ilgi görüyor. Bunlardan biri, çeşitli nedenlerle festivalin yarışma bölümüne katılamayan tüm yapıtların gösterildiği "Enformasyon" bölümü; öteki de her yıl bir konuya, bir rejisöre ya da bir ülkeye ayrılan "topluluğu gösteri". Yapımlarını resmi kanaldan festivale göndermemekte direnen bazı batılı TV kurumlarının yapımcı ve rejisörleri, öncelikle bu bölümlere büyük ilgi gösteriyorlar.

□ Festivale katılım hangi koşullara bağlı?

■ Daha önce saydığım nitelikleri taşıyan, sinema ve TV filmleri için en kısa zamanda yazılı olarak adresimize baş vurulabilir. Ardından (video da olsa) ürünlerin bir kopyasının da postalanması gerekir. Ön ürünün belirleyeceği filmlerin yapımcılarına ya da rejisörlerine hemen haber verilecektir. Seçilen filmlerin orijinallerinin ya da gösterime girebilecek bir kopyalarının da en geç 10 Kasım'da elimizde olması gerekiyor. Türkiye'deki rejisör ve yapımcıların ilginç ürünlerini Leipzig'in güç beğenir, ama dost seyircisine sunmaktan mutluluk duyarız!

Başvuru ve daha fazla bilgi için adresimiz:

Leipzig-Film Festival-Direction.
Chodowieckstr. 32
DDR. 1055 Berlin

FOTOĞRAF, KARİKATÜR, ŞİİR YARIŞMASI

KONU:
BARIŞ ve SAĞLIK

TAKVİM:

Son Katılım Tarihi: 1 Şubat 1987
Sonuç Bildirimi :15 Şubat 1987
Sergileme:9-15 Mart 1987
(Sağlık Haftası)

c) Şiir:

Behçet AYSAN
Muzaffer İlhan ERDOST
Seyyit NEZİR
Ali PÜSKÜLLÜOĞLU
Tahsin SARAÇ

ÖDÜLLER:

Her dalda 1.lere 100.000 TL. ve oda plaketi 2. ve 3.lere oda plaketi TÜRK DİŞ HEKİMLERİ BİRLİĞİ TÜRK ECZACILAR BİRLİĞİ TÜRK MÜHENDİS VE MİMAR ODALARI BİRLİĞİ TÜRK TABİPLERİ BİRLİĞİ ANKARA FOTOĞRAF SANATÇILARI DERNEĞİ ÇAĞDAŞ GAZETECİLER DERNEĞİ KARİKATÜRCÜLER DERNEĞİ İSTANBUL FOTOĞRAF VE SİNEMA AMATÖRLERİ DERNEĞİ ABECE DERGİSİ BİLİM VE SANAT DERGİSİ BİLİM VE SANAT YAYINLARI BROU DERGİSİ DOST YAYINLARI DÜŞÜN DERGİSİ FELSEFE DERGİSİ YARIN DERGİSİ YARIN YAYINLARI Plaket, abonelik ve kitap ödülleri.

SEÇİCİ KURULLAR: (Alfabetik sırayla)

a) Fotoğraf:

Vahit ARAS
Rıza ARAT
Alp AYDIN
Ateş ERİNAÇ
Çerkes KARADAĞ

b) Karikatür:

Nezih DANYAL
Ferruh DOĞAN
Hatay DUMLUPINAR
Kamil MASARACI
Ümit ÖGMELE

KATILIM KOŞULLARI

1. Yarışma, her dalda seçici kurallar dışında, herkese açıktır.
2. Daha önce yayınlanmış yapıtlarla yarışmaya katılınabilir.
3. a).Fotoğraf ve karikatür dalında, her yarışmacı en çok 5 yapıtla yarışmaya katılabilir.
b).Şiir dalında, her yarışmacı 1 yapıtla yarışmaya katılabilir.
4. Her üç yarışmanın da konusu, BARIŞ tır.
5. a) Fotoğraf dalında, baskıların siyah-beyaz olması, kısa kenarlarının 18 cm., uzun kenarlarının 30 cm. den büyük olmaması gerekmektedir.
b) Karikatür dalında, gönderilecek karikatürlerin boyutlarının 25x35 cm. den büyük olmaması gerekmektedir.
c) Şiir dalında, uzunluk kısıtlaması yoktur. Daktilo edilmiş 5 nüsha olarak gönderilmesi gerekmektedir.
6. Fotoğrafların arkasına yarışmacının adı, soyadı, adresi ve yapıtın adı yazılmalıdır.
7. Yapıtlar, iade edilmeyecektir. Sergilenen yapıtlar, bir katalog haline getirilip, katılanların adreslerine postalanacaktır.
8. Yapıtlar, en geç 1 Şubat 1987 tarihine kadar, "Ankara Tabip Odası Hanımeli Sokak No: 16/2 Yenışehir-ANKARA" adresine taahhütlü olarak gönderilecek veya elden teslim edilecektir.

DÜZENLEYENLER:

ANKARA TABİP ODASI
ANKARA ECZACI ODASI
ANKARA DİŞ HEKİMLERİ ODASI

BİLİM VE SANAT KİTAPLARI

12 Eylül'ün
bir belgesi...

*İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı
Askeri Savcılığı İddianamesinden:*

Tüzel kişiliğe sahip olan Türkiye Barış Komitesi'ne rengini ve hareketini veren şahıs ve kişilerdir. Barış Komitesi tüzel kişi olarak, boş bir kalıptır. Ona rengini, iradesini veren onu meydana getiren, üye ve yönetim kurulunda yer alan kişilerin hakim irade yekunudur.

TBD Davasında yargılanan GYK üyeleri:

Mahmut Dikerdem (Emekli Büyükelçi, TBD Başkanı), Reha İsvan (eğitimci) Orhan Apaydın (İstanbul Barosu Başkanı, Dünya Barolar Birliği Başkan Vekili), Erdal Atabek (Türk Tabipler Birliği Başkanı), Aykut Göker (TÜTEG Genel Başkanı), Tahsin Usluoğlu (TUM—Der Genel Sekreteri) Haluk Tosun (ODTU Elektrik Bölümü Başkanı), Şefik Asan (Maltepe Lisesi Müdürü), Aybars Ungan (EMO Başkanı), Ali Taygun (tiyatrocu), Uğur Kökten (mühendis), Metin Özek (Dünya Psikiyatri Birliği yöneticisi) Niyazi Dalyancı (gazeteci), Atıl Behramoğlu (şair, yazar), Ali Sirmen (gazeteci) Gencay Saylan (siyaset bilimci), Ergun Elgin (mühendis), Orhan Taylan (ressam), Hüseyin Baş (gazeteci), Nedim Tarhan (Milletvekili, Köy-Koop Genel Başkanı), Nurettin Yılmaz (Milletvekili) Semra Özdamar (sinema sanatçısı), Melih Tümer (İktisat Fakültesi Dekanı) Mustafa Gazalci (Milletvekili), İsmail Hakkı Öztörün (Milletvekili), Kemal Anadol (Milletvekili), Gündoğan Görsev (yayıncı)

*Parantez içlerinde TBD Davasının başladığı tarihteki meslek görevler belirtilmiştir.

TÜRKİYE
BARİŞ DERNEĞİ
DAVASI

Sorgular-Savunmalar Cilt 1

BİLİM VE SANAT

1. Cilt, Dünya Barış Yılı süresince, yayınevinden posta pulu karşılığında ya da doğrudan gelinerek 1000 liraya alınabilir.

TBD Davası, Sorgular Savunmalar Cilt 1, 554 sayfa, 2000 lira.

İsteme adresi, Asmalışişme sk. 14/2 Binbirdirek, İstanbul

ADA

Müzik dünyasına yolculuk

TÜRKÇE POP FOLK

CAZ ROCK KLASİK

KASET VE PLAK

İTHAL PLAK MÜZİKLE İLGİLİ YAYIN

Zengin çeşitlerimizle;
perakende, toptan ve taksitli satışlarımızla;
müzik dünyasına
birlikte yolculuk yapmak için
yeni yerimizde bekliyoruz.

Adres:
Ziya Gökalp Cad. S.S.K. Rant Tesisleri
2. Çarşı No: 12 Tel: 324272
Yenişehir/ANKARA

Kalem basın yayın dağıtım tanıtım
ticaret ve sanayi limited şti

Merkez: Anadolu Cad. 677/1 Şemikler-İzmir
Şube: Şehit Adem Yavuz Sok 16/14 Kızılay-Ankara

Tel: 11 82 71
Tel: 25 79 65

Yaşamın keyfine varın

HB tadıyla...

TÜSTAV